

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**VPLIV SOCIALIZACIJE NA OBLIKOVANJE OSEBNOSTI
MLADOSTNIKA**

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Avtorica: Larisa Deutsch

Somentor: doc. dr. Nino Rode

Ljubljana, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Milku Poštraku in somentorju doc. dr. Ninu Rodetu, za strokovno pomoč.

Največja zahvala gre moji družini, še posebej sestri, ki me je spodbujala in podpirala ves čas študija.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Larisa Deutsch

Naslov knjige: Vpliv socializacije na oblikovanje osebnosti mladostnika

Kraj: Ljubljana

Leto: 2015

Št. strani: 78

Št. slik: 2

Št. tabel: 7

Št. grafov: 15

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Somenotr: doc. dr. Nino Rode

Ključne besede: identiteta, socializacija, vzgoja, osebnost, samopodoba

Povzetek:

Vsak posameznik se v svojem življenju sooča z raznovrstnimi izzivi, na podlagi katerih razvija svojo osebnost. Na poti iz otroštva v odraslost ga čaka mnogo pomembnih vprašanj, na katere išče odgovore, v upanju, da bo dosegel željen cilj. Na poti odraščanja pa nanj vplivajo številni dejavniki: družina, šola, vrstniki, mediji, družba. Našteti dejavniki so ključnega pomena pri samem poteku mladostnikovega osebnostnega razvoja, kamor spadata identiteta in samopodoba.

Title: The impact of socialization in formation of the personality of adolescents

Descriptors: identity, socialization, education, personality, self-esteem

Abstract:

Every individual is faced with multiple challenges in his life, that affect his personal development. On his way from childhood to adulthood, he faces numeral important questions, on which he looks for answers, with hope that he will reach his desired goal. On his way of growing into an adult, he is influenced by many factors: family, school, peers, the media, society. All of these factors are crucial for his personality development, which includes identity and self-esteem.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**VPLIV SOCIALIZACIJE NA OBLIKOVANJE OSEBNOSTI
MLADOSTNIKA**

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Avtorica: Larisa Deutsch

Somentor: doc. dr. Nino Rode

Ljubljana, 2015

PREDGOVOR

Namen diplomske naloge je prikazati dejavnike, ki vplivajo na mladostnika, na njegovi poti odraščanja. Opredelili bomo temeljne pojme, ki so vezani na vidike odraščanja. Ti pojmi bodo predstavljeni v teoretičnem delu diplomske naloge.

Vsak mladostnik se sooča z navidezno enostavnim, vendar kljub temu kompleksnim, vprašanjem »Kdo sem?«. Taka in podobna vprašanja so vezana na identiteto. Seveda pa je potrebno omeniti tudi socializacijo, brez katere sploh ne moremo govoriti o identiteti. Socializacija predstavlja osrednji pomen v posameznikovem življenju. Gre za učenje in prevzemanje raznovrstnih dejanj, ravnanj in vedenj. Ta proces pa spremljajo primarni in sekundarni dejavniki.

Ker bo veliko govora o posamezniku, ki je unikatni in edinstveni, se bomo ustavili in razložili pojme kot so oseba, osebnost in subjekt. Kot vemo je posameznik v nenehni interakciji z zunanjim svetom, zato brez interakcije ne moremo govoriti o osebnostnem razvoju. Ob tem bomo namenili pozornost tudi vrednotam in sami vzgoji, ki je izrednega pomena za zdravo in kakovostno življenje vsakega posameznika.

Glede na to, da se raziskava nanaša na samopodobo, bomo del teoretičnega dela posvetili tudi tej. Skozi mladostnikovo delovanje je mogoče zaznati izraz njegove samopodobe. Velikokrat je mogoče opaziti, da si mladostniki ne upajo pokazati svoj pravi »jaz«. Zdi se, da mnogokrat delujejo pod vplivom svojih vrstnikov in družbe, to je žalostno dejstvo, a kljub temu precej resnično, saj je družba izredno potrošniška. To pomeni, da daje veliko smernic katerim »moraš« slediti, če želiš biti vreden in spoštovan član. V to zanko velikokrat padejo mladostniki, ki hrepenijo po občutku pripadnosti. Vsak mladostnik si želi biti priljubljen, vendar mora ob tem izpolnjevati pogoje kot so privlačnost, aktivnost, uspešnost itd. Ker pa se nahajamo v času krize, pa si pogosto družine ne morejo privoščiti vseh naštetih stvari, zaradi česar se lahko mladostnik počuti nekoliko manj samozavestno. Postavljamo si naslednja vprašanja: Zakaj je temu tako? Zakaj se ne moremo sprejemati take kot smo? Zakaj bi morali slediti nekim željenim, »idealnim« normam?

Drugi del je empirični del, kjer je predstavljena raziskava na temo samopodobe mladostnikov. Raziskava je bila narejena na treh srednjih šolah v Murski Soboti, in sicer na Ekonomski šoli, Srednji zdravstveni šoli ter Srednji poklicni in tehniški šoli, kjer so dijaki na podlagi ocenjevalne lestvice, ocenjevali trditve o samopodobi.

Kazalo

1 TEORETIČEN UVOD	6
1.1 KDO SEM?	6
1.1.1 Opredelitev pojma identiteta	6
1.1.2 Oblikovanje identitete	7
1.1.3 Osebna identiteta	8
1.1.4 Socialna identiteta	8
1.1.5 Skupinska identiteta	9
1.1.6 Meadova definicija identitete	9
1.1.7 Mladina v krizi identitete	11
1.2 VKLJUČEVANJE POSAMEZNIKA V DRUŽBO	15
1.2.1 Opredelitev pojma socializacija	15
1.2.2 Primarna socializacija	15
1.2.3 Sekundarna socializacija	17
1.2.4 Terciarna socializacija	17
1.2.5 Vrednote	18
1.3 VZGOJA	20
1.3.1 Šola in vzgoja	20
1.3.2 Narcistična vzgoja	21
1.3.3 Demokratični stil vzgoje	22
1.3.4 Avtoritativni stil vzgoje	23
1.3.5 Permisivni stil vzgoje	24
1.4 OSEBNOST IN SUBJEKT	25
1.4.1 Človek v osnovi 'divjega' in 'dobrega'	25
1.4.2 Razvoj pojmovanja osebe	26
1.4.3 Telo-subjekt (<i>body-subject</i>) skozi pojem intersubjektivnosti	26
1.5 SAMOPODOBA	29
1.5.1 Oblikovanje samopodobe	30
1.5.2 Vpliv na mladostnike	33
1.5.3 Družina	33
1.5.4 Šolsko okolje	34
1.5.5 Učni uspeh	35
1.5.6 Vrstniki	36
1.5.7 Vpliv na zunanji videz	37

1.5.8 Telesna samopodoba	38
1.5.9 Mediji	39
1.5.10 Materialno stanje	39
2 PROBLEM	41
3 METODOLOGIJA	43
3.1 VRSTA RAZISKAVE.....	43
3.2 SPREMENLJIVKE	43
3.3 MERSKI INSTRUMENT.....	43
3.4 POPULACIJA	44
3.5 VZOREC	44
3.6 NAČRT ZBIRANJA PODATKOV OZ. EMPIRIČNEGA GRADIVA	44
3.7 ANALIZA PODATKOV.....	45
4 REZULTATI IN RAZPRAVA	46
4.1 VPLIV DRUŽINE	48
4.2 VPLIV VRSTNIKOV.....	52
4.3 VPLIV ŠOLE.....	55
4.4 TELESNA SAMOPODOBA.....	57
4.5 MATERIALNO STANJE.....	58
4.6 VPLIV MEDIJEV.....	60
4.7 SPLOŠNA SAMOPODOBA.....	61
4.8 HIPOTEZE	62
5 SKLEPI.....	72
6 PREDLOGI	73
7 LITERATURA IN VIRI.....	74
PRILOGE	79

Kazalo slik

Slika 1: Razvoj samega sebe	25
Slika 2: Delitev samopodobe.....	32

Kazalo tabel

Tabela 1: Kategorizacija vrednot.....	19
Tabela 2: Rezultati Mann-Whitneyevega U-testa pri preverjanju hipoteze H1	63
Tabela 3: ANOVA.....	64
Tabela 4: Regresijski koeficienti	65
Tabela 5: Rezultati Mann-Whitneyevega U-testa pri preverjanju hipoteze H3	68
Tabela 6: Kontigenčna tabela povezanosti med zadovoljstvom z razumljivostjo informacij in izobrazbo anketiranih	69
Tabela 7: χ^2 test med spremenljivkama »vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam« in »ne cenim se dovolj«.....	71

Kazalo grafov

Graf 1: Spol anketiranih dijakov	46
Graf 2: Starost anketiranih dijakov.....	47
Graf 3: Šole vključene v raziskavo.....	47
Graf 4: Pomoč staršev v primeru težav mladostnika.....	48
Graf 5: Pohvala staršev.....	49
Graf 6: Komunikacija med starši in mladostniki.....	50
Graf 7: Odnos do vrstnikov	52
Graf 8: Bojazen pred odzivi oz. reakcijami drugih ljudi	53
Graf 9: Neprizadevanje.....	55
Graf 10: Pohvala učiteljice	56
Graf 11: Občutek sramu zaradi pomanjkanja denarja	59
Graf 12: Populacijska piramida za preučevani skupini	63
Graf 13: Grafična ponazoritev povezanosti samozavesti in podpore staršev	66
Graf 14: Populacijska piramida za preučevani skupini pri preverjanju hipoteze H3	67
Graf 15: Stolpični graf povezanosti med spremenljivkami 'vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam' in 'ne cenim se dovolj'	70

1 TEORETIČEN UVOD

1.1 KDO SEM?

1.1.1 Opredelitev pojma identiteta

Pod besedo identiteta si lahko predstavljamo vse kar spada pod pomen besede »jaz«, to je tisto kar posameznika razlikuje od drugih ljudi, ga hkrati dela unikatnega in edinstvenega. Poznamo različne vrste identitete: osebno, skupinsko, telesno, kulturno itd.

Beseda identiteta vsekakor ni nov in sodoben pojav, saj se je ideja identitete pojavila že v antičnih tekstih. Vendar pa je v današnjem času vedno več govora o njej, saj ni več samo po sebi razumljivo, kaj identiteta sploh pomeni in iz česa je narejena. Pri definiranju identitete, se velikokrat vprašamo: »Kdo sem?«. To vprašanje je za mnoge ljudi tako delikatno, da je nanj, vse prej kot enostavno, za odgovoriti. Torej, kaj je identiteta? Pojem izhaja iz latinske besede *identitas (idemisti)*, ki poudarja dva osnovna pomena pojma identitete, in sicer koncept istosti in koncept posebnosti, razločevalnosti. Oba koncepta skupaj pa predpostavljata konsistentnost oz. kontinuiteto v času (Nastran Ule, 2000: 1-3).

Mirjana Nastran Ule (2000: 86) pravi: *»Identiteta je sitem, po katerem je oseba poznana sebi in drugim. Kaj on ali ona aktualno je – je sestvo. Identiteta je posameznikova percepcija in kognicija sestva. Sestvo je aktualno, identiteta je mentalno stanje.«*

Zupančič (1993; po Kobal Grum, 2001: 25-26) je identiteto opredelil kot posameznikovo zaznavanje in doživljanje sebe, kot samosvojega, ločenega in različnega od drugih. Erikson (1963; po Lamovec, 1994a; po Tušak, Faganel, 2004: 128) poudarja, da pri identiteti ne gre le za seštevek vlog, ki jih opravlja posameznik, temveč vsebuje še poleg doživljanja samega sebe tudi doživljanje sveta in reakcij drugih. Torej gre za socialen in dejaven proces, kjer posameznik opazuje sam sebe, vzpostavlja samopredstave in na podlagi teh tudi presoja (Kobal Grum, 2001: 26). Gre za celoto kriterijev, ki določajo posameznika in s katero označuje občutenja samega sebe v nedeljivo in neponovljivo osebnostno celoto. Prav tako označuje doživljanje skladnosti med posameznikovo samopodobo in podobo, ki jo do njega vzpostavljajo drugi (Kobal Grum, 1997: 52).

1.1.2 Oblikovanje identitete

Oblikovanje identitete ni enostaven proces. Na poti iskanja samega sebe oz. svoje identitete, nas spremlja veliko dejavnikov in tudi izzivov, kateri določajo v katero smer se bo razvijala naša identiteta – pozitivno ali negativno. Dejavniki lahko otežijo ali olajšajo oblikovanje naše identitete, zaradi česar je ta tudi temeljna sestavina socializacijskega procesa. Vsi ti dejavniki dajejo posamezniku velik kup informacij, katere je potrebno ustrezno razporediti. Naloga razporejanja ni mačji kašelj, saj je pri tem potrebno odgovoriti na zelo težka vprašanja (Kdo sem? Kaj si želim?). Otroci in mladostniki na podlagi teh začnejo graditi sebe in svojo identiteto.

S pojmom identiteta se srečamo že v zgodnjem otroštvu, kadar začne otrok ločiti med sabo in drugimi. Veliko raziskovalcev meni, da se proces začne že pri 8. in 10. mesecu starosti, in sicer s pojavom navezanosti na primarnega skrbnika (navadno je to mama) (Tušak, Faganel, 2004: 127), medtem ko Petzold (1991; po Tušak, Faganel, 2004: 128) pravi, da se proces oblikovanja identitete začne med 12 in 18 mesecem starosti, kadar se prične razvoj govora. Tako lahko sklepamo, da je pomembna prelomnica oblikovanja identitete drugo leto starosti otroka, saj takrat že začne razlikovati med seboj in drugimi, njemu pomembnimi (Cooley, 1902; po Kovačev, 1997; po Tušak, Faganel, 2004: 128).

Pojem identiteta se torej začne oblikovati že v otroštvu, vendar pa je sam proces najbolj izrazit in pomemben v obdobju mladostništva oz. adolescence, kadar mladostnik išče svoj pravi »jaz«, kadar začne razvijati povsem nov pogled na sebe in svet. Pri oblikovanju identitete nastopi več faz, ki so med seboj lahko povezane ali pa celo nasprotujoče. Bergant (1994: 47) opisuje prvo fazo kot fazo, ko mladostnik išče sam sebe, nove osebe, vzore in skupine, s katerimi bi se zblížal, spoznal in poistovetil. Drugo fazo pa opisuje kot fazo, kjer gre za iskanje razlik med seboj in drugimi oz. iskanje individualnosti. V tej fazi se mladostnik želi ustvariti svojevrstno podobo samega sebe.

Na tej točki lahko omenimo objektivno in subjektivno identiteto. Objektivna identiteta določa objektivne karakteristike, kot so fizične lastnosti, ime itd., sem prav tako lahko spadajo tudi nekatere psihološke značilnosti, kot so stališča, osebnostne lastnosti itd. Pri subjektivni identiteti pa govorimo o osebni in izkustveni strani objektivne identitete. Identiteto prav tako lahko razvrstimo na znotraj in zunaj. Prva definicija (znotraj) je osredotočena na posameznikove notranje procese, kot izvor istosti in identičnosti v času. Druga definicija

(zunaj) pa je osredotočena na kulturne in družbene strukture, ki vplivajo na to, kakšni smo za druge in sebe (Nastran Ule, 2000: 84-85).

Ko smo že pri naštevanju različnih vrst identitet, bomo na naslednjih straneh omenili še osebno, socialno in skupinsko identiteto.

1.1.3 Osebna identiteta

Že sam pojem »osebna identiteta« pove, da se nanaša na posameznikovo notranjo poimenovanje samega sebe. Proces oblikovanja osebne identitete se začne z oblikovanjem posameznikove osebnosti, ki se, kot smo omenili že prej, začne v zgodnjem otroštvu.

Osebno identiteto lahko opredelimo kot celoto določil in oznak, ki karakterizirajo osebo kot edinstveno in nezamenljivo. Hkrati pa tudi predstavlja celoto tistih samopodob, ki posamezniku pomagajo pri grajenju in ohranjanju individualnega identitetnega projekta (Nastran Ule, 2000: 323-324).

Torej lahko rečemo, da je osebna identiteta vezana na posameznika, vendar je ob tem še potrebno omeniti dve pomembni sestavini. Prvo sestavino lahko poimenujemo 'identifikacija posameznika s samim seboj'. Tukaj gre za identifikacijo, ob kateri posameznik trdi, da je ta njegova, edinstvena in unikatna lastnina, katera pripada le njemu. druga sestavina pa je tako imenovana 'določena identifikacija posameznika'. To pomeni, da družba na podlagi svojih norm, pravic in dolžnosti, določi ali celo vsili posamezniku identiteto (Južnič, 1993: 11-12).

1.1.4 Socialna identiteta

Potrebno se je zavedati, da v posameznikih ne poteka le individualna in osebna identifikacija, ampak tudi socialna. Ljudje se vključujemo v različne socialne skupine s katerimi se poistovetimo. Socialne skupine nam tako nudijo pripadnost oz. članstvo in določene norme. Kadar se identificiramo s posameznimi socialnimi skupinami, primerjamo različne skupine med seboj. Primerjanje pa se kaže kot posledica vpliva, kako vidimo sebe in naše reakcije do drugih. Socialno identiteto si lahko razlagamo kot celoto določil in oznak, ki se kažejo skozi ponotranjenja vlog posameznika. Te so pomembne za posameznikovo delovanje v različnih socialnih situacijah (Vec, 2007). Socialna identiteta tako označuje tisti del posameznikovega »jaz-a«, ki se veže na identifikacijo s socialnimi kategorijami.

1.1.5 Skupinska identiteta

Pri skupinski identiteti je v ospredju družbena skupina. Da pa sploh lahko govorimo o njej, sta potrebna vsaj dva posameznika, vendar pa je navadno sestavljena iz več. Pomembna značilnost skupin je kohezivnost oz. notranja povezanost. Ta povezanost daje njenim članom občutek pripadnosti in varnosti ter možnosti identifikacije (Barle *et al.* 1997: 11). Kot pravi Brumen (1999: 72), občutek pripadnosti kaže na podobnost med ljudmi oz. na skupne značilnosti, na podlagi katerih se razlikujejo od drugih skupin. Lahko bi rekli, da velja rek: »povej mi s kom se družiš in povem ti kdo si«. Skupina velikokrat določi življenjski slog posameznika in ne samo to, lahko določi tudi nek značilen jezik, s katerim komunicirajo znotraj skupine. Dejstvo pa je, da posameznik pripada več skupinam, zaradi česar ima tudi več kolektivnih identitet, ki so lahko med seboj povezane ali ne (Kovačev, 1996: 49).

»Lepilo«, ki drži družbeno skupino skupaj so navadno:

- skupna dejavnost (tukaj gre predvsem za potrebe, ki posameznika »vlečejo« v določeno skupino),
- občutek pripadnosti skupini (občutek pripadnosti je izrednega pomena pri procesu oblikovanja identitete, saj daje občutek povezanosti, navezanosti in pomembnosti, kar hkrati krepi samozavest) in
- skupna stališča, vrednote in norme (vsaka skupina ima določena stališča, vrednote in norme, katerim bi naj sledili člani določene skupine; te se lahko kažejo v obliki zapisa ali kot navade in običaji) (Barle *et al.* 1997: 11).

1.1.6 Meadova definicija identitete

Bistvo pojma identitete po Meadu je, da je posameznik sposoben v socialnih interakcijah tako do sebe kot tudi do drugih ljudi, zavzeti enake ali podobne socialne odnose. Posameznik ima identiteto, kadar je sposoben sebe postaviti v položaj drugega in kadar je sposoben voditi notranji dialog s samim seboj (podobno kot vodi dialog z drugimi ljudmi). Dejstvo je, da si posameznik že od rojstva naprej prisvaja različne načine interakcij z okoljem in se ob tem diferencira od drugih ljudi in okolja, hkrati pa se integrira v posebno psihofizično enoto – identiteto. V tem procesu se razvijata osebni jaz (*I*) in socialni jaz (*Me*) ter reflektivni odnos med obema oz. identiteta (*sebstvo*). Identiteta tako nastane skozi proces ponotranjenja simbolne interakcije v posamezniku (Nastran Ule, 2000: 162).

G.H. Mead (1934) definira človeka, kot potencialno, izvorno naravnane za druženje z drugimi. Mead je družbeni jaz opredelil kot tisti del osebnosti, ki vsrkava in ponotranja vse tisto, česar je skozi proces socializacije, bil deležen od drugih. Gre za vsrkavanje navad, šeg, običajev, pravil, moral, strategij in ravnanj iz okolja. To opredelitev bi lahko povezali s Freudovim 'superegom', ki odraža internalizacijo kulturnih pravil, ki smo jih pridobili predvsem od staršev (Freud, 1955). Vse te družbene vsebine pa aktivno obdeluje in selekcionira, in sicer skozi svoj osebni jaz ali delujoči jaz, kjer gre za osebnost, ki je nosilec samozavedanja in lastne aktivnosti (Poštrak, 1994).

Po Meadu bi tako lahko razvoj identitete opisali po naslednjih fazah:

- **Pripravljalna faza** – v tej fazi je otrok motiviran z biološkimi potrebami, vendar počasi spoznava in poveže specifična obnašanja in dogodke (npr. z jokom priključuje mater).
- **Faza individualne otroške igre (*play*)** – to je igra pred vznikom osebnega jaza, kar pomeni, da se posameznikova identiteta konstituira z organiziranjem specifičnih odnosnih naravnosti (pomembnega) drugega do posameznika v njenih medsebojnih odnosih. Otrok začne osvajati perspektive in stališča do drugih.
- **Faza vzpostavljanja skupinskih otroških iger (*game*)** – to je obdobje, ko posameznik že reflektira svoje početje (po vzniku osebnega jaza) (Poštrak, 1994). To pomeni, da se identiteta posameznika konstituira z organiziranjem, socialnih naravnosti posplošenega drugega ali socialne skupine, ki ji pripada, kot celote do njega v njihovi skupinski dinamiki. Otrok začne upoštevati in spoštovati različnost v dojemanih in pogledih drugih (Nastran Ule, 2000: 163).

Otrok v obdobju *play*, ni še sposoben integrirati vseh raznolikih vlog v konkretnem sistemu, saj še nima integriranega sebstva. Ko otrok začne uporabljati jezik, še ne ve, da komunicira. Da bi se tega zavedal, mora obvladovati višjo stopnjo razvoja, za katero je značilna oblika iger, ki jih otrok v tistem času obvlada. To so *game* igre, katere zahtevajo trajnejšo povezanost med igralci in trajnejše vztrajanje v določeni vlogi, pri čemer mora posameznik upoštevati vloge drugih igralcev in smoter celotne igre. Mora se držati pravila iger. S tem že ponotranja splošno stališče vse skupine (Nastran Ule, 2000: 163-164).

1.1.7 Mladina v krizi identitete

Kriza identitete je fenomen, ki se nanaša na obdobje mladostništva oz. adolescence. Vsak posameznik se sooča s številnimi vprašanji kot so: »Kdo sem?«, »Kaj sem?«, »Kaj si želim?«. Da bi uspešno našli odgovore na ta vprašanja, je potrebno uspešno uskladiti svoje značilnosti in lastnosti z okoljem. Vsaka kriza identitete je bistveno povezana s socialnim okoljem. Mladostniki se na nek način borijo, da ugotovijo bistvo sebe in sveta v katerem živijo, v smislu prepričanja, da so tako oni kot svet – celoviti in smiselni. Vendar nastane problem, kadar je svet poln »turbolenc«, ki povzročajo mladostnikom zmedo in s tem tudi krizo. Mladostniki se lahko na svoji poti iskanja identitete srečujejo z mnogimi ovirami. Te jim preprečujejo kakovostno in zdravo življenje, ampak če se ovire ne premaga, lahko hitro pride do podaljšanja krize ali celo do neskončnosti krize.

Potrebno je opozoriti, da proces ni značilen le za obdobje mladostništva, saj se kriza lahko nadaljuje v odraslost in starost (npr. »kriza srednjih let«) (Kovačev, 1997: 159).

Psiholog Ericson v svoji knjigi *Omladina, kriza identifikacija*, pravi, da se kriza kaže v muhastem obnašanju, ki se lahko pojavlja v obliki psihoze, v delikventnem vedenju, v pretiranih družbenih aktivnostih itd. Ustvarjanje identitete je v bistvu samo vprašanje posebnega poslanstva mladih generacij (Bergant, 1994: 46).

Sodobne socialno-psihološke raziskave so pokazale, da so največje identifikacijske težave pri tistih mladostnikih, ki od doma niso prenesli nobenih jasnih in utrjenih vrednot. Ti mladostniki so pri iskanju svoje identitete pokazali nebogljenost. Krizo identitete pa lahko povzroči tudi šola. Šola velikokrat prikazuje družbene razmere kot idealen sistem, sistem brez napak in pomanjkljivosti. Vendar je življenjska stvarnost precej drugačna. Mladi bi radi spoznali realen in konkreten svet, v katerem bodo dejansko morali živeti in delati. Ker pa jim šola velikokrat predstavi drugačen in boljši svet, ob spoznanju s stvarnostjo, mladi doživijo šok. Med procesom odraščanja mladostnik kritično pregleda vsebino naukov in vrednot, ki jih je dotlej dobil od družine, šole, vrstnikov, prijateljev in okolja, ter poskuša tako do njih razviti svoj lastni odnos ter se soočiti z realnim dogajanjem (Bergant, 1994: 48-50).

»Krizna identitete pri mladih generacijah se potencira, če posameznikova kriza naleti še na močna krizna žarišča politično-ekonomskega in kulturno-vrednostnega področja, če obstaja velik prepad med interesi posameznika in družbe. Pa tudi če se ocene položaja, vrednote in perspektive linije razvoja močno razlikujejo med starejšo in mlajšo generacijo. Še slabše je, če starejši, niso pripravili strnjene, jasne in pregledne sistema vrednot, pa čeprav samo zato, da bi ga mladi lahko kritizirali in ga spreminjali.« (Bergant, 1994: 53).

Pogosto pride tudi do tega, da se mladostnik v svojem prvem in hkrati naivnem iskanju »ideale in odrešujoče izvoljene skupine«, počuti razočaranega, ko ugotovi, da je svojo pot v življenju napačno izbral. Tedaj lahko pride do tega, da se znajde sredi še močnejših pritiskov skupine, zaradi česar bo potreboval še več osebne moči, da se mu bo uspelo iztrgati iz te krize in začeti znova. Prav zato skriva obdobje adolescence mnoge nevarnosti in tveganja, ki lahko vodijo mlade k življenju, k poglobljenemu iskanju povezanosti med ljudmi ali pa postanejo slepo orodje tujih namenov in načrtov (Bergant, 1994: 56).

Erikson je predpostavljal, da se posameznik v svojem življenju sooča z osmimi temeljnimi psihosocialnimi krizami. Za vsako stopnjo, ki jo opredeljuje posamezna kriza je značilna samopodoba, ki se oblikuje pod vplivom posameznikovih osebnih in medosebnih izkušenj. Med najpomembnejšimi krizami je kriza identitete. Kot smo omenili že prej, gre za proces, ki se navadno oblikuje v obdobju mladostništva. V tem obdobju se mladostnik srečuje z nerazrešenimi konflikti iz otroštva in se z njimi spopada na drugačen, zrejši način. Če jih uspe odstraniti, vstopi v odraslost kot integrirana osebnost z zrelo in pozitivno samopodobo. V nasprotnem primeru pa lahko razvije izkrivljeno in namišljeno samopodobo, kar pa vodi v tako imenovano identitetno zmedo. Pomen mladostnikovega soočanja s konflikti, je Erikson vpeljal izraz vrlina. Z njim je označil temeljne moči, s katerimi posameznikov »jaz« razrešuje temeljne krize. Tudi teh je osem, in sicer: upanje, moč, intencionalnost, tekmovalnost, zvestoba, ljubezen, odgovornost in razumnost (Kobal Grum, 2001: 66).

Da bi lažje razumeli pomen identitetne krize, ki jo po Eriksonu doživlja sleherni mladostnik, si oglejmo kateri so njeni razvojni konflikti:

- **Načrtovanje prihodnosti nasproti časovni zmedenosti** – ob načrtih za prihodnost, ki se v svoji negativni obliki izkazuje kot časovna zmeda, spet oživijo glavno problematiko iz zgodnjega otroštva. Če je otrok pri svojem prvem letu starosti uspel premagati svojo prvo psihosocialno krizo temeljnega zaupanja proti nezaupanju, potem je v obdobju mladostništva sposoben načrtovati svojo prihodnost brez tega, da bi mu misel nanjo povzročala občutke kot je tesnoba.
- **Gotovost vase nasproti negotovosti vase** – zaznavanje in doživljanje posameznika kot idiosinkratičnega oz. neponovljivosti, edinstvenosti subjekta, zahteva zmožnost občutja gotovosti in zaupanja vase. Erikson meni, da ta niso težko dosegljiva. Vendar kljub temu se spet pojavljajo nerazrešeni konflikti iz zgodnjega otroštva, ki se tudi v obdobju mladostništva kažejo v obliki dvomov in sramu. Tovrstne probleme iz otroštva, lahko občuti vsak mladostnik, in le to ob ustrezni podpori iz okolja, uspešno odpravi.
- **Preizkušanje različnih vlog nasproti fiksaciji na eno samo vlogo** – Erikson je poudarjal, da je bistvo mladostništva eksperimentiranje. Konflikti, ki nastajajo ob eksperimentiranju z različnimi socialnimi vlogami, so retrospektivnega značaja, saj se vračajo h kriznim vsebinam iz tretjega razvojnega stadija, to je obdobje iger. Uspešno razrešena kriza iz obdobja iger, pomaga mladostniku, da razumno preizkuša različne socialne vloge in tako pridobiva potrebne izkušnje za vstop v obdobje odraslosti. Običajni del mladostništva so tudi strah pred neprijetnimi izkušnjami, ki lahko posameznika privedejo v takšno tesnobno stanje, iz katerega bo lahko ubežal le v vlogi, s katero ne bo tvegal skoraj ničesar.
- **Učenje nasproti dejavni ohromelosti** – s tem, da se mladostnik postavlja in preizkuša v različnih socialnih vlogah, se uči novih dejavnosti, ki jih kot otrok ni poznal. Ta želja po učenju izvira iz obdobja otroštva – obdobja pred vstopom v šolo, ko je moral kot šolar pokazati svoje intelektualne, socialne in telesne sposobnosti. Problem se pojavi, če je posameznik v obdobju pred vstopom v šolo, doživljal občutja manjvrednosti in podrejenosti, saj se lahko zgodi, da kot posameznik pozneje ne bo zmožel prenesti teže, ki mu jo nalagajo nove nerazrešene naloge in problemi.
- **Seksualna polarizacija nasproti biseksualni zmedi, ustrezen odnos do avtoritet nasproti zmedenosti v odnosu do avtoritet in oblikovanje avtonomnega vrednotnega sistema nasproti vrednotni zmedi** – gre za tista nasprotja pri procesu

oblikovanja identitete, ki jih mora posameznik razrešiti pred vstopom v obdobje odraslosti. Spolne in seksualne izkušnje so povsem normalni temelji mladostnikovega življenja, s katerimi se uči intimnosti in iskrenosti do partnerja. Učenje in oblikovanje ustreznega odnosa do družine, učiteljev in do drugih, omogoči mladostniku, da bo tudi kasneje v življenju, v drugačnih socialnih odnosih, ravnal odgovorno in spoštljivo. Vrednote, ki jih mladostnik razvija, mu pomagajo za prihodnost, ob oblikovanju lastnega vrednotnega sistema (Kobal Grum, 2001: 68-69).

1.2 VKLJUČEVANJE POSAMEZNIKA V DRUŽBO

1.2.1 Opredelitev pojma socializacija

Socializacija je proces, ki je prisoten skozi celo življenje. Je bistvenega pomena, ki vpliva na kakovost našega življenja. Socializacija nauči posameznika, kako delovati v skupnosti, v kateri živi. Dejstvo je, da se takoj ob rojstvu ne naučimo kako uspešno delovati v določenem okolju. Vse to dobimo z vsrkavanjem znanja iz okolja, katera nas spremenijo v družbena bitja in s katero se vzpostavi proces socializacije.

Margaret Mead (1963; po Turk, 2013: 9) je socializacijo opredelila, kot proces učenja kulture v vsej svoji razsežnosti in edinstvenosti. Gre za večplasten proces vključevanja posameznika v dano skupnost. Sama socializacija je tako odvisna od vrednot in stališč obstoječe skupnosti. Socializacija je splošen pojem, katerega nameni in cilji so odvisni od vsake posamezne skupnosti, gre za prevzemanje kulture, vajeništva ter participacije. Participacija otrok kot vajencev se začne že z opazovanjem in manjšimi nalogami.

Pri tem lahko še enkrat omenimo G.H. Meada (1934), ki pri opisu socializacijskega procesa loči dva segmenta: osebni jaz in družbeni jaz. Družbeni jaz je tisti del nas, ki črpa izkušnje iz okolja (običaji, navade, šege, razlage sveta) in s tem pridobiva znanje na zavedni ali nezavedni ravni. Osebni jaz pa je tisti delujoči del nas, ki vse te omenjene podatke in zalog znanja, osmisli, torej z njimi deluje. Posameznik se sam odloča in reflektira, vendar pa to počne v okviru, ki so ga vzpostavili (pomembni) drugi.

Kot smo že omenili, je socializacija vseživljenjski proces, preko katerega se posameznikovi vedenjski vzorci, standardi, vrednote in stališča izoblikujejo skladno s tistimi, ki so zaželeni v določenem okolju. Gre za sprejemanje in prevzemanje različnih vedenjskih vzorcev. V proces socializacije so vpleteni številni ljudje, od katerih so najpomembnejši: družina, prijatelji, sošolci in učitelji. Vse, kar smo našteali štejemo pod dejavnike socializacije. Družina je navadno tista, ki začne s socializacijo svojega otroka (Kompore *et al.* 2001: 316-317).

1.2.2 Primarna socializacija

Primarna socializacija se začne že zgodaj v otroštvu, kadar otrok začne spoznavati svoje okolje. to je obdobje, kjer se otrok prvič sreča s pomembnimi drugimi in začne prevzemati določene karakteristike in vedenjske vzorce.

Gre za čas oz. obdobje, ko se otroku začnejo razvijati duševne in osebne lastnosti. Starši oz. pomembni drugi, otroku razlagajo svet s simboli, mu pojasnjujejo družbene vloge in mu

nakazujejo njegove možnosti. Vso to znanje, ki ga otrok dobi v procesu primarne socializacije, internalizira, nekatere pa že posploši. Ko doseže stopnjo internalizacije, postane član družbe in s tem se konča prva faza socializacije (Bergant, 1970).

Pod dejavnike primarne socializacije bi lahko šteli družino, vrstnike, vrtec in sosedstvo. Vsi naštetih dejavniki bi naj otroku omogočili, da postane neodvisen in da se čustveno osamosvoji (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 23).

Tako lahko trdimo, da ima družina temeljni pomen v primarni socializaciji, saj je prav ona začetnik le te. Družina mora poskrbeti za pozitiven in zdrav razvoj otroka in za pozitivno usmerjenost ter vraščanje v socialno okolje. Da bi mu to omogočili pa je pomembno naslednje:

- družinski krog, v katerem otrok živi,
- zmožnost družine, v smislu, da zagotovi otroku pogoje, ki bodo omogočili varno odraščanje (to pomeni predvsem pozornost na čustvenem področju),
- da otrok najde v družini nekoga, ki mu bo znal prisluhniti in nekoga, ki bo razumel otrokovo izražanje skozi njegovo obnašanje in
- da mu družina nudi ustrezno oporo na njegovi poti odraščanja, da ga upošteva in obravnava kot edinstvenega in pomembnega in da mu pomaga pri razločevanju nasprotujočih si informacij, ki prihajajo od zunaj, da bi se tako lahko naučil samostojnega odločanja in smisla svojega bivanja (Bajzek *et al.* 2003: 265-266).

Primarna socializacija je tako izrednega pomena, saj je ključna za otrokov razvoj. Vendar pa proces socializacije ni vedno idealen. Lahko se pojavijo zapleti in težave, ki vplivajo na otroka.

Družinske težave se odražajo tudi na otroku in ne glede na globoke spremembe, ki jih je družina deležna, je prav ona posredovalnica, ki omogoča otroku zaščito, pomoč in čustveno zavetje. V primerjavi z nekoč in danes, družina ne predstavlja samo kraj razmnoževanja, ampak predstavlja prostor, ki otroku pomaga najti svojo pot do sreče in smisla. Družina se mora soočiti z mnogimi posredovalnicami socializacije. Mora se soočiti z mnogimi težavami, ki ni nujno, da prihajajo iz družine same, temveč prihajajo iz zunanjega okolja v katerem živi. Zunanje okolje prinaša številne kompleksne in nagle spremembe, ki vplivajo na otroka. Družina ni edini subjekt, ki bi bil odgovoren za vzgojo in podporo odraščajočim otrokom. Je odprt sistem, ki je v nenehni povezavi z zunanjim, socialnim in kulturnim svetom (Bajzek *et al.* 2003: 266).

Veliko raziskav, ki je bilo narejenih na področju socializacije, so pokazale, da je družina tista ustanova, ki ji ljudje navadno najbolj zaupamo, zaradi česar je tudi najbolj zaželeno vrednota (Bajzek *et al.* 2003: 14-15).

1.2.3 Sekundarna socializacija

Sekundarna socializacija se navadno začne ob vključevanju otroka v vzgojne in izobraževalne institucije. To je obdobje, ko se otroku predstavi nov, večji in bolj raznolik svet. To je svet, ki v posameznikovo življenje prinese nove norme, vloge in pravila. Gre za proces, kjer se učimo, kako delovati v določenih družbenih skupinah oz. v določenih situacijah.

Vzgojne in izobraževalne institucije otroka še bolj poglobljeno vpeljujejo v splošno kulturo. Sekundarna socializacija tako temelji predvsem na izobraževanju in vzgajanju v okviru šole in neformalnih skupin. Glede na to ali bo omenjena socializacija uspešna, je odvisno od uspešnosti primarne socializacije. Uspeh je lahko nedvomno večji v primeru, če je kultura sekundarne socializacije podobna strukturi primarne socializacije (Bergant, 1970).

1.2.4 Terciarna socializacija

Terciarna socializacija se začne takrat, kadar posameznik začne ustvarjati svojo poklicno identiteto, se pravi kadar vstopa v delovni proces, se začne osamosvajati in si ustvarjati družino. Posameznik si tako postavi lastne norme in vrednote po katerih se ravna.

Pri socializaciji gre za vzajemen proces, kjer se prenašajo norme in vrednote z odraslih na mlade in obratno (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 211).

Na tej točki pa je še potrebno omeniti pojem resocializacija, kjer gre za proces sprejemanja nove oblike vedenja, vrednotenja in čustvovanja. Ta nastane velikokrat kot posledica odklonskega vedenja – vedenja, ki odstopa od pričakovanih družbenih norm (npr. kriminal, prepovedane droge). Proces resocializacije je prav tako lahko posledica akulturacije (sprejemanje tuje kulture - migranti), posttravmatskega sindroma (psihične težave) ali kot posledica nesreč, bolezni. Proces izvajajo totalne institucije kot so psihiatrične institucije, zapori, komune (Nastran Ule, 1997: 574).

1.2.5 Vrednote

V sklopu socializacije lahko omenimo tudi vrednote. Vrednote so neke vrste prepričanj o tem kaj se nam zdi prav, oz. o tem za kar se nam zdi vredno prizadevati. Vrednote odsevajo naše želje in cilje, za katere se borimo.

Kot pravi Bečaj (2005): »Vrednote so opredeljene kot cilji z različno intenziteto, h katerim stremimo in po katerih uravnavamo svoje življenje. Z njimi izbiramo in opravičujemo svoja dejanja ter vrednotimo ljudi in dogodke v svojem okolju.« (Peklaj, Pečjak, 2015: 30).

V vsakdanjem pogovoru bi vrednoto opredelili kot nekaj, kar je pomembno in vredno za posameznikovo življenje, kot neka stvar/pojav/dogajanje, ki ima vrednost sama po sebi. Neka stvar lahko človeku predstavlja vrednoto, vrednost pa ima zanj, le z enega ali drugega vidika. Vrednote so temeljna vsebina človekovega osebnega svetovnega nazora, med kulturnimi panogami pa temeljna vsebina religij in filozofij (Bajzek *et al.* 2003: 183).

Vrednote torej razumemo kot ene vrste temelj oz. izhodišče za oblikovanje različnih stališč, mnenj in vedenjskih norm, ki natančneje določajo katera vedenja so bolj primerna, bolj zaželena in katera manj. Temeljna funkcija vrednotnih sistemov, je tako osmišljanje in organiziranje okolja, da to nato postane za ljudi predvidljivo in psihološko varno. Prav zaradi tega je pomembno, da ima vsak vrednotni sistem (npr. šola) dovolj visoko soglasje, saj če bi imel vsak posameznik ali skupina posameznikov svoj vrednotni sistem, potem okolje ne bi bilo več predvidljivo. Tako lahko trdimo, da so vrednote socialno konstrukt (Peklaj, Pečjak, 2015: 32).

Potrebno je poudariti, da je na vrednote potrebno gledati širše. Torej ni samo tisto, kar nam je všeč pri posamezniku (npr. strpnost, solidarnost itd.), ampak vse tisto, kar tudi usmerja njegovo vedenje (boljši status v oddelku, individualizem itd.) (Peklaj, Pečjak, 2015: 30). Za boljše razumevanje vrednot, si lahko pomagamo s spodnjo tabelo.

Tabela 1: Kategorizacija vrednot

Dionizične vrednote	hedonistične vrednote	<ul style="list-style-type: none"> • čutno uživanje, družbeni hedonizem (družabnost, zabava, prosto gibanje, vznemirljivo življenje, prosti čas)
	potenčne vrednote	<ul style="list-style-type: none"> • statusne (prekašanje, moč, slava, ugled, denar) • uspešnost in dosežki • patriotske (spoštovanje zakonov, ljubezen do domovine)
Apolonske vrednote	moralne vrednote	<ul style="list-style-type: none"> • tradicionalne moralne vrednote in ideali (poštenost, družinske vrednote – ljubezen, zvestoba, zdravje, partnerstvo) • demokratične (enakopravnost, enakost) • vrednote harmonije in blagostanja (mir, sloga)
	izpopolnitvene vrednote	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavne (resnica, modrost) • kulturne/duhovne (umetnost, kultura, ustvarjanje) • samoizpopolnitvene (samoizpopolnjevanje, znanje, svoboda) • religiozne (vera)

Študije kažejo, da so pri populaciji mlajših oseb pomembnejše dionizične vrednote, medtem ko z zrelostjo in s starostjo postajajo ljudem pomembnejše apolonske vrednote (Musek, 1993; po Peklaj, Pečjak, 2015: 30).

Šole najpogosteje omenjajo vrednote kot so:

- Znanje – v smislu organiziranja dodatnega pouka, bralne značke, tekmovanja iz različnih predmetov ...
- Varnost – v smislu organiziranja podaljšanega bivanja za mlajše učence, dežurstva tako učencev kot tudi učiteljev v kontekstu upoštevanja hišnega reda, varnost v prometu ...
- Zdravje – v smislu organiziranja obiska šolske zobne ambulante, učenja o zdravi prehrani ...
- Pravičnost – v smislu individualne in skupinske pomoči.
- Dobri medsebojni odnosi – v smislu organiziranja prvega šolskega dne, kjer starejši učenci sprejemajo prvošolce (Peklaj, Pečjak, 2015: 31-32).

1.3 VZGOJA

Pojem vzgoja je eden izmed tistih pojmov, ki so tako razširjeni, da se zdi, da o njih že vse vemo. Zaradi tega je opredelitev pojma bolj težka in kompleksna, kot se zdi (Kroflič, 1997: 11). Pri vzgoji oz. vzgajanju gre za odnos med odraslimi in otroki, mladostniki. To je proces, kjer odrasli učijo otroke, kako ravnati in delovati v odnosu z drugimi. Pri tem pa se velikokrat spregleda otroka kot samostojnega človeka. Na vzgoji je potrebno delati v smislu medčloveškega odnosa, ne pa v smislu enosmerne komunikacije in ukazovanja. Otroka je potrebno poslušati in ga upoštevati. Kot pravi Devjak (2008: 123): *»glas odraslih ima enako veljavo kot glas otrok.«*

Vzgoja je proces posameznikovega razvoja v smeri oblikovanja osebnosti, ki je povezana z avtoriteto. Je bolj ali manj načrtno vodenje gojenca v smeri zgleда oz. cilja, ki ga postavlja vzgojitelj (Kroflič, 1997: 130). Gre za obojestranski odnos med starši in otroki, kjer je otroke potrebno obravnavati kot samostojno osebnost, ki se odzivajo na svoj način, in ne kot material, ki ga oblikujejo starši (Žorž, 2005: 6).

Vzgoja nikakor ni enostavno delo, saj zahteva veliko potrpežljivosti, razumevanja in predanosti. Kljub trdemu delu pa je lahko tudi zelo hvaležno in srečujoče izkustvo v našem življenju. Naloga staršev je tako, da ustvarijo srečne in zadovoljne ljudi, vendar pa to pomeni tudi veliko poskušanja in delanja napak (Satir, 1995: 167), saj se noben ne rodi z znanjem pravilne vzgoje. Kljub temu, pa so rezultati vzgoje zelo pomembni, česar se starši pogosto premalo zavedajo. Neustrezna vzgoja lahko ima usodne posledice za otrokovo kasnejše življenje. Kot pravi Zalokar Divjak (2008: 48): *»Otroci so kazalci našega načina življenja.«*

Vzgoja temelji na dveh temeljnih in različnih pedagoških sredstvih. Prvo temeljno izhodišče je ljubezen, skrb za razvoj otrokovih sposobnosti, upoštevanje otrokovih potreb, zdravja, dobrega počutja itd. Drugo pomembno izhodišče vzgoje pa je, da se otroku privzgoji čut za meje dopustnega oz. nedopustnega ravnanja do drugih ljudi (Bergant, 1994: 71).

1.3.1 Šola in vzgoja

Pomembno vlogo pri vzgoji imajo tudi vzgojne in izobraževalne institucije. Šola bi morala vsakemu otroku in mladostniku omogočiti občutek sprejetosti in spoštovanja. Žlebnik (1978: 260) pravi, da bi morala biti klima v razredu in odnos med učiteljem in učencem, sproščen. Izhajali bi naj iz otroka in upoštevali njegove interese. V sodobnem svetu si tako družina, kot tudi učitelji in vzgojitelji, ne smejo privoščiti telesnih in drugih poniževalnih kazni. Šola naj bi

bila bolj psihološko-liberalna in tako bolj učinkovita in dostopna otrokom. Otroka je potrebno vzgajati v smeri njegove samostojnosti.

Kakšni so cilji šole v kontekstu vzgoje? Je to zgolj učenje tujih jezikov, računanja, branja, pisanja? Je to dovolj? Šola mora nedvomno nuditi otroku varen prostor, na tisti točki, kjer se bo počutil dovolj svobodnega, spoštljivega in enakopravnega, da bo lahko izrazil svoj pravi »jaz«. Vsak učenec bi se moral tako med poukom kot tudi med odmorom, počutiti varno in sproščeno, vendar realnost zna biti drugačna, saj so učitelji, ki uporabljajo napačne pristope in so tudi učenci, ki lahko izkušnjo šolanja drugim učencem zagrenijo.

Zdi se, da so v šolah tudi večkrat zapostavljene in pozabljene vrednote, kot so solidarnost, strpnost do drugačnih, obzirnost. Zakaj je temu tako? Vzgojitelji in učitelji bi morali delati v smeri pravičnosti. Učencem bi bilo potrebno predstaviti pomembnost sprejemanja in spoštovanja drugih ter medsebojnega povezovanja. Ali bo te učenec ponotranjil ali ne, pa je odvisno tudi od drugih dejavnikov, pri katerih je, kot smo omenili že prej, velikega pomena družina.

1.3.2 Narcistična vzgoja

Kroflič (1997: 286) izpostavlja, da je v današnji šoli možno prepoznati vedno več patoloških narcisov, s katerimi je težko delati po klasičnih šolskih načelih. Zaradi tega meni, da bi bilo nujno uporabiti drugačen način dela – nerepresivni način – saj učenca, ki je patološki narcis, vnaprej izdelani sistem šole preprosto ne pritegne.

Še preden pa sploh lahko začnemo govoriti o narcistični vzgoji, je najbolje, da opredelimo njen pomen. Narcizem, narcisizem in narcis, so pojmi, ki se dandanes pogosto uporabljajo neustrezno in preveč posplošeno. Velikokrat pravimo, da je posameznik, ki je zagledan vase, narcis. Vendar pa je ta opredelitev pomanjkljiva in neustrezna. Kernberg (1978; po Bergant, 1994: 60) pravi, da gre pri narcisizmu za dejansko nesposobnost osebe, otroka ali odraslega, da bi se identificiral z drugimi ljudmi in tako interanaliziral osebne in družbene vrednote ter sploh razumel njihov pomen za življenje drugih ljudi. Posledica tega so težave pri razumevanju drugih in družbe ter težave ob sporazumevanju, kar pa lahko vodi do cinizma in nihilizma. Drugi ljudje narcisizem težko prepoznavajo, saj so lastnosti le-tega zakrite z navidezno prilagojenostjo, duhovitostjo, včasih celo z izjemnimi dosežki in spodobnostmi. Navadno so pomanjkljivosti narcisoidnih oseb izbruhi jeze in nasilja, zavist do drugih in neutemeljeno ljubosumje, skratka

čustvena nestabilnost in nihanja razpoloženja. Narcisoidni ljudje so nesposobni vzdrževati globlje človeške vezi. V njih ne morejo najti veselja in opore.

Nekateri sociologi imenujejo narcisizem enostransko usmerjenost k lastni osebnosti in opozarjajo, da se ta krog vedno bolj širi. Dobro ga opiše naslednja izjava: *»Zelo ljubim samega sebe, toda saj nimam nikogar drugega – bližnjega!«* (Bergant, 1994: 59).

Po definiciji narcisizma bi lahko sklepali, da so narcisi osebe, ki so zaradi svoje »gluhosti« nagnjene k osamljenosti in samotarstvu, vendar je v realnosti ravno obratno, saj v primeru, če ostanejo sami, občutijo kronično osamljenost, ki vodi do dolgočasje, lahko celo do obupa. Prav zaradi tega so bolj kot drugi odvisni od grupnih povezav in zabavnih družčin. Narcisoidne osebe zaradi hitre naveličanosti, hrepenijo po nenehnih spremembah. Prav zaradi svojega notranjega nemira in dolgočasje, morajo svoje okolje, »prijatelje«, »ljubezni«, zabave itd., neprestano menjavati in stopnjevati. Zanimivo je, da so osebnosti narcisoidnih oseb velikokrat prežeti z velikimi ambicijami. Take osebnosti pogosto najdemo v visokih družbenih položajih (še posebej v politiki), saj uživajo, ko so v središču pozornosti. S svojo osebno privlačnostjo, vedno polnih novih idej in obljub, znajo navdušiti druge in si tako prilaščati njihovo zaupanje (Bergant, 1994: 61).

Narcisoidna oseba je tako zelo iznajdljiva in velikokrat zgleda, da je brez kakršnihkoli pomanjkljivosti, saj so navadno zelo uspešni, očarljivi, komunikativni, družabni in priljubljeni. Vendar če se pogledimo v narcisoidno osebnost, lahko opazimo, da so te njene zunanje brezhibne lastnosti, kamuflaže. Narcisoidna oseba tako lahko subjekte iz okolja le izrablja, da bi tako prišla do željenega uspeha, saj poraz zanjo ne pride v poštev. To se zdi precej zanimivo, saj lahko vidimo, da po eni strani ljudi izkorišča, spet po drugi strani pa jih potrebuje, ker ji dajejo potrditve.

1.3.3 Demokratični stil vzgoje

Demokratični stil vzgoje je tisti stil, ki si ga na vseh področjih najbolj želimo. Tak način vzgoje bi bil potreben tako v družini, kot tudi v šoli in med vrstniki.

Demokratičen stil vzgoje predvsem temelji na sodelovanju. To pomeni, da vsi člani, ki so skupaj v nekem določenem odnosu, lahko izrazijo svoje mnenje, potrebe in želje. Vsak posameznik tako sam odloča o svoji usodi. Pri tem je nasprotovanje nujen del odločanja, saj nestrinjanje in razprave, samo še dodatno utrjujejo sistem in so, kot taki, nujni za reševanje

problemov. V družinah, kjer veljajo demokratični odnosi, proizvajajo občutke neodvisnosti, zadovoljstva in medsebojne povezanosti (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 188-189).

Demokratični stil vzgoje z drugimi besedami imenujemo dogovorni stil vzgoje. Udeleženci se v takem odnosu med seboj pogovarjajo in upoštevajo. Odgovornost je obojestranska, kar pa še ne pomeni, da je za vse člane identična. Če vzamemo za primer učitelja in učenca, lahko rečemo, da je odgovornost obojestranska, vendar se nedvomno razlikujeta. Tako je odgovornost učitelja, da strokovno in kompetentno vodi učni proces, medtem ko je odgovornost učenca, da v okviru svojih sposobnosti in možnosti, udejanja dogovore in cilje. Odgovornost je povezana z opredelitvijo družbenih vlog. V demokratičnem odnosu so vloge razvidne. To pomeni, da se jasno vidi, kdo je starš in kdo otrok, kdo je učitelj in kdo učenec, kdo je socialni delavec in kdo uporabnik. Če pride do nespoštovanja dogovorjenega, pa mora biti opredeljen dogovorni ukrep, kar pomeni, da se otrok/mladostnik/učenec/uporabnik postavi v vlogo aktivnega udeleženca v reševanju njegove stiske, skupaj s staršem/učiteljem/socialnim delavcem. Kar je pomembno je to, da je uporabnik tisti, ki se sam odloči za spremembo in ne da ga v to prisili kdo drug. Člani, ki so skupaj v nekem odnosu, morajo delovati kot sodelavci v skupnem projektu (Poštrak, 1994).

1.3.4 Avtoritativni stil vzgoje

Z drugo besedo, gre za nedogovorni stil vzgoje, kjer razgovor ni vzpostavljen. Starš/učitelj/socialni delavec se kaže v vlogi vodje, ki daje otroku/mladostniku/učencu/uporabniku ukaze in navodila, katera mora izpolniti brez oporekanja. Uporabnik je tako v pasivnem položaju, kjer le čaka in izpolnjuje dana navodila, zaradi česar je razrešen odgovornosti. Za uspešnost delovanja je odgovoren izključno vodja, ki tudi v primeru nespoštovanja ukaza določi ukrep. V primeru šole to pomeni, da učenec do avtoritarnega odnosa, ne vzpostavi pozitivnega odnosa. Takšen način vzgoje se jim zdi vsiljen in se s subjektivnega kota mogoče niti ne čutijo dolžni, da bi jih spoštovali. Učitelj se tako pojavi v vlogi nadrejenega, učenec pa v vlogi podrejenega (Poštrak, 1994).

Temu stilu vzgoje se je potrebno izogibati, saj ne omogoča odnosa, ki bi temeljil na spoštljivosti in enakopravnosti. Še posebej se je potrebno izogibati v primeru dela z otroci in mladostniki, saj se v nasprotnem primeru, lahko počutijo kod nekdo, ki nima nobene besede oz. nekdo, ki ni vreden, da bi ga spoštovali in mu prisluhnili.

Kljub temu, da pristop ni zaželen v kontekstu dela z mladimi, pa se ga veliko institucij še vedno poslužuje. Med njimi so tudi šole. Resda danes šole znova in znova izpostavljajo pomembnost otrokovega glasu, vendar se kljub temu najdejo učitelji, ki tega ne upoštevajo. Velikokrat slišimo, da učitelji ne upoštevajo učenca, saj menijo, da nimajo nič pametnega za povedati, vendar pa se je ob tem potrebno zavedati, da ignoriranje učenca, lahko naredi samo škodo, tako učitelju, kot tudi učencu.

1.3.5 Permisivni stil vzgoje

Gre za tako imenovano vsedopuščujočo vzgojo, kjer je razgovor mimobežen. Seveda se člani pogovarjajo, vendar se pa ne dogovarjajo o skupnem početju. Na primer, učitelj se z učencem lahko pogovarja o marsičem, vendar pa jim ne dajo nobenih navodil za dano dejavnost, temveč jih prepustijo samim sebi. Tako posledično odgovornost ni določena. Člani ne čutijo odgovornosti za svoje ravnanje, saj to ni bilo določeno, zato tudi ukrepi, kazni in sankcije ne morejo biti predvidene. V takem odnosu vloge niso jasne. Starši ne ravnavajo kot odrasle osebe. To pomeni, da otroci ne dobijo kompetentne vzgoje. Lahko bi rekli, da njihov odnos kaže na 'kvazivrstniški' odnos. Lahko pride tudi do tega, da otroci prevzamejo vlogo staršev (Poštrak, 1994).

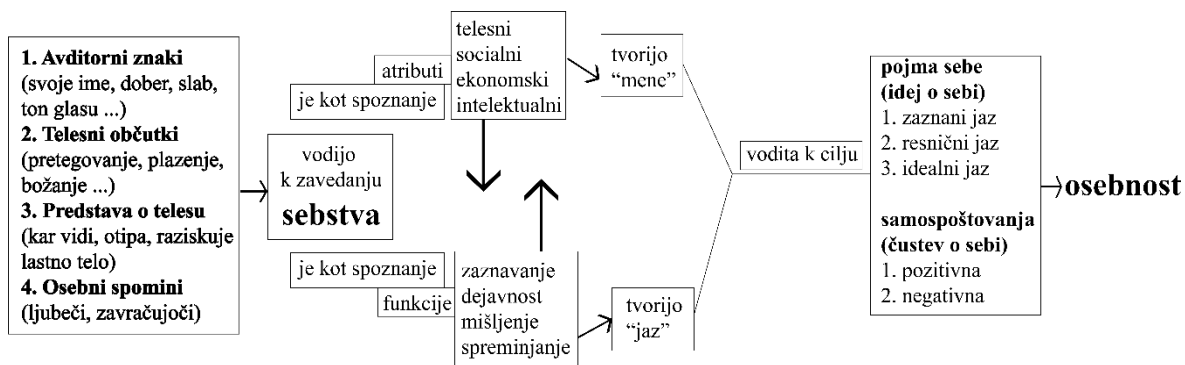
Empirične izkušnje so pokazale, da ima omenjana oblika vzgoje, slabe vzgojne učinke. Izkušnje so prav tako pokazale, da vseh zgornjih neuspehov in težav ne povzroča zgolj represivna vzgoja, temveč da podobne pojave vzgojnih težav in slab duševni razvoj pri otrocih povzroča tudi preveč svobodna vzgoja (Bergant, 1994: 110).

Vsedopuščujoča vzgoja nikakor ni dober pristop v primeru otroka in mladostnika, saj je s tem posledično ta prepuščen samemu sebi. Resda se bo mladostnik mogoče za nekaj časa počutil svobodnega, v smislu »noben mi nič ne more, delam kar želim«, pa vendarle na dolgi rok prinaša določene posledice. Mladostnik bi moral imeti toliko svobode, kolikor jo je sposoben odgovorno in pravilno izkoristiti.

Vsakega otroka in mladostnika bi bilo potrebno sprejemati, kot samosvoje osebnosti. Dejstvo je, da se med starši in otroci pojavljajo razlike, vendar bi morali te upoštevati in spodbujati. Otroci in mladostniki se bodo najbolj zdravo razvijali takrat, ko bodo deležni ljubezni in če bodo sprejeti takšni kot v resnici tudi so.

1.4 OSEBNOST IN SUBJEKT

V tem poglavju je pomembno, da najprej opredelimo pojem sebe. Gre za relativno trajno, individualno, dinamično in ocenjevalno kognitivno strukturo, ki jo razvije posameznik s povezovanjem s psihološkim okoljem. Pojem sebe je sestavljen iz tega, kar mislimo, da smo, kar bi si želeli biti in kar domnevamo, da drugi mislijo o nas (Žibert, 2011: 10).

Slika 1: Razvoj samega sebe

Vir: (Hammachek, 1985; po Lamovec, 1994a; po Žibert, 2011: 10-11)

1.4.1 Človek v osnovi 'divjega' in 'dobrega'

Oprelitev človeka po G.H. Meadu (1934) lahko polariziramo na dva skrajna pola. Na eni strani pola imamo predpostavko, da je človek izvorno 'dobro' bitje. Če se pri posamezniku, ki je izvorno 'dober', pojavijo takšne in drugačne stiske/težave, potem to pomeni, da je v procesu socializacije šlo nekaj narobe, nekaj kar je posameznika ogrozilo. To so lahko raznovrstni razlogi kot so: učna neuspešnost, problemi v družini, problemi med vrstniki itd. V takem primeru bi posameznik potreboval dodatno pomoč, spodbudo in podporo, da bi se spet postavil nazaj na noge. Na drugem polu pa imamo človeka kot izvorno 'divjega'. Tega je potrebno socializirati, pa čeprav na podlagi prisile. Vzrok divjosti pripisujejo ponesrečeni in neustrezni socializaciji. Torej pristopi, ki menijo, da je človek izvorno 'divje' bitje, bi ob nasilnem ravnanju rekli, da socializacija ni uspela, zaradi česar bi predlagali ukrepe, ki bi naj to divjo bitje ponovno socializirali (na to so vezani represivni pristopi).

1.4.2 Razvoj pojmovanja osebe

Mauss (1985) za zamisel o osebi, o jazu in o »meni«, navaja izraz *personna*, ki izvira iz začetka latinske civilizacije. Izraz se je skozi zgodovino spreminjal in dobil drug pomen. Čez čas je postal sinonim za pravo naravo posameznika, vendar je bil tu mišljen svobodni človek (sužnji so bili izključeni). Mauss je tako v zvezi z opredeljevanjem pojma posameznik, navajal dva izraza:

- *personne* ali oseba – izraz označuje notranjo naravo posameznika in
- *personnage* ali osebnost – izraz označuje posameznika v odnosu do drugih.

Pomen izraza se je spet spremenil ob nastopu krščanstva, ki je zamisli »osebe« dodalo metafizično osnovo *personne morale*. Mauss nadaljuje, da je naša zamisel človeške osebe še vedno krščanska, čeprav je ob tem oseba postala racionalna substanca, nedeljiva in posamezna. V 17. in 18. stoletju se je razvila zamisel, da je »oseba« (*personne*) enako »meni« in »jaz« ter enako zavesti. Sodobni pojem osebe se je izoblikoval od Huma, ki je zastavil pojmovanje duše, ki vsebuje »stanje zavesti«, »zaznave«, in si zamišljal »jaz« ali »sebstvo« kot osnovno kategorijo zavesti, preko Kanta, ki se je vprašal, če »jaz« ali »sebstvo« sploh je kategorija in do Fichteja, ki je utemeljil vso znanost in vsa dejanja v »jazu« ali »sebstvu« (Poštrak, 2002: 249).

1.4.3 Telo-subjekt (*body-subject*) skozi pojem intersubjektivnosti

Pri intersubjektivnosti gre za to, da drugi subjekti in skupnost odločilno prispevajo h konstrukciji smisla sveta, kajti svet niso zgolj fizični objekti, ki jih zaznava partikularni subjekt spoznanja, marveč je svet naš skupni svet, univerzalni in permanentni horizont naših vsakodnevnih, praktičnih interakcij (Hribar, 2008: 19).

Marleu-Ponty (1984) govori o telesnem-subjektu (*body-subject*) kot: »mi smo naša telesa in tako so vse naše izkušnje in pomeni, ki ženejo naša življenja, utemeljeni v našem dejavnem telesnem vpletanju, vključevanju v svet.« Percepcijo je poimenoval kot »povpraševanje«, ki naleti na »odpor«, ki pa ima za posledico, da sta oseba, ki gleda – videc in videno iz iste snovi, zato smo lahko le kot (fizično) telo-subjekt, ki vidimo, torej vidci. Torej telesni-subjekti so vidni-gledalci, slišni-poslušalci itn., ki tvorijo del zaznavnega sveta, v katerem so odprti. Vsak telesni-subjekt je viden drugim, vendar je tu potrebno poudariti, da ne gre zgolj za vidnost telesnega-subjekta (Poštrak, 2002: 254). Telesni-subjekt se vzpostavlja skozi akcijo, saj če ta ni dejaven, potem ni več kot materialni objekt. Torej gre za dialog z okoljem (Poštrak, 2002: 256).

Osredotočiti se je potrebno tudi na interakcijo. Mead je razlikoval dve obliki interakcij v človeški skupnosti. Prva je konverzacija s kretnjami, druga pa uporaba pomenljivih simbolov. Če pojma poimenujemo po Blumerju, bi rekli, da gre za nesimbolično interakcijo in simbolično interakcijo. Nesimbolična interakcija se odvija, ko se kdo odziva na dejanje drugega, ne da bi si njegovo dejanje pred tem interpretiral. Simbolična interakcija pa vsebuje interpretacijo dejanja (Poštrak, 2002: 256).

Če pogledamo naš notranji svet, svet do katerega imamo dostop le mi, pomeni, da ima odnos do nas samih prednost pred vsakim odnosom z drugimi. Ob tem se porajajo vprašanja, ali so naša mentalna stanja v bistvenem smislu zasebna? Merleau-Ponty (1984) na to vprašanje odgovarja nikalno. Če hočemo preseči dualizem duša/telo, potem moramo priznati, da je tisto, kar po navadi pojmuje kot »mentalne dogodke«, neločljivo od utelešenih izvajanj ali obnašanj, ki so enako vidna od zunaj kot od znotraj (Poštrak, 2002: 257).

V zvezi z vprašanji o našem odnosu do drugih in nam skupnega sveta s pomočjo percepcije, akcij in izrečenih mislih, ostaja odprto še eno vprašanje, ki se veže na čustva. Ob razmišljanju o tem, moramo upoštevati, da so stiki med telesnimi-subjekti prežeti z ljubeznijo, sovraštvom, ljubosumjem, ponosom itn. Naša razmerja so vedno tako imenovana razpoloženska. Če hočemo intersubjektivno razmerje razumeti kot medosebno razmerje, moremo čustvene razsežnosti upoštevati kot temeljne vsebine takega odnosa. Merleau-Ponty (1984) čustvo opisuje kot telesno naravnost, način bivanja v odnosu do sveta, in kot neločljivo povezana z ostalimi aspekti intersubjektivnosti. Bolj kot smo potopljeni v neko čustvo, manj to opažamo. Lahko smo jezni, ne da bi se tega zavedali (Poštrak, 2002: 258).

Crossley (1996: 46) poudarja tri pomembne točke v kontekstu intersubjektivnosti in čustev:

1. Čustva niso notranja stanja. Manifestirajo se na način, na katerega delujemo. So vsa potencialna stanja, ki jih lahko javno in intersubjektivno opredelimo.
2. Čustva so definirana kot način razmerja, saj sestavljajo del sistema, ki ga tvorimo z drugimi. To pomeni, da se z drugimi družimo prek čustev.
3. Čustva so dialoško konstruirana, kar pomeni, da se oblikujejo skozi našo interakcijo z drugimi (npr. lahko smo jezni, s čimer povzročimo strah pri drugem itd.).

Človeka kot takega, edinstvenega, tako rekoč ni, dokler se ne socializira, inkulturira. Človek se socializira s pomočjo drugih, ki mu dajejo pomembne podatke in informacije. V tem smislu se vsak posameznik od družbe do družbe razlikuje po tistem, kar mu »predajo« pomembni drugi

(znanje, vedenje, verovanje, razlage, spomine, umetnost itd.) (Poštrak, 2002: 261). Posameznik skozi notranji dialog družbenega, delujočega in osebnega jaza, misli. Misli vedno na svoj in edinstven način. Vendar kako lahko misli na svoj način, če pa vsrkava podatke, ki mu ga »predajajo« drugi? Če ga tako rekoč ni bilo, preden se je socializiral? Če razmišljamo o tem bi skrajno lahko rekli, da bi vsakokratna skupnost proizvajala svoje klone, vendar se to ne more zgoditi, saj je popolna socializacija v antropološkem pogledu nemogoča. Oseba oz. »jaz« se vzpostavlja in oblikuje skozi interakcijo drugih, torej še ni prisotna ob samem rojstvu, temveč nastaja skozi proces družbene izkušnje in dejavnosti. Torej oseba se razvija šele takrat kadar vstopi v stik z drugimi oz. kadar preko odnosa z drugimi prejme vsemogoče podatke in informacije. Mead je navedel zanimiv primer slepe in gluhoneme Helen Keller. Ta je navedla, da se pri njej pojem oseba, ni razvila vse dotlej, dokler ni mogla vzpostaviti stika z drugimi skozi skupne simbole, torej skozi tiste simbole, ki so pri njej vzbudili enake odzive kot pri drugih (Poštrak, 2002: 261).

Ko že govorimo o odnosu z drugimi, pa bomo nekaj besed posvetili družbi. Družba je kulminacija intersubjektivnih praks, akcije, interakcije in institucionaliziranih in skupnih dejavnih in materialnih virov, mobiliziranih v tem procesu. Gre za skupna pravila in vire, aktiviranih v produkciji pomenov in oblik, ki vzpostavljajo stike ter vzdržujejo relacije. Pri družbi ne gre za misli o, temveč za udeležbo (Poštrak, 2002: 265). Ker je v procesu oblikovanje osebe, pomembna družba je potrebno omeniti tudi jezik, brez katerega bi težko prišlo do socializacije. Vsi avtorji se namreč strinjajo, da ima jezik osrednji pomen pri vzpostavljanju intersubjektivnosti. Merleau-Ponty (1984) meni, da je jezik sredstvo, s katerim mislimo. To pomeni, da objekti za nas ostanejo do določene mere nedoločeni, dokler jih ne imenujemo ali izrečemo, artikuliramo. O določeni stvari lahko razmišljamo le v primeru, ko jo poimenujemo. Vendar pa to ne pomeni, da jezik določa misli. Tako misel kot jezik, potrebujeta drug drugega za obstoj (mislimo v jeziku in skozi jezik) (Poštrak, 2002: 267).

1.5 SAMOPODOBA

Samopodobo razumemo kot množico odnosov, ki jih posameznik, zavestno ali nezavedno, vzpostavlja do samega sebe (Nastran Ule, 1994; po Kobal Grum, 2003: 20). Gre za celoto prepričanj, predstav, stališč in lastnosti, ki jih pripisujemo sami sebi. Samopodobo si lahko predstavljamo kot našo sliko v namišljenem notranjem zrcalu. Kako se zaznava posameznik, pomembno vpliva na njegovo življenje. Samopodoba se postopoma oblikuje od otroštva naprej in se spreminja ter razvija celo življenje. Na eni strani jo sestavljajo objektivni elementi, kamor spadajo: koliko smo visoki, kakšne barve so naše oči, kakšna je barva naših las, ipd. Na drugi strani pa so spoznanja o nas, ki jih pridobimo skozi osebne izkušnje. Bolj kot nam je posamezna oseba pomembna, bolj bodo njene povratne informacije vplivale na nas in na našo samopodobo (Musek, Musek, 2010: 6-7).

Samopodoba je bistvenega pomena za naše življenje, saj nam lahko omogoči polno, prijetno in pozitivno življenje, lahko pa povzroča hude stiske. Kakšno je naše življenje in kakšna je naša samopodoba, je odvisno od dejavnikov, kot so družina, vrstniki, šola, materialno stanje, lastna telesna samopodoba, mediji in družba. Kot pravi Youngs (2000: 9), samopodoba je naša skrivna energija, je način kako vidimo sami sebe, zaradi česar je zelo osebna. Gre za vrednost, ki jo pripišemo samim sebi oz. je sestavljena slika lastne vrednosti. Samopodoba je vsota samoučinkovitosti (zaupanje v lastne sposobnosti, razmišljanja, presojanja, izbiranja in odločanja) in samospoštovanja (zaupanje v lastne vrednote, pozitivna stališča). Prav tako pa jo lahko razumemo kot način, kako vidimo sebe v svojih mislih (Waitly, 1990; po Zalete-Černoš, 2002; po Tušak, Faganel, 2004: 17). Ljudje se obnašajo na podlagi njihove percepcije realnosti. Izrednega pomena je, kako sami sebe dojemamo in zaznavamo, saj je vse, kar delamo in kaj si želimo narediti, osnovano na podobi, ki jo imamo o sebi (Tušak, Faganel, 2004: 17).

Dejstvo je, da se otroci in mladostniki skozi obdobje odraščanja srečujejo z mnogimi pomembnimi vprašanji. Gre za obdobje, ko posameznik prevzeme določene načine in oblike vlog, ki se kaže kot odraz sebe. Je obdobje, ki daje posamezniku izzive, katere lahko uspešno ali manj uspešno izvršuje. Kako se bo lotil teh izzivov pa je odvisno od številnih dejavnikov, ki so prisotni v njegovem življenju. Razvoj samopodobe je še posebej izrazit v obdobju mladostništva oz. adolescence. Kot pravi Kobal Grum (2001: 64) si vsak predstavlja mladostništvo malo drugače, vendar pa se lahko strinjamo, da gre za obdobje, kjer se mladostnik sooča z vrsto razvojnih nalog, katere se dotikajo področja iskanje lastne identitete oz. samopodobe, odnosa do lastnega telesa in oblikovanje spolne vloge, odnosov z vrstniki, s

starši in drugimi avtoritetami, odnosa do prihodnosti (npr. študij, poklic, družina, prilagajanje družbenemu okolju, ki zajema socialno odgovorno vedenje, lastna moralna načela itd.).

Poznamo tri glavne funkcije samopodobe (Lamovec, 1994a; po Tušak, Faganel, 2004: 18):

- Klasifikacija, strukturiranje in kognitivni nadzor. Omogoča nam, da izmed možnih odzivov na neko situacijo bolj ali manj avtomatično izberemo tistega, ki se sklada z našim pojmom sebe, kar bistveno olajša vsakdanjo socialno interakcijo.
- Samoocena, na kateri temeljijo naše odločitve glede prihodnosti. Kadar se odločamo o pomembnih stvareh, nam evaulativna komponenta pojma sebe, lahko pomaga pri ustrezni odločitvi.
- Omeniti še moramo selektivnost zaznavanja. Vsi težimo k temu, da zaznavamo tisto, kar je v skladu z našim pojmom sebe, ostale dražljaje pa zanemarimo. Določena stopnja selektivnosti omogoča boljšo prilagojenost okolju, če pa je pretirana, lahko pride do prekinitve stika z okoljem.

1.5.1 Oblikovanje samopodobe

Samopodoba se oblikuje postopoma in skladno z otrokovim psihičnim razvojem in njegovo interakcijo z okoljem. V začetku zgodnjega otroštva otroci sami sebe še ne ločijo od okolja. Takrat se še ne doživljajo kot subjekt in se ne zavedajo perspektiv drugih (Musek, 1993; po Tušak, Faganel, 2004: 20). Otrok se namreč prvič prepozna v ogledalu nekje med 15. in 18. mesecem starosti. Kewis in Brooksgunn (1979; po Kobal Grum, 2001; po Tušak, Faganel, 2004: 20) sta sklepala, da prav v tem obdobju nastopi tudi razvoj samozavedanja. Razloge za to sta našla v razvoju govora, na podlagi katerega otrok začne razlikovati med njim in drugimi, in sočasnem razvoju tako imenovanih emocij samozavedanja (krivda, sram, ponos, empatija).

Bistvene informacije, ki postanejo del posameznikove podobe, ki si jo ustvarimo o sebi, so informacije od drugih. Različni socialni agensi že od malega vplivajo na posameznika in njegovo samopodobo in nam povedo, v čem smo dobri in v čem smo slabi.

Vse te informacije, ki jih prejmemo od drugih, postanejo del predstave, ki jih imajo o sebi (Musek, 1993; po Tušak, Faganel, 2004: 20). torej vsi naši »jazi«, sheme o sebi so v veliki meri proizvod socialnih procesov in socialnega zrcaljenja (Tušak, Faganel, 2004: 20).

Dejavniki, ki vplivajo na razvoj samopodobe (Tušak, Faganel, 2004: 22-23):

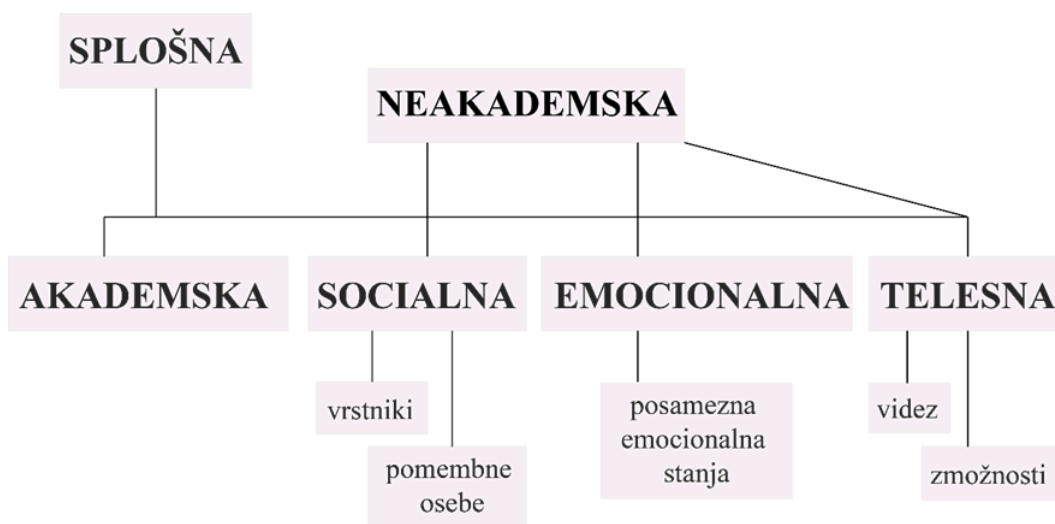
- Predstava o lastnem telesu.
- Jezik in sposobnost pogovora o sebi in drugih.
- Interpretacija povratnih informacij iz socialnega okolja o tem, kako na posameznika gledajo pomembni drugi in kakšen odnos ima posameznik do socialnih norm in vrednot. Pri tem ima veliko vlogo socializacija in agensi socializacije. To so najprej starši, potem vrstniki ter kasneje partner in nova družina.
- Identifikacija s pripadajočo spolno vlogo.
- Vzgoja v otroštvu. Vzgoja je za oblikovanje samopodobe pomembna zaradi naslednjih predpostavk:
 - 1) Samopodoba je naučena.
 - 2) Večji del naučene samopodobe izhaja iz povratnih informacij, ki jih posamezniku posredujejo pomembni drugi, zlasti starši.
 - 3) Starši so tisti, ki so v zgodnjih otrokovih letih največ ob njem.
- Otrok je fizično, čustveno in socialno odvisen od staršev, ki imajo zato možnost velikega vplivanja na otroka in njegovo samopodobo.

Šest ključnih področij zdrave samopodobe:

1. **Fizična varnost – varnost pred fizičnimi poškodbami:** otrok, ki ima občutek varnosti, se ne boji, da bi ga drugi prizadeli. Prav zaradi občutka varnosti, se hkrati uči odprtosti in zaupanja v ljudi. Tako lahko svobodno razvija svojo radovedno naravo, ki je izrednega pomena za učenje. Otrok in mladostnik, ki občuti varnost, lahko izraža samozaupanje. Njegov ton glasu je odločen in ko govori, gleda sogovorniku v oči.
2. **Čustvena varnost – odsotnost zastraševanja in strahov:** otrok, ki čuti, da ga ne bo nihče poniževal in zaničeval, razvije visoko stopnjo čustvene varnosti. Če občuti čustveno varnost, se nauči skrbeti za druge, zato je sočuten do sebe in drugih. Otrok tako upošteva druge in jih spoštuje. Je družaben in prijazen.
3. **Identiteta – vprašanje: »Kdo sem jaz?«:** otrok lahko razvije zdrav občutek identitete, če se dobro pozna in verjame, da je vsak posameznik spoštovan, cenjen, poseben in enakovreden član družbe.
4. **Pripadnost – občutek pripadnosti:** če dobi otrok občutek, da ga je okolica sprejela in da ga ima za enakovrednega in pomembnega člana, bo vedel, da je sprejet spoštovan in cenjen. Na ta način si želi prijateljstva in tega tudi vzdržuje. Zaradi občutka pripadnosti,

občutka, da je sprejet in cenjen, tudi sam sprejema in spoštuje druge. Spoznava medsebojno odvisnost in povezanost.

5. **Kompetentnost – občutek usposobljenosti:** če je otrok uspešen na nekem področju, se bo pripravljn učiti in uveljaviti tudi na drugih področjih. Zaradi občutka sposobnosti, ne bo odnehal, ko naleti na težave, temveč bo v svoje delo vložil trud in ga nadaljeval. Zaveda se področij, na katerih je uspešen in tudi področja, na katerih ima težave, vendar kljub temu ostaja močan in ne prevzema vloge žrtve. Za svoja dejanja sprejema odgovornost. Prizadeva si, da bi bil uspešen.
6. **Poslanstvo – občutek, da ima življenje svoj smisel in pot:** otrok, ki ima močan občutek poslanstva, čuti, da ima njegovo življenje smisel. Postavlja si cilje in si hkrati prizadeva za njihovo uresničitev. Ko naleti na ovire, skuša le te ustvarjalno rešiti. Ima svoje notranje znanje in notranji mir (Youngs, 2000: 17-18).

Slika 2: Delitev samopodobe

Vir: (Lamovec, 1994b: 66)

Juriševič (1999; po Žibert, 2011: 12) pa meni, da na otrokov razvoj samopodobe vplivajo:

- **Kognitivni dejavniki:** ti vplivajo na oblikovanje samopodobe že pri šestem letu starosti. Prav tako vplivajo na razvoj ostalih otrokovih sposobnosti.
- **Telesni dejavniki.**
- **Edukativni dejavniki:** ti vplivajo na razvoj samopodobe na začetku obdobja, ob vstopu v šolo in vse do prehoda v višjo stopnjo osnovnošolskega izobraževanja. Nastopijo v sklopu otrokovega socialnega razvoja.

Zdrava samopodoba je ključna za zdrav razvoj otroka, vendar pa je dejstvo, da se veliko otrok in mladostnikov sooča s takšnimi in drugačnimi ovirami, ki vplivajo na njihovo samopodobo. Živimo v svetu, ki je poln določenih norm, katere je potrebno dosežati. Če norm ne dosežeš, lahko hitro dobiš oznako »čudnega«, »slabega«, »nezmožnega«, kar je v današnjem času velik problem. Otroke in mladostnike je potrebno naučiti, da ni nič narobe, če si »drugačen«. Npr. če ima otrok učne težave, še ne pomeni, da ni pameten ali da ni sposoben. To le pomeni, da potrebuje neko dodatno pomoč, kar je popolnoma normalno. Tako družina, kot vzgojitelji, učitelji in pomembni drugi, bi se morali zavedati, da vsaka njihova beseda in njihova dejanja vplivajo na otroka in na njegovo samopodobo. Zato je potrebno, da smo pozorni kakšen vtis pustimo na drugih. Naše obnašanje bi moralo biti vedno tako, kot bi si želeli, da se drugi obnašajo do nas.

1.5.2 Vpliv na mladostnike

Ker smo že prej omenjali primarno socializacijo, lahko trdimo, da prvi vplivi na otroka in njegovo obravnavanje samega sebe, prihajajo s strani družine, natančneje od njegovih staršev. Kadar otrok začne spoznavati zunanji svet, se vplivi znatno povečajo. Tako na otroka vplivajo vzgojitelji, učitelji, vrstniki, mediji itd. Dejstvo je, da si vsak otrok želi biti sprejet in enakopraven z okolico v kateri živi, saj le s tem občutkom lahko razvije zdravo samopodobo in hkrati tudi zdravo in kakovostno življenje. Na naslednjih straneh bomo tako opisali dejavnike, ki vplivajo na otroka oz. mladostnika ter njegovo samopodobo.

1.5.3 Družina

Družina je torej tista, ki da začetni pečat svojemu otroku. Mumel (1993; po Tušak, Faganel, 2004: 24) navaja tri družinske pogoje, da bo otrok zmožen oblikovati zdravo samopodobo, ti so:

1. Otrok mora s strani staršev dobiti občutek sprejetosti. Pomembna je tudi enotnost starševske vzgoje.
2. Postavitev jasnih pravil in tudi mej v okviru otrokovega vedenja in vztrajanje pri teh.
3. Starši morajo (znotraj postavljenih mej) spoštovati in spodbujati otrokovo iniciativnost.

Na podlagi teh pogojev se bo otrok lahko počutil ljubljenega in sprejetega, zaradi česar bo potem sprejemal disciplinske ukrepe s strani staršev kot izraz naklonjenosti in skrbi. Vsi ti pogoji, ki jih je naštel Mumel, pripomorejo k dobri identifikaciji s starši in k pozitivnemu

odnosu do okolice. Na podlagi tega si otrok zgradi pozitivno samopodobo (Tušak, Faganel, 2004: 24).

Torej, da bi otroku oz. mladostniku bil omogočen čim boljši razvoj samopodobe, je pomembno, da starši z njim preživijo dovolj časa. Če starši in otroci ne preživijo dovolj kvalitetnega skupnega časa ali pa jim manjka povezanost, lahko pride do tega, da mladi postanejo nesrečni (Youngs, 2000: 70). Današnje življenje poteka vedno bolj po hitrem ritmu. Vedno manj je prostega časa in s tem manj medčloveškega sobivanja. Velikokrat se zgodi, da smo tako zatopljeni v svoje delo, da enostavno pozabimo in zapostavimo čas, ki bi ga lahko preživeli z ljubljenimi. Youngs (2000: 70) trdi, da otroci potrebujejo čas s svojimi starši, saj le tako lahko razvijejo čustveno počutje. Nekatere raziskave so pokazale kruto realnost, kjer se starši s svojimi otroki pogovarjajo manj kot pet minut dnevno. Podatek je zaskrbljujoč, saj to pomeni, da otroci nimajo omogočenega prostora, kjer bi bili upoštevani in slišani. Starši bi si morali vzeti čas za svojega otroka. Pogovor se ne sme prelagati na drugič, saj lahko tako pride do prelaganja v neskončnost, zaradi česar lahko otrok dobi občutek nepomembnosti in zanemarjenosti.

Vsaka družina deluje in živi v nekem ravnovesju, vendar pa pridejo tudi obdobja, ko se pojavijo težave in krize, zaradi česar pride do neravnotežja. Te krize in težave pa družino postavijo pred nove naloge in izzive, ki vodijo do prilagajanja. Za primer lahko navedemo obdobje adolescence, kjer se mladostnik sooča s številnimi stiskami. Mladostnik tako preide iz otroka, ki je bil odvisen od drugih, v odraščajočega mladostnika, ki si želi neodvisnost, samostojnost in zasebnost. Gre za spremembo, ki je tako za starše kot tudi za mladostnike, precej naporna (Horvat, 1987: 246).

1.5.4 Šolsko okolje

Šola je, poleg družine, izredno pomemben dejavnik, ki vpliva na samopodobo mladih, saj tam preživimo skoraj tretjino otroštva. Šola učence vzgaja in ga uči novih vrednot. Otroci se ob vstopu v šolo spoznajo z novim svetom, ki mu je do tedaj bil neznan, spoznajo nove prijatelje, vrstnike in učitelje, ki pomembno vplivajo na njegovo življenje.

Šola in njena kultura sta opredeljeni kot sklop prevladujočih prepričanj in vrednot, ki se kažejo skozi norme, stališča, pričakovanja, predsodkov, stereotipov, navad itd. (Bečaj, 2001: 121). Njena funkcija je strukturiranje šolskega okolja na način, da ta postane dovolj predvidljiva in s tem tudi obvladljiva, kar daje učencem občutek varnosti (Pekljaj, Pečjak, 2015: 29). Vstop otroka v

šolo ponuja nove priložnosti za spoznavanje sveta in svoje vloge. Vse te vsebine pomembno vplivajo na otrokovo samopodobo (Jurišević, 1999: 24-25).

Vsaka šola bi morala svojim učencem omogočiti varen prostor, kamor bi ti vstopali brez strahu. To je prostor, kjer se prepletajo vrednote kot so: solidarnost, spoštljivost, enakopravnost, prijaznost. Vse to se sliši skorajda preveč idealno. Realnost zna biti velikokrat drugačna. Šola velikokrat svojim učencem ne zagotavlja varen prostor, kjer bi lahko učenci bili to, kar v resnici so. Šolsko okolje pogosto zna biti zastrašujoče, saj se v primeru »drugačnosti« učenca, lahko dogaja krivica. Vemo, da vrstniško nasilje v šoli ni nekaj nevsakdanjega. Obstaja veliko učencev, ki so žrtve tako verbalnega kot fizičnega nasilja, zaradi česar njihova samopodoba hitro pade na dno. Dejstvo je, da si vsak učenec in vsak posameznik nasploh, želi biti sprejet. Nihče od nas si ne želi biti zasmehovan, zastraševan.

Kot pravi Humphreys (2002: 164-165), imamo dve strani, kjer so na eni strani učenci, ki imajo šolo v lepem spominu, na drugi strani so pa učenci, ki so šolo doživeli kot izrazito negativno. Nič kaj redko se zgodi, da se učenec boji svojega učitelja, zaradi njegovega ravnanja in vedenja (npr. kritika, posmeh, sarkazem, zmerjanje, nepotrpežljivost itd.). Ta vedenja so lahko, še kako, pogubna za učenčevo samozavest in samospoštovanje. So pa tudi drugi primeri, ki imajo negativni vpliv na učenca, kot so strah pred izpiti, strah pred nasilnimi sošolci, strah zaradi pritiska pomembnih drugih, ki pričakujejo učno uspešnost itd.

1.5.5 Učni uspeh

Ko že govorimo o šoli in njenem vplivu na samopodobo, pa je potrebno omeniti tudi učni uspeh. Vendar, kot pravi Mencin-Čeplak (2002: 20) se je potrebno zavedati, da šolska uspešnost ni vedno nujno povezana s samopodobo.

Pozitivno usmerjena samopodoba na otrokovih različnih področjih je pomemben kazalnik njegovega duševnega zdravja, povezana je s področjem učenja in šolske uspešnosti ter napoveduje kvaliteto po posameznikovem prilagajanju tudi v kasnejšem življenju (Jurišević, 1999; po Žibert, 2011: 28).

Posledice šolske neuspešnosti so dolgoročne in lahko vplivajo na posameznikov kasnejši socialno-ekonomski status. Prav tako ima močan vpliv na celoten osebnostni razvoj učenca. Učenec, ki ne izpolnjuje določenih meril uspešnosti, se počuti nesposobnega in manj vrednega. Vsi ti negativni občutki pa lahko resno ogrozijo učenčevo samospoštovanje in razvoj zdrave samopodobe. Posledica tega je lahko otrokova samoobramba. To pomeni, da išče druge načine

dokazovanja »uspešnosti« (npr. impulziven otrok postane agresiven, vase zaprt otrok se popolnoma izolira itd.). potrjevanje svojega početja pa išče pri drugih vrstnikih, ki so enaki »neuspešni«, torej pri tistih, ki njegovega vedenja ne obsojajo. Rezultat tega je začaran krog. So tudi primeri s posamezniki, ki v mladosti nedokončano šolanje, nato zaključijo v obdobju odraslosti. Vendar pa se je pri tem potrebno zavedati, da je razvoj osebnosti potekal v času mladosti in da nastalih vrzeli na osebnostnem področju ni mogoče nadoknaditi (Žibert, 2011: 28).

1.5.6 Vrstniki

Vrstniki so še kako pomembni dejavnik, ki vpliva na posameznikov osebnostni razvoj. Obnašanje vrstnikov deluje v dve smeri – v smeri spodbude ali v smeri upada samozavesti. Vrtniki lahko torej vplivajo pozitivno na tebe, ti dajo občutek pripadnosti in vrednosti, lahko ti pa dajo ravno obratne občutke. Kako bo posameznik procesiral te občutke je pa odvisno od njegovega osebnostnega razvoja. Nekateri učence bodo negativne sodbe popolnoma strle, spet drugi si te ne bodo jemali k srcu. Primerov je še in še, vendar pa lahko trdimo, da kljub vsemu, si vsak učenec želi biti sprejet, s strani vrstnikov.

Navadno se krog otrokovih odnosov razširi, kadar vstopi v vzgojno in izobraževalno institucijo. Takrat otrok spozna, da potrebuje nove sposobnosti, ki mu bodo prinesle pripadnost vrstniški skupini. Ob tem je pomembno, da ima otrok zdravo samopodobo, saj bo tako lažje sprejel druge otroke, brez tega, da bi jih primerjal s sabo ali sebe primerjal z drugimi. Otrok, ki ima slabo samopodobo, bo verjetneje stal ob strani in upal, da bo kdo prišel do njega. Če do njega ne bo nihče pristopil, si bo lahko mislil, da ga ne marajo, zaradi česar postane še bolj osamljen. Učenec, ki ima o sebi dobro mnenje, je bolj odprt in komunikativen, kot pa tisti, ki ima o sebi slabo mnenje. »Priljubljeni« učenci so priljubljeni zato, ker si znajo poiskati prijatelje, zaradi česar se počutijo sprejete in cenjene. Včasih učenec potrebuje le spodbudo oz. neko odskočno desko, da bo začel bolj zaupati. To mu lahko nudimo odrasli. Torej naloga odraslih ni, da bi otroku zagotavljali priljubljenost, ampak je to pomoč, da si bo začel zaupati. Saj če otrok ne zaupa sebi, kako bo potem drugim? Zaupanje vase prinese samozavest in zdrav občutek medsebojne odvisnosti (Youngs, 2000: 77).

Ni dvoma, da učenje za prijateljstvo zahteva veliko vaje in spretnosti. Otrok potrebuje za to različne socialne spretnosti s katerimi pokaže, da zna sprejemati in podpirati druge. Dobro je, da se v procesu sodelovanja, zavzame zase in za svoje ideje (Youngs, 2000: 77).

Pri vzpostavitvi prijateljstva je, na nek način, zanj to odnos z drugačnostjo, saj je za otroka to navadno nekaj novega, neznanega in hkrati razburljivega. Pri sklepanju prijateljstva gre za osebne, svobodne odločitve in želje. Gre za želje po »sprejemati«, »biti sprejet«, »biti skupaj«, »delati skupaj«, pogovarjanju, igranju, zabavi, izmenjavi mnenj in doživetij, primerjavi izkušenj in opori v primeru težkih situacij (Bajzek *et al.* 2003: 83).

Prijateljstvo bi moralo delovati na način sprejemanja, spoštovanja in razumevanja. Vsak posameznik bi se moral v svoji skupini prijateljev počutiti varno v tolikšni meri, da bi lahko pokazal svoj pravi »jaz«, da bi lahko izrazil svoja mnenja in občutja. Danes se velikokrat dogaja to, da se mladostniki prilagajajo skupini, ker se bojijo izključenosti. Prav zaradi tega svoje »pravo« mnenje zadržijo zase in raje pokažejo to, kar se zdi določeni skupini primerno. Vendar ali je to potem pravo prijateljstvo? Je to tisto, kar si otrok oz. mladostnik zares želi? Ali je vseeno bolje, da se raje prilagodiš skupini, čeprav ne razmišljaš na podoben način, kot pa da ostaneš sam?

Youngs (2000: 79) pravi, da je občutek pripadnosti pomemben za zdrav razvoj učenčeve samopodobe. Vsak potrebuje prijatelje, saj tako potrjuješ lastno vrednost. Tako lahko trdimo, da so vrstniki in prijatelji temeljni del okolja, v katerem učenec preverja in pridobiva nove osebne značilnosti in sposobnosti (Peklaj, Pečjak, 2015: 32). Lahko bi rekli, da imajo vrstniki dvojno vlogo: na eni strani igrajo vlogo okolja, ki posamezniku omogoča pridobitev novih izkušenj, na drugi strani pa igrajo vlogo referenčne točke v posameznikovem socialnem, psihološkem in akademskem razvoju (Peklaj, Pečjak, 2015: 33).

Vrstniki igrajo še posebej pomembno vlogo v obdobju adolescence, saj nudijo in zadovoljujejo tiste potrebe, za katere je prej bila odgovorna mladostnikova družina. V tem obdobju potrebuje mladostnik vse bolj svojo družbo vrstnikov, s katerimi se skuša na nek način identificirati (Horvat, 1987: 244-245).

Braconnier (2001: 36) pravi, da na splošno velja, da so v obdobju mladostništva, vrstniki ena izmed najpomembnejših točk, saj mladostniku omogočajo, da postane bolj neodvisen.

1.5.7 Vpliv na zunanji videz

Zunanji izgled je, brez dvoma, ena izmed najbolj pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na posameznikovo samopodobo. Ta je še posebej pomembna v obdobju mladostništva, ko se vse vrti okoli tega, kaj imaš oblečeno, kakšno frizuro imaš, kakšno je tvoje telo. Seveda je najpomembnejša notranjost, vendar v obdobju mladostništva, ta navadno igra stransko vlogo.

Vse skupaj se začne že v zgodnjih letih, ko otroci začnejo graditi svojo osebnost in osebnost drugih na »zunanji lepoti«. Že pri treh letih otroci začnejo razlikovati med tem, kaj se jim zdi privlačno in kaj ne. Otroci v bistvu stereotipizirajo ljudi v svoji okolici na podlagi fizičnega izgleda. Raziskave pedagoške psihologije so pokazale, da učitelji učence, ki so bolj fizično privlačni, pogosteje kličejo pred tablo kot tiste, ki so manj privlačni. To je tudi vzrok, zaradi česar imajo tako imenovani privlačni učenci, boljše mnenje o sebi in se lažje spopadajo z učnimi težavami (Youngs, 2000: 60).

Če se še malo opremo na obdobje mladostništva, je to obdobje, kadar mladostniki doživijo največ hormonskih sprememb. Telo mladostnika se začne spreminjati iz otroka v odraslega. Seveda pa hormonske spremembe ne prinašajo samo spremembo telesa, temveč tudi razne nevšečnosti, kot so akne. Mladostnike v tem obdobju že tako ali tako skrbi njihov videz, kaj pa še, če se soočajo z aknasto kožo (Braconnier, 2001: 104).

1.5.8 Telesna samopodoba

Občudovanje človeškega telesa je znano že od nekdaj, vendar so se telesni ideali skozi čas izredno spremenili. V današnjih časih je vedno več poudarka na telesu. Družba daje smernice in hkrati predstavlja in pripisuje pomen suhemu telesu kot edinemu lepemu in vrednemu spoštovanja.

Telesna predstava je še posebej pomembna v mladostništvu in predstavlja najpomembnejši temelj samospoštovanja. Za mladostnike je tako zelo pomembno, da je njihov telesni videz v skladu s kulturnimi normami. Mladostnikova predstava lastnega telesa temelji na informacijah, ki jih dobi s strani okolja. Samanta Žibert je v svoji knjigi omenila raziskave, ki so pokazale, da pojem sebe pomembno vpliva na vedenje in tako omogoča klasifikacijo in strukturiranje, kar pomeni, da otrok na določeno reakcijo izbere tisti dražljaj, ki se ujema z njegovim pojmom sebe. Glede na to, kakšno odločitev bo sprejel, še vpliva samoocena, ki je temelj vse človekove dejavnosti in selektivnost zaznavanja, ki pa pomeni zaznavanje predvsem tistega, kar se sklada s pojmom sebe (Žibert, 2011: 10-11).

Pri telesni samopodobi gre za oznako, ki označuje notranjo predstavo o lastnem zunanjem videzu. Ta predstava je sestavljena iz občutkov in misli, ki vplivajo na posameznikovo vedenje. So posamezniki, ki imajo pozitivna občutja in so posamezniki z negativnimi občutji, katera lahko vodijo v depresijo. Pozitivna telesna samopodoba pripomore k večjemu samospoštovanju in k boljšim medosebnim odnosom. Nizka samozavest je posledica slabe telesne samopodobe,

katera lahko privede posameznika, da noče zapustiti svojega doma. Telesna samopodoba je tako subjektivna in osebna. Ker družba postavlja norme glede zunanjega videza, lahko rečemo, da je telesna samopodoba družbeni konstrukt (Kuhar, 2004: 84-85).

1.5.9 Mediji

Mediji in njihovi vplivi, so se v zadnjem času zelo razširili. Vsak dan, vidimo v raznih revijah in na televiziji, različne članke in oddaje o tem kakšni bi morali biti, kaj bi morali početi, da bi bili »normalni«. Mediji velikokrat dajejo modne smernice, katerim je potrebno slediti, če želiš biti »in«. V veliki meri so prav mladostniki tisti, na katere imajo mediji največji vpliv, saj so ti v obdobju iskanja samih sebe, zaradi česar črpajo iz okolja vse možne informacije. Vendar se zdi precej žalostno, da ima lahko nekdo tako močan vpliv na posameznika.

Množični mediji in oglaševanje so doživeli v sodobnem času pravi razcvet, ki je razširil potrošniško kulturo. Kot vemo, ta temelji predvsem na dobičku in poudarjanju pomembnosti zunanjega videza. Telo je tako, na nek način, postalo objekt, pri katerem velja, da si to, kakršen je tvoj izgled (Kuhar, 2004: 60-61).

Mediji imajo tako velik vpliv na nas, tako zavedno kot tudi nezavedno. Danes postavljajo norme, ki bi jim ljudje »moralni« slediti, če želimo biti obravnavani kot »normalni« in vredni spoštovanja. Velik pomen pripisujejo tudi popolnosti, o kateri lahko govorimo šele, če imaš popolno in lepo telo, če imaš denar, če si pameten itd. Vse to so napačne predstave, ki si jih mladostniki lahko predstavljajo, kot ene vrste nuja, da lahko normalno delujejo. Izpostaviti moramo seveda tudi pozitivne stvari, kot so ustvarjalnost, humanost in solidarnost. Vendar kljub temu se zdi, da vseeno pozabljajo na vrednote kot so družina in ljubezen.

1.5.10 Materialno stanje

Ker smo prej omenili kako družba in mediji določata smernice, pa je pri tej zadnji točki potrebno omeniti tudi materialno stanje. Otroci zaradi vpliva modnih smernic, velikokrat od staršev zahtevajo, nove stvari, s katerimi bodo »priljubljeni«. Pritisk industrije je žal tako velik, da marsikateri otrok, čigar starši si ne morejo privoščiti takih stroškov, zapade v žalost, depresijo, včasih noče niti več v šolo (Fenwick, 1997: 86).

Nekoč je veljalo mnenje, da je otrokov šolski učni uspeh odvisen samo od njegovih umskih in telesnih sposobnosti. Pozneje so ugotovili, da imajo pri tem pomembno vlogo socialne in kulturne razmere. Otroci, ki živijo v slabih razmerah, so običajno v šolski uspešnosti ne morejo kosati z otroki, ki živijo v boljših razmerah (Toličič, Zorman, 1997: 7).

Revščina in materialno pomanjkanje še kako lahko vplivata na otrokov osebnosti razvoj, na socialni in čustveni razvoj. Otroci, ki prihajajo iz družine z nižjim ekonomskim statusom, so velikokrat prikrajšani za razne šolske potrebščine, obšolske dejavnosti. Učitelji velikokrat samoumevno pričakujejo, da bo vsak učenec imel vse obšolske pripomočke, vendar vse to predstavlja velik strošek, katerega vsaka družina žal ne premore. Zaradi take prikrajšanosti se lahko učenec sooča z občutki, kot so sram, žalost in manjvrednost. Otroci in mladostniki znajo biti precej kruti, posledično tako otežujejo življenje tistim učencem, ki »ne zadovoljujejo« pričakovanih norm, česar se velikokrat niti ne zavedajo.

2 PROBLEM

Skozi leta študija na Fakulteti za socialno delo, sem se v okviru prostovoljnega dela veliko ukvarjala s področjem mladih. To področje mi je tako postalo najbolj blizu in prav zaradi tega sem se odločila, da bom raziskavo izvedla z mladostniki. Ob delu z njimi, sem vedno bila pozorna na njihovo osebnost in obnašanje, zaradi česar sem se tudi odločila, da bom raziskala področje socializacije in dejavnikov odraščanja.

Dejstvo je, da mladostnikom, skozi obdobje odraščanja, preti veliko ovir s katerimi se morajo soočiti. Kako se bo soočil, je odvisno od dejavnikov, ki so prisotni v njegovem življenju. Obdobje odraščanja je obdobje, v katerem mladostnik razvija svojo identiteto (Kdo sem?) in s tem tudi svoje vrednote in samopodobo. Na te pa imajo vpliv primarni in sekundarni dejavniki, kot so: družina, vrstniki, šola, materialno stanje, družba in mediji. Družina je ena izmed glavnih in najpomembnejših dejavnikov, ki naj bi nudila otroku toplino, spodbudo, spoštovanje in ljubezen. Če otrok tega ne občuti, lahko pride do nizke samopodobe.

Skozi obdobje odraščanja se otrok vključuje v vzgojne in izobraževalne ustanove, ki so prav tako pomemben dejavnik, kateri vpliva na psihosocialni razvoj. Tukaj se tako srečujejo z vrstniki in učitelji. Dejstvo je, da si vsak posameznik želi pripadati neki določeni skupini, saj tako dobi občutek pomembnosti, veljavnosti in vrednosti. Če teh občutij ni, lahko hitro postane osamljen, odrinjen in izključen. Včasih te skupine (npr. vrstniške skupine) »zahtevajo« nek določen stil oblačenja in obnašanja, in če mladostnik temu ne sledi, lahko postane zapostavljen, zaradi česar velikokrat pride do nizke samopodobe.

Telesna samopodoba je v sodobnem času dobila nov pomen, saj je podoba zunanega videza vedno bolj pomembna, predvsem v obdobju mladostništva. Mladostniki si želijo »popolno telo«, vendar pa prav to obdobje prinaša hormonske spremembe, zaradi česar se običajno pojavijo razne nevšečnosti. Prav zaradi želje po »idealnem« telesu« velikokrat prihaja do prehranskih motenj.

Mladi velikokrat spremljajo aktualne modne smernice, zaradi česar je potrebno omeniti tudi dohodke družine. Ker smo v času krize, si velikokrat družine ne morejo privoščiti in s tem omogočiti svojim otrokom željene dobrine. Tako so tisti mladi, ki prihajajo iz revnejše družine, velikokrat izločeni iz skupine, družbe.

Omeniti je potrebno tudi medije, ki imajo v današnjem času vedno večji vpliv. Mediji dajejo in izpostavljajo modne trende in smernice, ki bi jim »morali« slediti, izpostavljajo kaj je prav in kaj ne itd. Če mladostnik ne sledi smernicam, medtem kot njegovi vrstniki sledijo, lahko hitro pride do nepriljubljenosti. Med mladostniškimi skupinami še vedno velikokrat velja, da nisi priljubljen, če ne slediš določenim smernicam in obnašanju, enostavno nisi dovolj pomemben in cenjen član.

Moje hipoteze glede raziskave so:

H1: Predpostavljam, da imajo mediji, glede na spremembo zunanjega videza, večji vpliv na ženske kot na moške.

H2: Menim, da podpora staršev vpliva na posameznikovo samozavest.

H3: Dijaki, ki obiskujejo Srednjo poklicno in tehniško šolo, za svoje težave v šoli krivijo druge bolj kot tisti dijaki, ki obiskujejo Ekonomsko šolo.

H4: Predpostavljam, da se tisti, ki storijo vse kar prijatelji pričakujejo od njih, tudi takrat, ko se s tem ne strinjajo, ne cenijo dovolj.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava, ki sem jo izvedla je deskriptivna ali opisna, saj sem z njo raziskala, kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na samopodobo mladostnikov. Raziskava je bila izvedena na kvantitativni ravni. Kot instrument raziskave, sem uporabila anketni vprašalnik, s katerim sem skušala ugotoviti kateri so dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje samopodobe mladostnikov. Anketni vprašalnik je razdeljen na več tematskih sklopov. Prvi sklop vsebuje vprašanja, ki se nanašajo na primarno socializacijo, se pravi kakšen vpliv ima družina in odnosi v njej na posameznika. Drugi sklop se nanaša na to, kakšen vpliv imajo vrstniki na posameznika, ter kakšen je njegov pogled na ljudi okoli njega. Tretji sklop se nanaša na šolsko okolje in njegov vpliv na posameznikovo samopodobo. Četrti sklop je namenjen temu, kako mladostniki dojemajo svoj zunanji videz. Peti sklop je navezan na vpliv materialnih dobrin, v procesu oblikovanja samopodobe. Šesti sklop se nanaša na medije in njihov vpliv na mladostnike. Zadnji, sedmi sklop pa se nanaša na dožemanje samega sebe.

Za raziskovanje sem uporabila anketni vprašalnik, ki je zajel določen vzorec mladostnikov. Na podlagi vzorca, ki sem ga pridobila z anketnim vprašalnikom, sem lahko raziskavo posplošila na celotno populacijo najstnikov. Del trditev vprašalnika sem povzela po vprašalniku samopodobe za adolescente po Lamovec Tanji (1994: 31-36) in del po diplomski nalogi Ferbar Katje (2012: 61-63).

3.2 SPREMENLJIVKE

Odvise spremenljivke: mediji, samozavest, šola in trditev »vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam.«

Neodvisne spremenljivke: spol, težave, trditev »za svoje težave krivim druge«, trditev »ne cenim se dovolj.«

3.3 MERSKI INSTRUMENT

Merski instrument v moji raziskavi je anketni vprašalnik, ki vsebuje več sklopov tematskih trditev na lestvici. Na začetku so trditve o vplivu družine na oblikovanje samopodobe, nato sledijo trditve, ki so pokazala vpliv vrstnikov na mladostnikovo samopodobo. Zatem so trditve, ki se vežejo na šolsko okolje, zunanji videz, materialne dobrine, medije in dožemanje samega sebe.

Trditve so zaprtega tipa, kar pomeni, da so možni odgovori že vnaprej podani. Mladostniki so tako lahko obkrožili tisto trditev na lestvici (od 1 do 4), katera jim je najbolj ustrezala. Določene trditve sem uporabila pri preverjanju svojih vnaprej podanih hipotez, ostale pa pri dodatnem pojasnjevanju.

3.4 POPULACIJA

V raziskavo sem zajela populacijo mladostnikov v srednjih šolah. Pomembno je, da sem zajela čim več različnih razredov, saj sem tako dobila raznovrsten vzorec. Sodelovali so mladostniki od 15. do 17. leta. Moja ciljna skupina so bili dijaki prvih in drugih letnikov srednjih šol v Murski Soboti.

3.5 VZOREC

Ker nisem analizirala vseh srednjih šol v Murski Soboti, sem se odločila, da bom vzorčila. Tako sem zbrala podatke, ki so lažje dostopni, hkrati pa sem lahko rezultate vzorca posplošila na celotno populacijo. V raziskavo sem zajela prvi in drugi letnik Srednje zdravstvene šole Murska Sobota, prvi in drugi letnik na Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota in drugi letnik Ekonomske šole Murska Sobota.

Vzorec je neslučajnosten in priročen, saj je raziskava bila izvedena na skupini ljudi, ki je bila pripravljena sodelovati.

Vzorčenje se mi je zdelo pomembno, saj sem vzela v obzir, da ne bodo vsi dijaki določenega letnika prisotni na dan izpolnjevanja anketnih vprašalnikov. Vzorec tako zajema tiste, ki so bili na dogovorjen datum prisotni v razredu.

3.6 NAČRT ZBIRANJA PODATKOV OZ. EMPIRIČNEGA GRADIVA

Moj prvi korak je bil pridobitev dovoljenja ravnateljev željenih srednjih šol. Tako sem pridobila dovoljenje treh srednjih šol v Murski Soboti – Srednje zdravstvene šole, Srednje poklicne in tehniške šole in Ekonomske šole. Ko sem pridobila vsa dovoljenja smo se zmenili za datum izvedbe. Pred izvedbo sem dijakom predstavila namen svoje raziskave in jih seznanila z navodili za reševanje anketnih vprašalnikov. Anketni vprašalnik je bil anonimen.

3.7 ANALIZA PODATKOV

Pridobljene podatke sem obdelala kvantitativno in naredila kvantitativno analizo podatkov, saj sem imela trditve že vnaprej podane. Pogledala sem, katere trditve je izbrala posamezna oseba in na podlagi tega ugotovila kakšna je njihova samopodoba. Nekatere trditve sem prikazala s pomočjo grafov, katere sem naredila s pomočjo programa Excel. Rezultate sem obdelala s pomočjo računalniškega programa SPSS 22.0 za statistično analizo. Podatki, ki kažejo celoto anketiranih dijakov in trditev, ki so jih označili, so na voljo pri avtorici diplomske naloge.

Zastavila sem si štiri hipoteze. Prvo hipotezo sem potrjevala s testom za ugotavljanje razlik v aritmetičnih sredinah, z Explor funkcijo z izračunom Kolmogorov-Smirnovega testa ter neparametričnim Mann-Whitney U-testom.

Drugo hipotezo sem potrjevala z linearno regresijo s pomočjo F-testa z izračunom ANOVA.

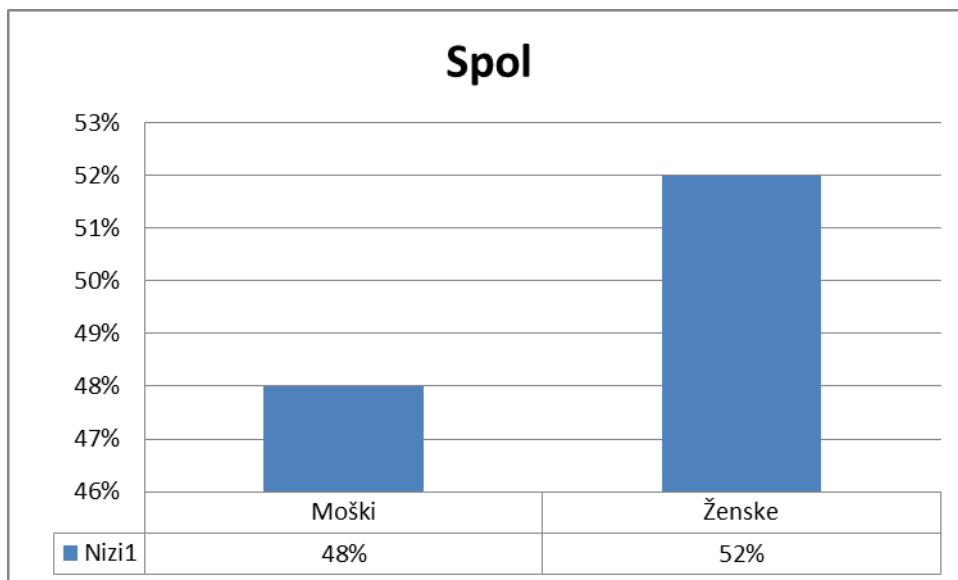
Tretjo hipotezo sem potrdila z Mann-Whitney U-testom.

Četrto hipotezo pa sem potrjevala s programom kontigenčne tabele ali s Parsonovim Hi kvadrat testom.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

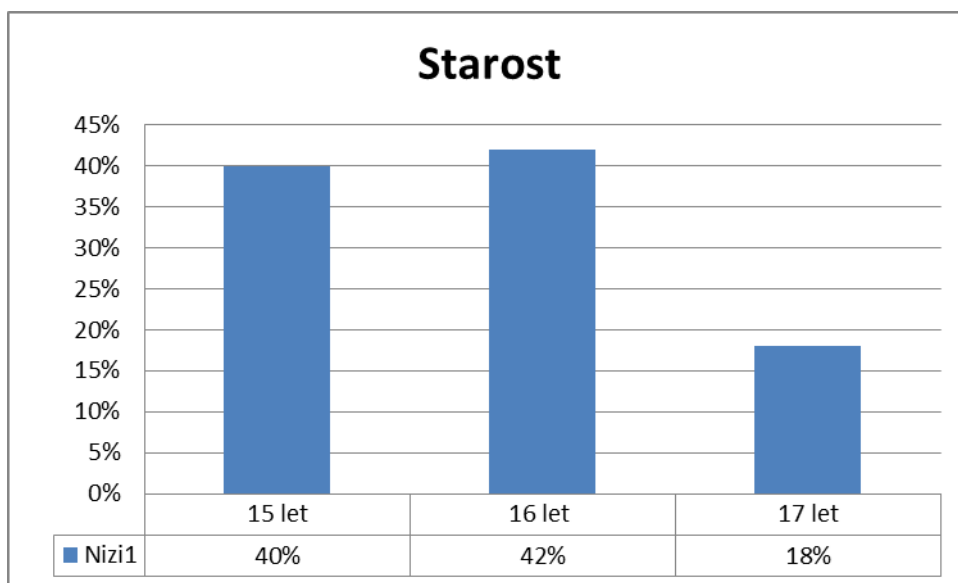
Na naslednjih straneh bom prikazala rezultate rešenih anketnih vprašalnikov. Trditve, ki se mi zdijo pomembnejše, sem prikazala s pomočjo grafa. Na koncu sledijo rezultati hipoteze.

Graf 1: Spol anketiranih dijakov

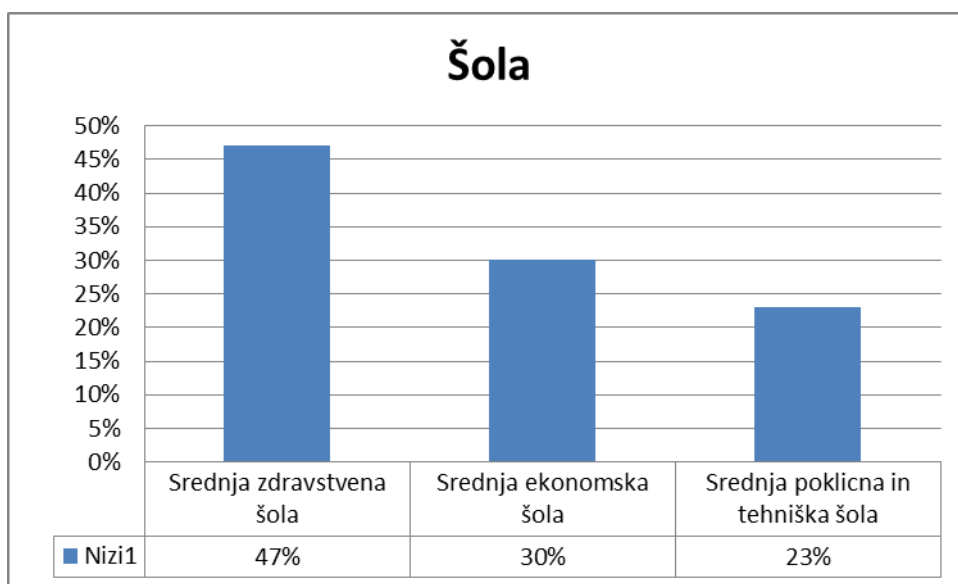
V anketni vprašalnik je bilo vključenih 218 dijakov srednjih šol. Prevladujejo dijakinje, teh je 113 (52 %), dijakov je 105 (48 %).

Graf 2: Starost anketiranih dijakov

Iz grafa 2 je razvidno, da je bilo med anketiranimi 87 (40 %) dijakov starih 15 let, 92 (42 %) jih je bilo starih 16 let, 39 (18 %) pa jih je imelo 17 let. Na podlagi grafa vidimo, da med anketiranimi prevladujejo dijaki, ki so stari 16 let.

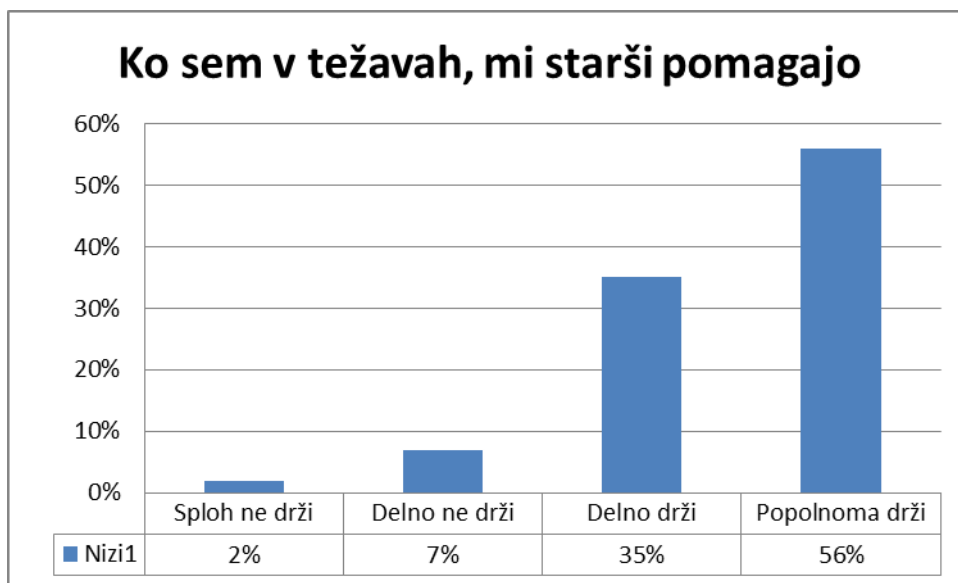
Graf 3: Šole vključene v raziskavo

Iz grafa 3 je razvidno, koliko dijakov je izpolnilo anketo na določenih šolah. 102 (47 %) dijakov je bilo iz Srednje zdravstvene šole, 65 (30 %) jih je bilo iz Ekonomske šole, ter 51 (23 %) dijakov je izpolnilo anketne vprašalnike iz Srednje poklicne in tehniške šole.

4.1 VPLIV DRUŽINE

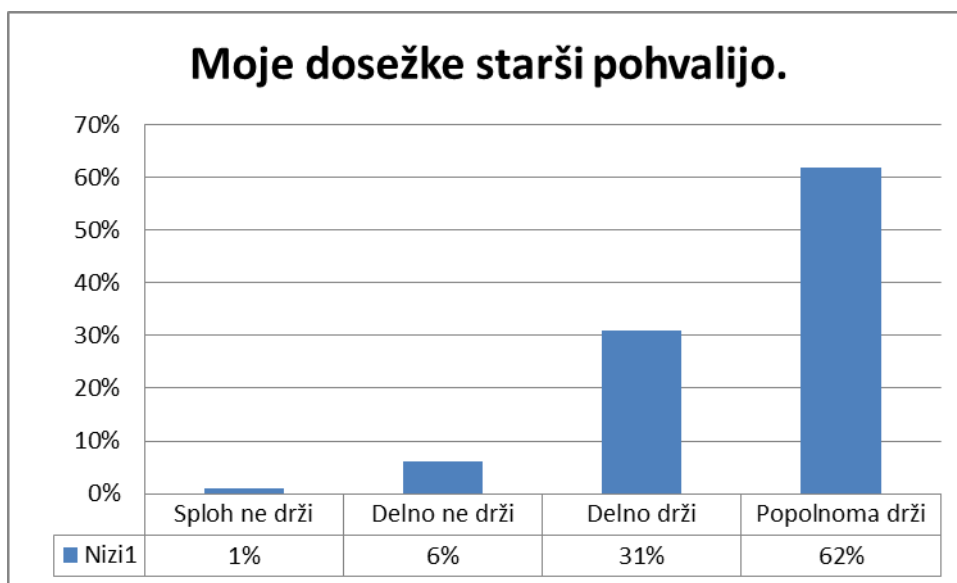
Graf 4: Pomoč staršev v primeru težav mladostnika

Iz grafa 4 je razvidno, da se kar 121 (56 %) dijakov strinja s trditvijo, da jim starši pomagajo, ko so v težavah. Torej več kot polovica anketiranih dijakov trdi, da jim starši nudijo pomoč pri težavah. 76 (35 %) dijakov trdi, da to le delno drži. Samo 5 (2 %) jih je navedlo, da jim v primeru težav starši sploh ne pomagajo. Iz rezultatov tako lahko vidimo, da večina staršev popolnoma ali delno pomaga svojim otrokom, kadar so v težavah.

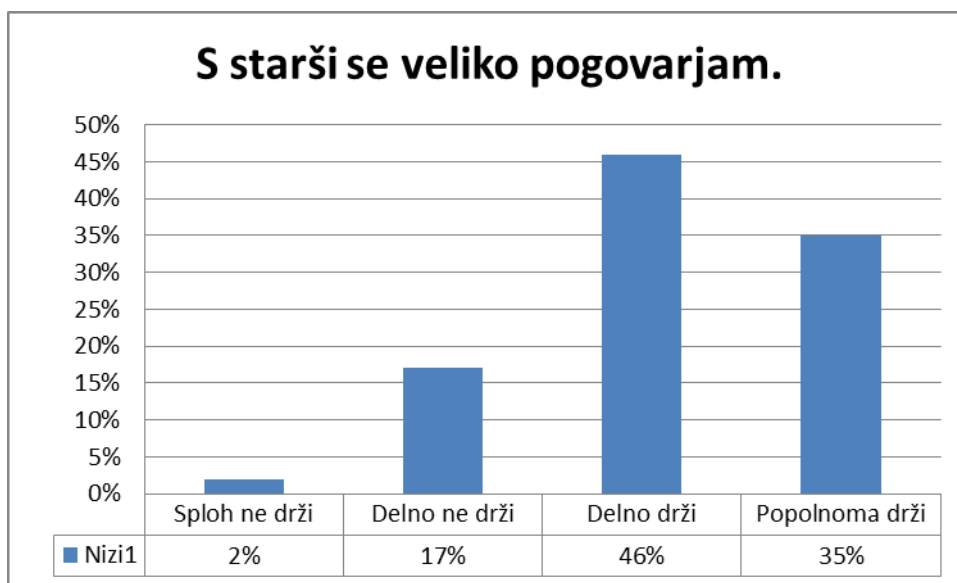
Dejstvo je, da se v obdobju odraščanja mladostniki srečujejo in spopadajo z mnogimi stiskami in vprašanji o sebi, identiteti, o svojem telesu itd. Mladostniki se zaradi različnih vplivov, pogosto soočajo s problemi glede samopodobe, samozavesti in samospoštovanja. Lahko, da doživljajo stiske zaradi vrstnikov, šole, učnega uspeha, primerov je neskončno. Prav zaradi tega menim, da je pri reševanju stisk in problemov, ključna vloga staršev. Starši morajo svojim otrokom stati ob strani in jim nuditi podporo, še posebej v času »kriz«. Pomoč staršev lahko mladostnikovo izkušnjo, stika z problemom, neizmerno olajša. Tako bo mladostnik vedel, da se lahko zanese na svoje starše. Pomembnost nujenja pomoči staršev svojim otrokom, poudarja tudi Bajzek (2003: 19), ki meni, da morajo starši pomagati svojim otrokom, da lahko ti analizirajo svoja lastna stališča in stališča drugih, katera utrjujejo v samostojnem odločanju. Samo na ta način lahko otroci pridejo do samostojnih razlag svojih dejanj. Na podlagi tega so zmožni na novo razumeti samega sebe in svoje okolje (Bajzek, *et al.* 2003: 19).

Graf 5: Pohvala staršev

Iz grafa 5 je razvidno, da se kar 135 (62 %) anketiranih dijakov popolnoma strinja s trditvijo, da njihove dosežke starši pohvalijo. 67 (31 %) anketiranih dijakov trdi, da to le delno drži. Le trije dijaki (1 %) trdijo, da trditev sploh ne drži. Pomembno je, da starši svoje otroke pohvalijo ob dobro opravljenem delu, saj tako dobijo občutek spoštovanja, sprejetosti in ponosa. Pohvale bi morale biti prisotne ob vsakem pomembnem koraku mladostnika, tudi če je ta manjši in hkrati še precej oddaljen od željenega cilja. Vsaka pohvala v mladostniku vzbudi občutek sposobnosti in občutek spodbude ter volje, ki so ključni za uspešno soočanje z danimi izzivi. Če starši svojih otrok ne pohvalijo, se lahko ti počutijo nesposobne, ničvredne, kar pa lahko ima za posledico slabo samopodobo. Mladostniki si želijo biti pohvaljeni, kar kaže tudi raziskava, ki sta jo naredila Mateja Bitenc in Jože Bajzek - Pozno otroštvo, socializacija in prihodnje vloge. Rezultati te raziskave so pokazali, da mladostnikom pohvale staršev, prinašajo kar nekaj zadovoljstva (Bajzek *et al.* 2003: 59).

Graf 6: Komunikacija med starši in mladostniki

Komunikacija med mladostnikom in starši je zelo pomembna in je ključna za zdrav razvoj osebnosti. Iz grafa 6 je razvidno, da se večina anketiranih dijakov popolnoma oz. delno strinja s trditvijo, da se s starši pogovarjajo. Kar 77 (35 %) dijakov navaja, da se s starši veliko pogovarjajo, 101 (46 %) navaja, da trditev delno drži. Dobra komunikacija med mladostniki in starši, prispeva k razvoju bolj zaupljivega, spoštljivega in ljubečega odnosa. Razna trenja, ki jih prinaša obdobje adolescence, lahko povzročijo veliko napetosti in nesoglasja, zaradi česar lahko pride do odtujenosti. Da bi se takim in podobnim stiskam izognili, je potrebno, da se starši naučijo ustreznega reševanja konfliktov. Potrebujemo pristop, ki bo mladostniku dal vedeti, da je slišan in upoštevan. Za dobro komunikacijo je izrednega pomena glas otroka, saj se velikokrat zgodi, da starši svoje otroke ne poslušajo. Kako bi se naj potem mladostnik v primeru stiske zaupal svojim staršem, če jim do sedaj niso prisluhnili? V tem primeru nastane problem, kjer mladostnik ne dobi ustrezne podpore, ki bi si jo želel. Mladostnik se tako lahko zapre vase in razvije distanco do svojih staršev, kar lahko povzroči še večja trenja. Starši tako lahko zamudijo vse velike priložnosti, kjer bi lahko svojim otrokom nudili oporo in jih učili reševati stiske in probleme, ki jim pretijo na poti odrasčanja. Velikokrat pride do tega, da stvari, ki se staršem oz. odraslim zdijo nepomembne, predstavljajo najstniku ves svet. Prav zaradi tega je pomembno prilagajanje. Če mladostniku ne nudimo pomoči ali podpore takrat, ko se je obrnil na starše, se lahko zgodi, da bo naslednjič raje izbral nekoga drugega.

Tako lahko trdimo, da je pri grajenju odnosa z mladostnikom, zagotovo najpomembnejše komuniciranje. Pri tem je pomembno, da si vzamemo čas. Res je, da življenje poteka po vedno bolj hitrem tempu, vendar to še ni razlog, da se ne bi mogli potruditi za dobre družinske in hkrati tudi druge socialne medsebojne odnose. Pomembno je, da se starši in mladostnik skupaj pogovarjajo in dogovarjajo. S tem se strinja tudi Bajzek (2003), ki pravi, da je naloga staršev, da svojim otrokom nudijo prostor za dialog. Skupaj bi morali razpravljati o vsakdanjih problemih in o vsem, kar jih spremlja. Starši morajo tako spremljati svoje otroke na njihovi poti odrasčanja, na način, da iščejo vzroke za stvari, ki se dogajajo okrog njih, v smislu, da jim razložijo, zakaj je v nekaterih situacijah bolje ravnati tako in ne drugače (Bajzek *et al.* 2003: 19).

Trditev, da svojih staršev nikoli ne razočaram, je potrdilo le 10 (5 %) dijakov. 87 (40 %) anketiranih dijakov meni, da trditev delno drži in 95 (43 %), da trditev delno ne drži. 26 (12 %) je mnenja, da trditev sploh ne drži. Po danih rezultatih lahko sklepamo, da je veliko mladostnikov mnenja, da je svoje starše že razočarala.

Pri trditvi, da s starši preživijo veliko skupnega časa, sem spremenljivki oblikovala tako, da sem oblikovala dva možna odgovora: trditev popolnoma oz. delno drži ter trditev delno ne drži oz. sploh ne drži. 139 (64 %) dijakov je navedlo, da ta trditev popolnoma oz. delno drži, kar je presenetljivo dober rezultat. Ostali anketirani dijaki, 79 (36 %) pa navajajo, da trditev delno ne drži oz. sploh ne drži, torej s starši ne preživijo veliko skupnega časa. Rezultati tako kažejo, da večina anketiranih dijakov preživi s svojimi starši veliko skupnega časa. Tudi raziskava, ki sta jo naredila Mateja Bitenc in Jože Bajzek (Pozno otroštvo, socializacija in prihodnje vloge), je pokazala, da je mladostnikom zelo pomembna kvaliteta odnosa s starši. In sicer, čim višja je stopnja samospoštovanja posameznika, tem bolj uspešni in bogati so njegovi odnosi in obratno (Bajzek *et al.* 2003: 61-63).

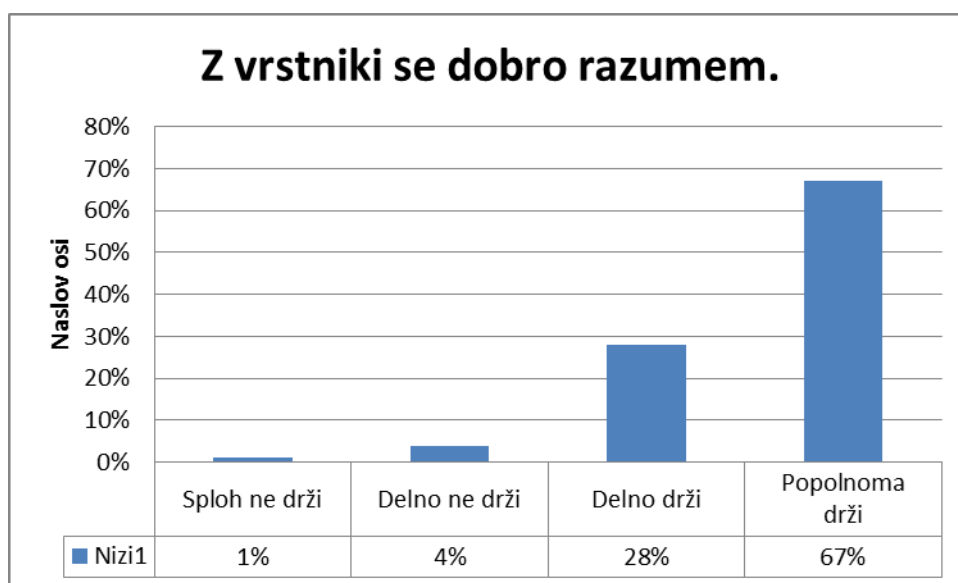
Pri trditvi, glede občutkov, da jih starši imajo radi, 160 (73 %) anketiranih dijakov meni, da popolnoma drži. 47 (22 %) anketiranih dijakov meni, da trditev delno drži. 8 (4 %) dijakov meni, da trditev delno ne drži in 3 (1 %), da trditev sploh ne drži. Odnos med starši in njihovimi otroci bi moral temeljiti na ljubezni. Vsekakor lahko trdimo, da je mladostniku ta občutek pomemben, kar je pokazala tudi raziskava, ki jo je naredila Špela Strniša na podlagi vzorca učencev osnovnih šol. Rezultati so pokazali, da jim največje zadovoljstvo prinaša občutek, da jih imajo starši radi (Bajzek *et al.* 2003: 59). Tako pri otrocih kot tudi pri mladostnikih, je ljubezen s strani njihovih staršev izrednega pomena, saj se bo tako počutil sprejetega, občutil

bo varnost in sproščenost. Ko posameznik občuti od svojih staršev toplino in ljubezen, se bo tudi sam počutil izpopolnjenega in srečnega, kar je ključnega pomena za razvoj njegove osebnosti in s tem tudi samopodobe. To potrjuje tudi Puhar (1985), ki pravi, da ko otrok doživlja, da je staršem v zadovoljstvo in srečo, se bo začel tudi sam počutiti zadovoljnega. Hkrati bo tudi začel razvijati zaupanje tako v starše in druge ljudi, kot tudi v samega sebe. Pravi, da je ljubezen predvsem pomembna zato, da otrok začne ceniti samega sebe.

Pomen komunikacije se kaže tudi pri trditvi, da starši pogosto vprašajo dijake kako je bilo v šoli. Kar 155 (71 %) jih je navedlo, da ta trditev popolnoma drži, 47 (22 %) pravi, da ta trditev delno drži. 12 (5 %) jih navaja, da trditev delno ne drži in le 4 (2 %) pravijo, da trditev sploh ne drži. Torej iz teh rezultatov lahko sklepam, da se starši zanimajo kako so dijaki preživeli dan v šoli. Moram pa tudi izpostaviti, da se dandanes na srednjih šolah poslužujejo E- redovalnic oz. elektronskega obveščanja, na ta način so starši informirani o vseh dejavnostih svojih otrok.

4.2 VPLIV VRSTNIKOV

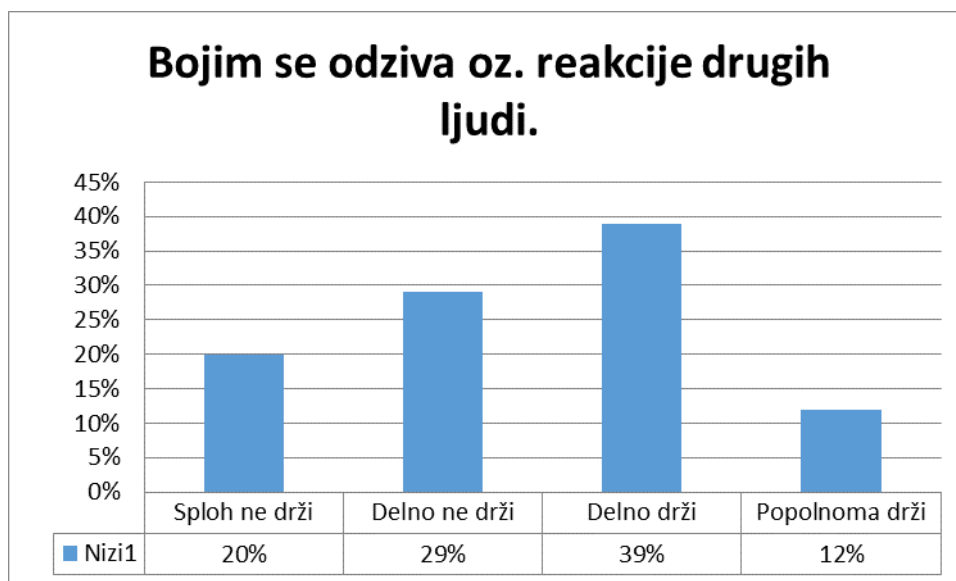
Graf 7: Odnos do vrstnikov

Seveda v srednji šoli postanejo dobri odnosi z vrstniki za mladostnike zelo pomembni. Pri tej trditvi sem spremenljivki spet oblikovala tako, da sem ponudila dva možna odgovora: trditev popolnoma oz. delno drži ter trditev delno ne drži oz. sploh ne drži. Torej iz grafa 7 je razvidno, da kar velika večina anketiranih dijakov (208 dijakov) navaja, da se z vrstniki dobro razumejo. Le 10 (5 %) jih navaja, da ta trditev delno ne drži oz. sploh ne drži. Vrstniki predstavljajo mladostnikom občutek sprejetosti, pomembnosti in varnosti. Lahko rečemo, da gre za nekakšen prostor, kamor se mladostniki lahko zatečejo. Navadno se mladostniki z vrstniki poistovetijo

oz. razširjajo svoj »jaz«. Preživljanje časa z vrstniki je definitivno ena izmed ključnih v obdobju mladostništva, saj na nek način, nudi samostojnost in preizkušanje svojega »jaza«. Kot v članku *Prosti čas mladih v 21. stoletju* opisuje Metka Kuhar (2007), se pomembnost vrstnikov za mladostnike kaže v številnih raziskavah, ki so bile narejene na različnih vzorcih mladih v Sloveniji. Rezultati namreč prikazujejo, da velika večina mladih največ prostega časa preživi s svojimi prijatelji.

Graf 8: Bojazen pred odzivi oz. reakcijami drugih ljudi

25 (11 %) anketiranih dijakov je mnenja, da trditev, da se bojijo odziva oz. reakcije drugih ljudi, popolnoma drži. 85 (39 %) je mnenja, da ta trditev delno drži. 64 (30 %) jih navaja, da trditev delno ne drži ter 44 (20 %) dijakov je mnenja, da trditev sploh ne drži. Torej 50 % jih je navedlo, da ta trditev popolno oz. delno drži in 50 % jih je navedlo, da ta trditev delno ne drži oz. sploh ne drži. Ta trditev je eden izmed znakov nizke samopodobe. Torej ima kar polovica anketiranih dijakov nizko samopodobo.

Pod znake nizke samopodobe bi lahko šteli občutek, da nisi dovolj dober (čeprav si), slabo zaupanje vase, zaničevanje samega sebe; strah pred novimi stvarmi; nesigurnost v svoje zmožnosti; neprizadevanje zaradi pričakovanja, da boš zamočil; vzkipljivost; bojazen pred odzivi oz. reakcijami drugih ljudi; izzivanje prepиров; »valjenje« krivde na druge; pretirano kritiziranje; skrb kaj si mislijo drugi; sklonjena drža itd. Seveda se pri vsakem posamezniku znaki razlikujejo.

Tudi pri trditvi, da me nikoli ne skrbi, kaj si mislijo drugi, sem prišla do ugotovitve, da ima malo več kot polovica anketiranih dijakov nizko samopodobo, saj jih je kar 122 (56 %) navedlo,

da ta trditev delno ne drži oz. da sploh ne drži. 96 (44 %) dijakov navaja, da ta trditev za njih popolnoma oz. delno drži. S sabo je resnično zadovoljen le tisti posameznik, ki se ne obremenjuje z mnenji drugih ljudi. Tak posameznik se zaveda, da nihče ni popoln in brez napak, kar je popolnoma normalno. Potrebno se je zavedati, da nihče ni boljši ali slabši od drugega. Lahko bi rekli, da je vsak v čem dober in boljši od drugih ter hkrati v čem slab in slabši od koga. Tako, da to ni pravi razlog oz. pogoj, zakaj bi se nekdo, zaradi tega počutil slabo, manjvredno in nesposobno. Ljudje pozabljamo na svoje dobre lastnosti, na stvari, katere nam gredo dobro od rok. Velikokrat se opominjamo le na slabe stvari, na stvari, ki jih ne zmoremo. Vse to je nepotrebno, vsak se more zavedati, da je edinstven, neponovljiv človek, ki je sposoben in zmožen udeleževati marsikateri izziv. Iz raziskave je tudi razvidno, da 37 % anketiranih dijakov meni, da so zabavni in da znajo nasmejati družbo. Torej domnevam, da so samozavestni. Velika večina anketiranih dijakov, kar 193 (89 %), jih trdi, da popolnoma drži oz. delno drži, da imajo veliko prijateljev. Le 25 (11 %) se jih s to trditvijo ne strinja. Po tem lahko sklepamo, da večina dijakov meni, da ima veliko prijateljev.

132 (61 %) anketiranih dijakov trdi, da trditev, da so se mu vrstniki že posmehovali in norčevali, za njih sploh ne drži oz. da delno ne drži. 86 (39 %) pa jih je navedlo, da ta trditev za njih popolnoma drži oz. delno drži. Posmehovanje in norčevanje je v današnjem času pogosto prisotno med mladostniki. Mladina zna biti precej kruta in neusmiljena do »drugačnih« posameznikov. Poleg verbalnega nasilja (žaljivke, posmehovanje) in fizičnega nasilja, je postalo vedno bolj pogosto spletno nasilje. Zaradi negativnega prizvoka, ki ga nosijo žaljivke, »drugačni« mladostniki le te ponotranjijo, kar se lahko odraža v slabi samopodobi. Zanimivo je, da si noben ne želi biti tarča posmeha, vendar pa nekateri delajo ravno to.

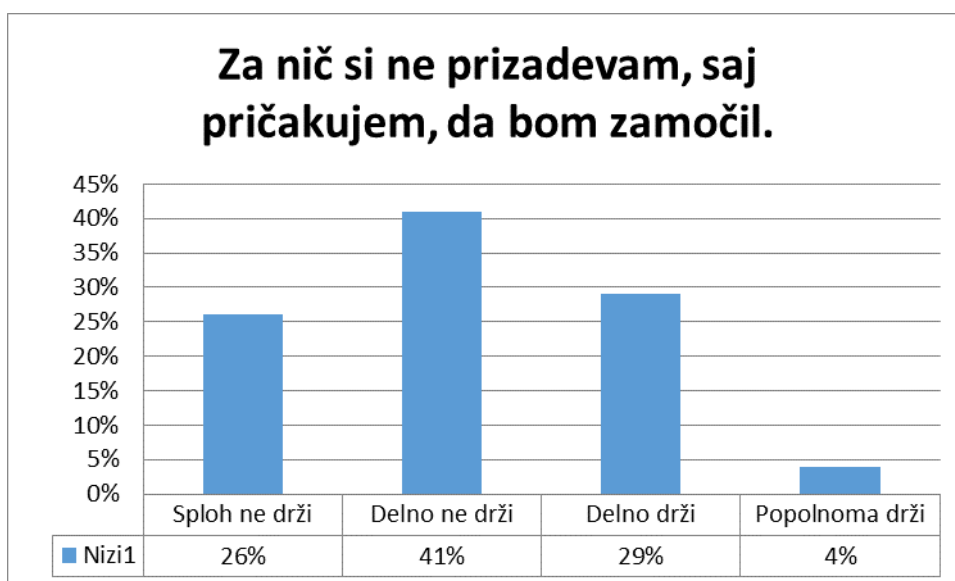
Na trditev »Vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam«, je 18 (8 %) anketiranih dijakov odgovorilo, da popolnoma drži in 71 (33 %), da delno drži. 78 (36 %) anketiranih dijakov pa trdi, da trditev delno ne drži in 51 (23 %), da sploh ne drži.

Skoraj večina anketiranih dijakov, in sicer 213 (98 %) jih trdi, da znajo prisluhniti drugim. Le 5 (2 %) jih trdi, da ne znajo prisluhniti drugim. Rezultat me je pozitivno presenetil. Ta vrlina je izrednega pomena, saj z njo pokažemo svojemu sogovorniku spoštljivost. S tem, da nekemu prisluhnemo, lahko pomeni veliko.

4.3 VPLIV ŠOLE

Pri trditvi ali je posameznik dober učenec jih je kar 171 (79 %) anketiranih dijakov navedlo, da se s to trditvijo popolno oz. delno strinjajo. Torej kar večina jih je mnenja, da so dobri učenci. Rezultati ankete nam kažejo, da so anketirani mnenja, da imajo dobre ocene. Kar 149 (68 %) se s trditvijo, da so sigurni, da so dobri v šoli, popolnoma strinjajo oz. delno strinjajo. Tudi tukaj se pokaže, da se skoraj isto število dijakov strinja s trditvijo, da so dobri v šoli in da imajo dobre ocene. Številne raziskave so pokazale, da je šola tisti temeljni dejavnik v socializaciji mladostnika, ki odločno vpliva na njegov psihični in socialni razvoj iz otroka v odraslo osebo (Hurrelmann, 1993; po Kobal Grum, 2001: 199). Pri trditvi, da si učno snov hitro zapomnijo, se jih kar 140 (65 %) popolnoma oz. delno strinja. Tudi ti rezultati kažejo povezavo med prejšnjimi trditvami. Raziskava, ki jo je naredila Špela Strniša (Bajzek *et al.* 2003: 59) je pokazala, da je šolski uspeh, na splošno, tista dimenzija življenja mladostnikov, ki jim prinaša eno izmed največjih zadovoljstev. Velikokrat starši in učitelji pričakujejo od učenca dober učni uspeh, zato lahko ob neuspehu, pride do pomanjkanja volje za učenje, saj za učenca ta pričakovanja predstavljajo velik pritisk.

Graf 9: Neprizadevanje

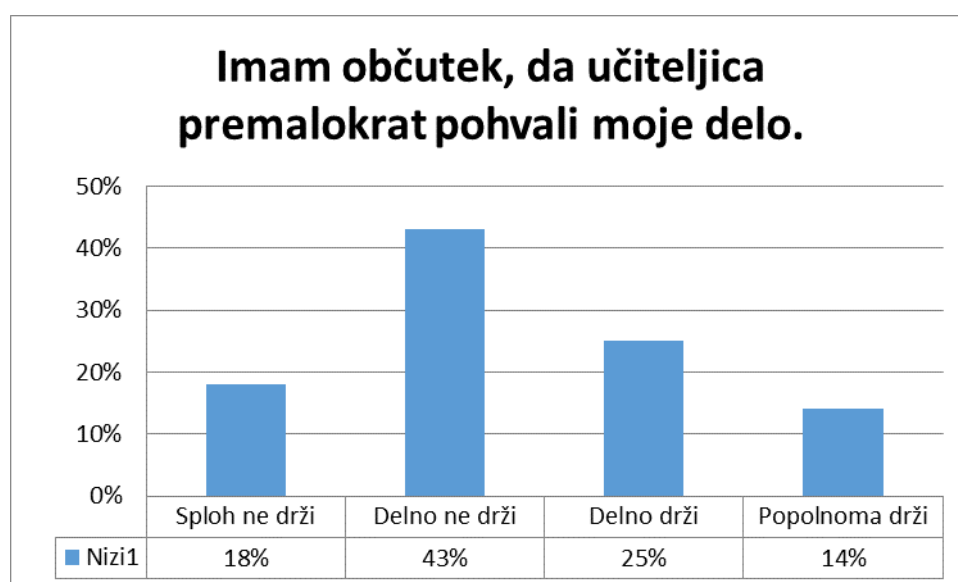

Pri trditvi »za nič si ne prizadevam, saj pričakujem, da bom zamočil«, se 56 (26 %) dijakov sploh ne strinja. 89 (41 %) jih navaja, da ta trditev za njih delno ne drži, 64 (29 %) jih navaja, da za njih delno drži in le 9 (4 %) jih je navedlo, da ta trditev za njih popolnoma drži. Resda se veliko dijakov s trditvijo ne strinja, vendar pa se mi zdi, da je odstotek, ki kaže na delno strinjanje, precej velik. Tu lahko omenimo naučeno nemoč. Vprašamo se lahko, zakaj pride do tega, da je učenec mnenja, da si ni vredno prizadevati? Da ni sposoben? Vse to lahko

pripisujemo številnim dejavnikom, ki učencu tako verbalno kot neverbalno, kažejo na njegovo »nesposobnost«. Velikokrat smo priča primerov, ko učenec pri preverjanju znanja doživi večkratne neuspehe. Neuspeh za neuspehom, lahko za učenca predstavlja velik stres, zaradi česar pride do tega, da izgubi motivacijo. Če so razlogi za neuspešnost trajni, lahko mladostnik oblikuje slabo samopodobo. Če posameznik nima motivacije, ne more doseči željene spremembe. Tako se učenec nauči, da je »neuspešen«. Kako spremeniti naučeno nemoč? Pri tem je potrebna pomoč pomembnih drugih – starši, učitelji itd. Mladostnik bi ob tem potreboval nekoga, ki bi ga spodbujal in mu povedal, da je zmožen preskočiti vsako oviro, ki mu križa pot. Vse kar je potrebno je volja, želja in motivacija, katere dobi ob spodbujanju in podpori pomembnih drugih. Valas (2001) je s pomočjo svoje raziskave prišel do zaključka, da največ nemoči pokažejo učenci z učnimi težavami. Ugotavlja, da ti učenci imajo nižjo samopodobo in nižja pričakovanja, zaradi česar lahko pride tudi do depresije. Učenci, ki pa dosegajo dobre rezultate, imajo bolj pozitivna pričakovanja in s tem tudi boljše samopodobo. Zanimivo pa je, da so njegovi rezultati raziskave pokazali, da moški spol pogosteje doživlja nemoč kot ženski.

Rezultati glede reševanja šolskih nalog so zanimivi, saj nam na nek način povedo, da večino dijakov ne zanima reševanje šolskih nalog. Lahko bi rekli, da nekateri učenci jemljejo le-to kot neko obveznost, katero je potrebno opraviti. Za nekatere, reševanje nalog predstavlja stres, spet za druge možnost utrjevanja znanja.

Graf 10: Pohvala učiteljice

Iz grafa 10 je razvidno, da jih kar več kot polovica (61 % anketiranih dijakov) navaja, da se s to trditvijo sploh ne strinjajo oz. da ta trditev za njih delno ne drži. Rezultati so me presenetili,

saj sem bila mnenja, da velika večina učiteljev ne daje pohval svojim učencem. Pohvala s strani učitelja, lahko pomeni za učenca veliko. To mu vliva zagon in moč. Velikokrat se ne zavedamo, kako lahko pohvala spodbudi učenca. Pohvala je beseda z močnim vplivom, ki posamezniku poveča kompetentnost in omogoči dvig samozavesti in konec koncev tudi dvig samopodobe. Potrebno pa je opozoriti na to, da se ne daje pohval prepogosto, saj tako ta postane vsakdanja in s tem izgubi svoj čar oz. namen. Pohvale je potrebno dajati pozorno in zaslužno.

Namen šole je predvsem prenašanje znanja na učence. Na trditev, da se šolske obveznosti zdijo prezahtevne, je 26 (12 %) trdilo, da trditev popolnoma drži in 69 (32 %), da trditev delno drži. 72 (33%) anketiranih dijakov pa meni, da trditev delno ne drži in 51 (23 %), da trditev sploh ne drži. Rezultati so precej polovični, vendar je več tistih dijakov, ki meni, da šolske obveznosti niso preveč zahtevne. Šolske obveznosti zahtevajo določeno koncentracijo in motivacijo, zaradi česar lahko rečemo, da predstavlja dokaj zahtevno aktivnost. Za nekatere učence predstavljajo napor, ki prinaša tudi stres, zaradi česar lahko posledično pride do depresije. Spet za druge učence pa lahko šolske obveznosti predstavljajo izziv oz. možnost za širitev znanja.

4.4 TELESNA SAMOPODOBA

Pri trditvi, ali anketirani dijaki mislijo, da jih drugi vidijo kot fizično privlačne, jih več kot polovica 123 (56 %) navaja, da za njih ta trditev sploh ne drži oz. delno ne drži. 95 (44 %) pa jih navaja, da za njih ta trditev popolnoma drži oz. delno drži. Podatek je zanimiv, saj mnogi dijaki menijo, da so skozi oči drugih, neprivlačni. Zakaj je temu tako? Velikokrat si posameznik ustvari svojo zunanjo podobo na podlagi željenih norm, ki jih postavljajo mediji in družba. Vendar pa kaj sploh pomeni biti fizično privlačen? Za mladostnike bo to lep videz, brezhibna koža in lepo oblikovano telo. Za mladostnike je zunanji videz nedvomno eden izmed pomembnejših segmentov. S tem se strinja tudi Metka Kuhar (2002), ki pravi da je zunanji videz še posebej pomemben, kajti ključnega pomena za mladostnike je, kako jih vidijo drugi vrstniki in kakšne možnosti imajo v »igri zapeljevanja«.

Iz rezultatov ankete je razvidno, da jih 33 (15 %) navaja, da se obremenjujejo s svojo težo. Za 37 dijakov (17 %), pa trditev, da se obremenjuje s težo, le delno drži. 148 (68 %) anketiranih dijakov pa navaja, da se ne obremenjuje s svojo težo. Rezultati so me pozitivno presenetili, saj je velikokrat možno zaslediti zgodbe, ki prikazujejo nenehno obremenjevanje mladostnikov s svojo težo. Veliko drugih raziskav kaže, da je precejšnji odstotek nezadovoljnih mladostnikov s svojo telesno težo in telesno obliko. Moški se predvsem obremenjuje z mišično maso in tonusom mišic, medtem ko so ženske večinoma nezadovoljne s svojo težo in bi večinoma rade bile vitkejše (Grogan, 1999; po Kuhar, 2002).

90 (41 %) anketiranih dijakov navaja, da se v svoji koži dobro počutijo. S to trditvijo se torej popolnoma strinjajo. 83 (38 %) jih je navedlo, da ta trditev za njih delno drži. 45 (21 %) jih navaja, da za njih ta trditev delno ne drži oz. sploh ne drži.

58 (27 %) se jih s trditvijo, da so lepi, popolnoma strinja. 75 (34 %) anketiranih dijakov meni, da trditev delno drži, 56 (26 %), da delno ne drži in 29 (13 %), da trditev sploh ne drži.

Nezadovoljstvo s telesnim videzom v zadnjih treh desetletjih ne narašča samo med ženskami, temveč tudi med moškimi, zlasti manjšimi (Garner, 1997; Cash, 1997; Grogan, 1999; Olivardia 2002; po Kuhar, 2002). Iz raziskave, ki sem jo izvedla je presenetljivo veliko dijakov navedlo, da so na splošno zadovoljni s svojim telesom. Kar me je presenetilo, ker je večina anketiranih dijakov ženskega spola in menim, da se ženske bolj obremenjujejo glede videza kot moški. Beardsworth in Keil (1997) pravita, da le stežka najdeš žensko med adolescenco in pozno starostjo, ki si ne želi spremeniti nečesa v zvezi s svojo telesno obliko ali težo. Malo manj kot polovica (41 %) anketiranih dijakov navaja, da se v svoji koži dobro počutijo. S to trditvijo se torej popolnoma strinjajo. 58 (27 %) se jih s trditvijo, da so lepi, popolnoma strinja.

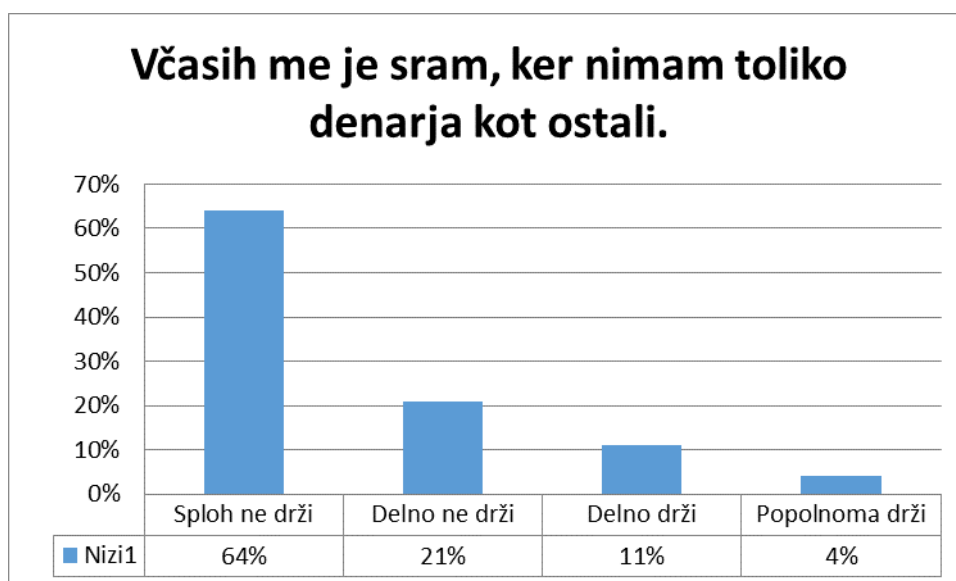
4.5 MATERIALNO STANJE

Za posameznika in njegovo družino, lahko zmanjšan dohodek pomeni gmotno stisko in pomanjkanje dobrin. Ti ljudje se vsakodnevno borijo za preživetje svoje družine, zaradi česar se pogosto počutijo izključene iz družbe. Neredki so primeri, ko se ekonomskim težavam pridružijo tudi ostale težave (npr. težave v družini, šoli). Pomanjkanje materialnih dobrin prizadene celo družino, še najbolj pa otroke. Otroci iz revnih družin so pogosto tarča posmeha in zaničevanja. Prav zaradi tega pa so izključeni iz družbe, včasih se izključijo tudi sami. Otroci iz revnejših družin se pogosto primerjajo z vrstniki (npr. če nimajo računalnika, če so prikrajšani za počitnice, če ne sledijo modnim trendom) (Simić, 2010: 24). 13 (6 %) anketiranih dijakov meni, da dohodek družine ne zadošča za udobno življenje. Iz tega rezultata je razvidno, da jih večina iz raziskave meni, da dohodek zadošča za udobno življenje (kar 96 oz. 44 %).

Košak (2010) navaja, da tisti, ki prihajajo iz družin z nižjim ekonomskim statusom prihajajo slabše učno opremljeni. Prikrajšani so za razne šolske dejavnosti, učne potrebščine in do teh, ki jih učitelji samoumevno pričakujejo, nimajo dostopa. Tukaj lahko pride do socialne izključenosti. Trditev, da imajo zagotovljene vse potrebščine za pouk se strinja 175 (80 %) anketiranih dijakov. 32 (15 %) meni, da trditev delno drži. In 11 (5 %), da trditev ne drži. Čeprav se je izkazalo, da je med anketiranimi dijaki le 5 % tistih, ki nimajo zagotovljenih vseh šolskih potrebščin, sem mnenja, da je tudi ta odstotek prevelik. Opazila sem, da veliko šol zbira šolske potrebščine in tudi ostale dobrine, ki so namenjene tistim, ki si te ne morejo privoščiti. Te

potrebščine in dobrine so mnogokrat cenejše in slabše kakovosti. Trgovine reklamirajo najbolj aktualne oz. moderne stvari, ki si jih otrok navadno želi. Že kadar starši peljejo svoje otroke v trgovino, bodo ti navadno želeli tiste stvari, ki so dražje. Taka zagata se kaže že pri nakupih šolskih potrebščin. Dražji izdelki bodo imeli nek moden in aktualen vzorec, s katerim bo učenec »in«. Ker si družine, ki nimajo velikega dohodka ne morejo privoščiti dražjih izdelkov, bo ta primorana kupiti cenejšega. Tako lahko rečemo, da že na podlagi učenčevih šolskih potrebščin, lahko postaneš vključen ali izključen iz skupine. Ob tem lahko omenim tudi dobrodelne organizacije, ki pomagajo družinam z nizkimi prihodki. Vprašajmo se, kako bi se počutili, kadar bi morali osnovne življenjske dobrine prevzeti od dobrodelne organizacije? Kako bi se počutili, če bi morali nekoga prositi za pomoč? Gre za težko dejanje, saj s tem pokažeš svojo stisko drugim ljudem, kar lahko vzbudi občutek sramu. Torej tudi učenci, ki imajo cenejše potrebščine ali pa celo potrebščine pridobljene na podlagi dobrotelne, se lahko soočajo z občutki sramu in nelagodja. Na tej točki se lahko navežemo še na trditev, »da si ne morejo vedno privoščiti novih oblačil«, kjer je 71 (32 %) anketiranih dijakov navedlo, da to zanje popolnoma ali delno drži. 147 (68 %) dijakov pa meni, da trditev zanje delno ne drži oz. sploh ne drži.

Graf 11: Občutek sramu zaradi pomanjkanja denarja

Iz grafa 11 je razvidno, da jih je samo 10 (4 %) anketiranih navedlo, da ta trditev za njih popolnoma drži. 24 (11 %) jih navaja, da za njih trditev delno drži. Tako da več kot polovica anketiranih dijakov navaja, da za njih dana trditev sploh ne drži oz. delno ne drži. Vendar lahko trditev primerjamo z zgoraj navedeno trditvijo »dohodek družine ne zadošča za udobno življenje«, s katero se je strinjalo le 6 %. Tako lahko sklepamo, da družine večine dijakov imajo dohodek, s katerim si lahko omogočijo normalno življenje, zaradi česar posledično večine

dijakov ni sram, da bi imeli manj denarja kot ostali. Na splošno, bi pa lahko sklepali, da v primeru primanjkljaja denarja, posamezniki občutijo sram.

4.6 VPLIV MEDIJEV

Oglaševanje je pomagalo ustvariti svet, v katerem posamezniki postanejo ranljivi in zelo kritični do sebe, to pa zato, ker postanejo telesne nepopolnosti nezaželene in se jih ne jemlje več kot nekaj naravnega, danega (Featherstone, 1991: 175). Goldman (1992) meni, da oglasi vedno ciljajo na morebitnega kupca. Ponujajo mu podobo njega samega, takšnega, kakršen bo postal z uporabo ali po uporabi nekega izdelka. Torej menim, da mediji nedvomno vplivajo na množico ljudi, še posebej na mlade.

117 (54 %) anketiranih dijakov navaja, da trditev, da v reklamah dobijo ideje za svoje nakupe, za njih popolnoma oz. delno drži. Torej iz teh rezultatov lahko izhajam, da mediji, v tem primeru reklame, vplivajo na anketirane dijake. Pri trditvi, da jim mediji dajejo navdih pa dobljeni rezultati kažejo, da dijaki navajajo, da trditev, za njih sploh ne drži oz. da delno ne drži (63 %). Iz rezultatov je razvidno, da se večina dijakov odloča, na podlagi reklam, za svoje nakupe, zaradi česar lahko na nek način trdimo, da mediji nanje vseeno imajo vpliv.

103 (47 %) anketiranih dijakov navaja, da trditev, da mediji prikazujejo in določajo ideal lepote, za njih sploh ne drži oz. delno ne drži. 115 (53 %) pa jih navaja, da ta trditev za njih delno drži oz. popolnoma drži. Lahko bi rekli, da mediji prikazujejo in celo narekujejo lepotne ideale, vendar so ti nerealni. Mladostniki vsakodnevno gledajo in berejo o različnih zvezdnikih, ki imajo lep bel nasmeh, lepo urejeno frizuro in popolno telo. Dejstvo je, da je uporaba photoshopa postala v svetu medijev, nuja. Vse to kar vidimo v revijah, je velikokrat nerealno. Kadar gre za fotografije, kjer je prikazan zunanji izgled, so te večinoma obdelane. Žal pa ti lepotni ideali vplivajo na večino mladostnikov. Seveda je ob tem potrebno opozoriti, da ni nujno, da so vplivi samo negativni. 124 (57 %) anketiranih jih je navedlo, da trditev da mediji na njih nimajo vpliva, za njih delno drži oz. popolnoma drži. 71 (33 %) jih je trdilo, da imajo mediji vpliv na njihovo odločitev o spremembi videza. 25 (12 %) se jih strinja s tem, da bi radi izgledali tako kot osebe iz revije ali s televizije. 72 (33 %) menijo, da ta trditev za njih ne drži. Iz rezultatov izhaja, da je več anketirancev vseeno mnenja, da mediji nanje nimajo tako velikega vpliva glede spremembe videza, vendar sem ob tem pomislila na primer iz vsakdanjega življenja. Velikokrat se zgodi, predvsem pri mladih, da ob obisku frizerja s sabo prinesejo fotografijo znane osebe. Kdaj se je zgodilo, da bi prišel k frizerju in bi prinesel fotografijo frizure svoje tete? Verjamem, da nikoli. Kljub temu, da marsikdo meni, da mediji nanj nimajo vpliva, se velikokrat izkaže da

imajo – nezavedno. Vplivu medijev se je težko izogniti, saj so prisotni v našem vsakdanjem življenju.

4.7 SPLOŠNA SAMOPODOBA

Dobra samopodoba in samozavest sta ključni značilnosti, ki dajeta posamezniku občutek smisla. Samopodoba je temeljnega pomena pri načinu, skozi katerega bomo lahko videli, kakšno je naše življenje. Ta je še posebej na udaru v burnih letih mladostništva oz. adolescence. Za mladostnika je pomembno, da se v času obdobja odraščanja sprejema in spoštuje. Prav tako pa mu je pomembna, sprejetost s strani družine in vrstnikov. Hkrati je pomembno, da si vsak posameznik zna postaviti sebi primerne cilje in da si jih prizadeva doseči. 164 (75 %) jih trdi da so na splošno zadovoljni sami s seboj. Torej za njih ta trditev delno drži oz. popolnoma drži. 54 (25 %) pa jih je navedlo, da za njih ta trditev sploh ne drži oz. delno ne drži. Iz raziskave je razvidno, da so anketirani dijaki dokaj pogumni, samo 11 (5 %) jih je navedlo, da so po naravi plahi. Ugotovila sem tudi, da ima več kot polovica anketiranih dijakov do sebe pozitiven odnos. Dijaki pa si seveda želijo, da bi bili bolj spretni pri svojih aktivnostih, pomembno se jim zdi, da se v določenih stvareh tudi dobro izkažejo. To kažejo tudi moji rezultati ankete.

Pri trditvi, da težko dosežem stvari, ki so zame pomembne, jih 106 (49 %) trdi, da lahko dosežejo stvari in 112 (51 %) trdi, da težko dosežejo stvari, ki so za njih pomembne. Iz raziskave je razvidno, da dijaki, ki so sodelovali pri anketi imajo na splošno dobro samopodobo. Več kot polovica je mnenja, da so pri določenih stvareh, katerih se lotijo, učinkoviti. Navajajo tudi, da se imajo za bistre (71 %) ter da so sami na sebe ponosni (80 %).

192 (88 %) anketiranih dijakov navaja tudi mnenje, da jih večina ljudi vidi, kot ljubečo in prijazno osebo. Le 3 (1 %) dijaki so navedli, da se s to trditvijo sploh ne strinjajo.

Pogosto se zgodi, da mladostniki prilagajajo svoje vedenje tako, da bi bili bolj podobni ljudem okoli sebe. Mladostniki, ki odstopajo od »normalnih« norm, velikokrat ne upajo pokazati svoj pravi jaz, zaradi strahu pred izključitvijo in stigmatizacijo. Zaradi tega velikokrat svoje »drugačne« značilnosti skrivajo. Rezultati raziskave so pokazali, da 50 % anketiranih dijakov prilagaja svoje vedenje, da bi bili bolj podobni ljudem okoli sebe. Drugih 50 % svojega vedenja ne prilagaja. S trditvijo je precej povezana trditev glede na izrazitev svojega mnenja, ki je v nasprotju z mnenjem večine ljudi. Na podlagi prejšnje trditve, bi lahko menili, da bodo rezultati precej podobni, vendar se je izkazalo, da se kar 87 % anketiranih dijakov, ne boji izraziti svojega mnenja, pa čeprav je to drugačno od mnenja večine.

Eden izmed pomembnih vidikov dobre samopodobe, se kaže v svoji pozitivnosti, optimizmu in samozavesti. Večina dijakov (83 %) se ceni in se počuti samozavestne. 17 % dijakov pa ravno nasprotno, kar kaže na slabšo samopodobo.

4.8 HIPOTEZE

H1: Predpostavljam, da imajo mediji, glede na spremembo zunanjšega videza, večji vpliv na žensko kot na moške.

Pri preverjanju hipoteze H1 sem se posluževala testov za ugotavljanje razlik v aritmetičnih sredinah. Pri tem se uporabila spremenljivki:

- Odvisna spremenljivka – 'Mediji vplivajo na mojo odločitev o spreminjanju zunanjšega videza' (Mediji).
- Neodvisna spremenljivka – Spol.

Uvodoma sem se lotila preverjanja normalne porazdeljenosti spremenljivke vpliv medijev na odločitev o spreminjanju zunanjšega videza, glede na spol. Pri tem sem uporabila funkcijo Explor v statističnem programu SPSS. Nato sem preverila normalno porazdeljenost spremenljivke, glede na skupini, še z izračunom Kolmogorov-Smirnovskega testa. Iz tega testa izhaja, da spremenljivka ni normalno porazdeljena oz. se spremenljivka statistično značilno razlikuje od normalno porazdeljene.

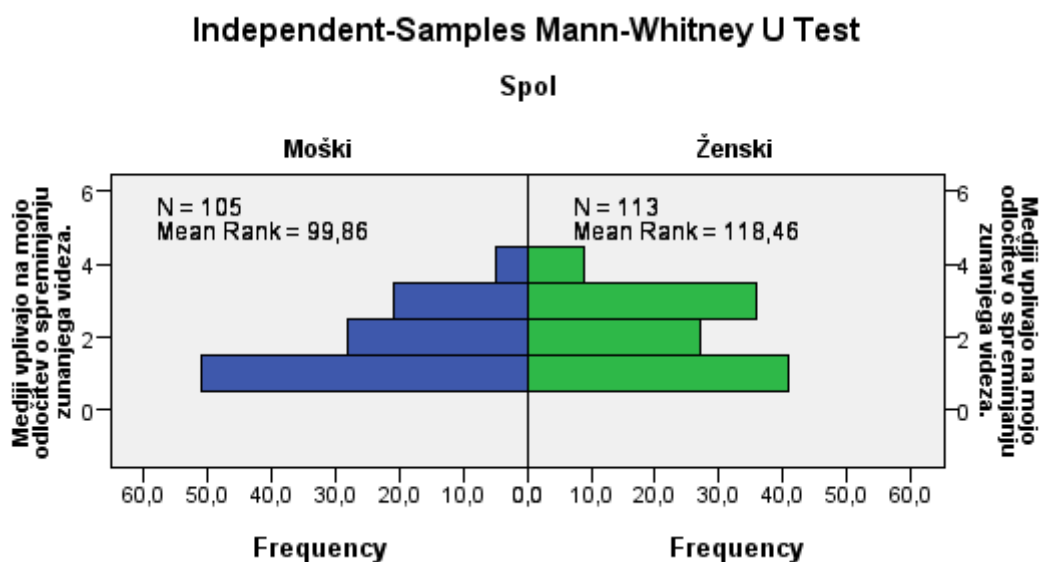
Ker so podatki neparametrični sem v nadaljevanju pri analiziranju razlik v aritmetičnih sredinah, uporabila neparametrični Mann-Whitneyev U-test.

Mann-Whitneyev U-test uporabljamo za ugotavljanje razlik med dvema povprečnima vrednostma za neodvisna vzorca, ko proučevana številska spremenljivka ni normalno porazdeljena ali za opisne spremenljivke, merjene na ordinalni skali. Testa predstavljata neparametrična ekvivalenta parametričnemu t-testu. Pri obeh testih se vrednosti številske spremenljivke pretvorijo v range, tako da se najmanjši vrednosti pripiše rang 1, naslednji najmanjši rang 2, itd. Za izračun testne statistike se uporabijo vrednosti rangov (Bastič, 2006: 22).

Iz raziskave izhaja, da so višjo povprečno oceno ranga za vpliv medijev na odločitev o spreminjanju zunanjšega videza podale anketirane osebe ženskega spola in je znašala 118,46. Medtem, ko so anketirane osebe moškega spola podale povprečno oceno ranga, ki je znašala 99,86.

Na podlagi tega sem ugotovila, da obstajajo razlike med skupinama, kar bom ponazorila tudi grafično.

Graf 12: Populacijska piramida za preučevani skupini

Populacijska piramida omogoča, da sprejmemo presojo, če je razporeditev odgovor glede vpliva medijev na odločitev o spreminjanju zunanjega videza glede na spol, različna ali podobna. Po vizualnem pregledu, lahko rečem, da sta obliki populacijskih piramid med skupinama različni. Obstajajo pa tudi razlike med skupinama v vrednostih ranga aritmetičnih sredin.

Na podlagi Mann-Whitneyevega U-testa sem preverila, če so razlike med skupinama statistično pomembne.

Tabela 2: Rezultati Mann-Whitneyevega U-testa pri preverjanju hipoteze H1

Test Statistics ^a	
	Mediji vplivajo na mojo odločitev o spreminjanju zunanjega videza.
Mann-Whitney U	4920,000
Wilcoxon W	10485,000
Z	-2,306
Asymp. Sig. (2-tailed)	,021

a. Grouping Variable: Spol

Mann-Whitneyev U-test je bil izveden, da bi se ugotovile razlike v odgovorih glede vpliva medijev na odločitev o spreminjanju zunanjega videza glede na spol. Razporeditev odgovorov med skupinama je bila različna, kar nam je pokazal že vizualni pregled. Na podlagi izvedenega Mann-Whitneyevega testa lahko rečem, da obstajajo statistično pomembne razlike v odgovorih, med skupinama ($U = 4.920,00$, $z = -2,306$, $p = 0,021$).

Razlike med spoloma so bile statistično pomembne in višje so bile ocene pri osebah ženskega spola, tako, da sem lahko **hipotezo H1**: Predpostavljam, da imajo mediji, glede na spremembo zunanjega videza, večji vpliv na ženske kot na moške, **potrdila**.

H2: Menim, da podpora staršev vpliva na posameznikovo samozavest.

Pri preverjanju hipoteze sem uporabila razsevni grafikon z linearno regresijo. Za linearno regresijo Šuster Erjavec in Južnik Rotar (2012: 146) navajata, da se v osnovi uporablja za napovedovanje, pri čemer je cilj razviti statistični model, ki bi ga lahko uporabili za napovedovanje vrednosti odvisne spremenljivke, na osnovi vrednosti vsaj ene neodvisne ali pojasnjevalne spremenljivke.

Pri tem sem uporabila spremenljivki:

- Odvisna spremenljivka – 'Sem pozitiven in samozavesten' (samozavest).
- Neodvisna spremenljivka – 'Ko sem v težavah, mi starši pomagajo' (težave).

Iz raziskave izhaja, da je korelacija med spremenljivkama pozitivna in šibka. Prikazuje nam tudi, da korelacija ni multikolinearna.

Tabela 3: ANOVA

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	7,869	1	7,869	12,121	,001 ^b
1 Residual	140,227	216	,649		
Total	148,096	217			

a. Dependent Variable: Sem pozitiven in samozavesten.

b. Predictors: (Constant), Ko sem v težavah, mi starši pomagajo

Iz tabele z izračunom ANOVE izhaja, da znaša vrednost F-testa 12,121 in vrednost signifikance 0,001 ($p < 0,05$). Ker je $p < 0,05$ lahko rečemo, da je regresijski model statistično značilno napoveduje vrednost odvisne spremenljivke (sem pozitiven in samozavesten).

Tabela 4: Regresijski koeficienti

Coefficients^a

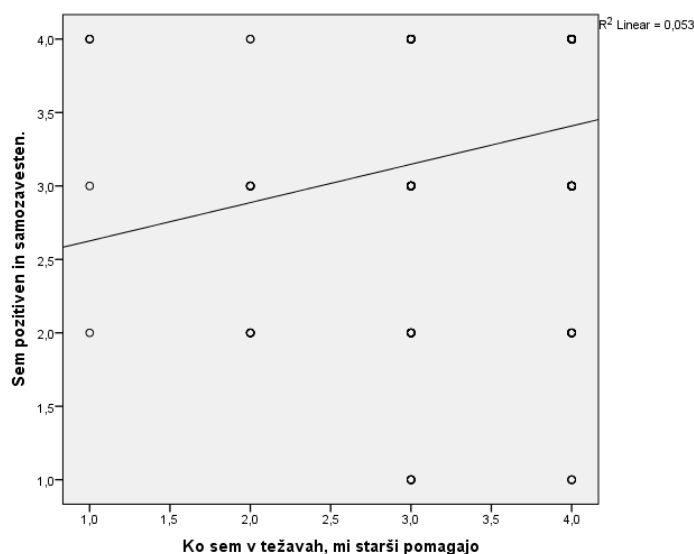
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	2,365	,263		8,986	,000
1 Ko sem v težavah, mi starši pomagajo	,261	,075	,231	3,482	,001

a. Dependent Variable: Sem pozitiven in samozavesten.

Ocena regresijske konstante znaša 2,365 in predstavlja vrednost odvisne spremenljivke, ko je vrednost neodvisne enaka nič.

Ocena regresijskega koeficienta znaša 0,261, kar pomeni, da se ocena samozavesti v povprečju poveča za 0,261 enot, če se ocena povprečne podpore staršev poveča za 1 enoto.

Graf 13: Grafična ponazoritev povezanosti samozavesti in podpore staršev

Iz razsevnega grafikona prav tako izhaja, da obstaja med spremenljivkama povezanost in sicer je ta pozitivna, saj premica, ki prikazuje linearno povezanost z leve strani proti desni strani raste.

Na podlagi ugotovljenega sem tako hipotezo **H2**: Menim, da podpora staršev vpliva na posameznikovo samozavest, **potrdila**.

H3: Dijaki, ki obiskujejo Srednjo poklicno in tehniško šolo, za svoje težave krivijo druge bolj kot tisti dijaki, ki obiskujejo Ekonomsko šolo.

Pri preverjanju hipoteze H3, sem se posluževala testov za ugotavljanje razlik v aritmetičnih sredinah. Pri tem se uporabila spremenljivki:

- Odvisna spremenljivka – Šola.
- Neodvisna spremenljivka – 'Za svoje težave krivim druge'

Pri tem sem spremenljivko šola, uporabila tako, da sem jo filtrirala. Namesto treh v raziskavi sodelujočih šol, sem pri preverjanju hipoteze H3 uporabila oz. primerjala samo dve šoli (Ekonomsko šola in Srednja poklicna in tehniška šola).

Najprej sem se lotila izračuna normalne porazdeljenost spremenljivke pomoč staršev, ko sem v težavah, glede na šolo.

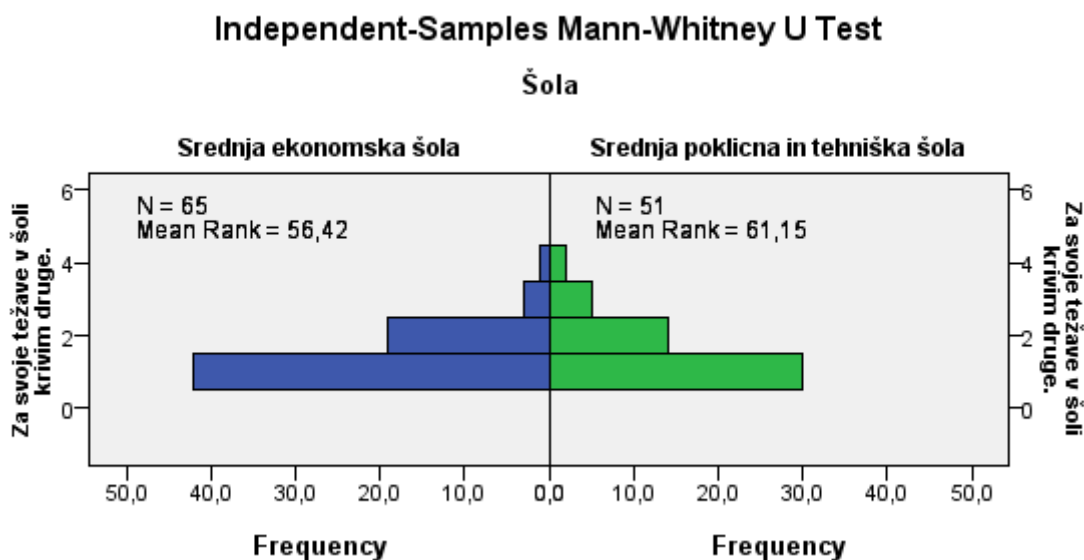
Iz raziskave izhaja, da koeficienta asimetrije (ang. Skewness) in sploščenosti (nag. Kurtosis) pri skupini učence, ki obiskujejo Ekonomsko šolo več kot 1. Pri skupini učencev, ki obiskujejo Srednjo poklicno in tehniško šolo, pa prav tako koeficienta asimetrije in sploščenosti presegata vrednost 1. Iz tega izhaja, da spremenljivka ni normalno porazdeljena za nobeno od skupin.

Nato sem preverila normalno porazdeljenost spremenljivke, glede na šolo, ki jo anketirani obiskujejo še z izračunom Kolmogorov-Smirnovskega testa. Ugotovila sem, da so podatki neparametrični, tako sem v nadaljevanju pri analiziranju razlik v aritmetičnih sredinah, uporabila neparametrični Mann-Whitneyev U-test.

Iz raziskave izhaja, da so višjo povprečno oceno ranga za oceno spremenljivke 'za svoje težave krivim druge', podali učenci Srednje poklicne in tehniške šole s povprečno vrednostjo ranga 61,15.

Anketirani učenci Ekonomske šole, pa so podali povprečno oceno ranga, ki je znašala 56,42. Na podlagi tega sem ugotovila, da obstajajo razlike med skupinama, kar bom ponazorila tudi grafično.

Graf 14: Populacijska piramida za preučevani skupini pri preverjanju hipoteze H3

Populacijska piramida omogoča, da sprejmemo presojo, če je porazdelitev odgovor glede mnenja učencev o tem. Ali za svoje težave v šoli krivijo druge, glede na šolo, ki jo učenci obiskujejo, različna ali podobna. Po vizualnem pregledu lahko rečem, da sta obliki populacijskih piramid med skupinama dokaj podobni. Razlike med skupinama v vrednostih

ranga aritmetičnih sredin, obstajajo, vendar so zelo majhne. Sedaj pa bom na podlagi Mann-Whitneyevega U-testa preverila, če so razlike med skupinama statistično pomembne.

Tabela 5: Rezultati Mann-Whitneyevega U-testa pri preverjanju hipoteze H3

Test Statistics ^a	
	Za svoje težave v šoli krivim druge.
Mann-Whitney U	1522,500
Wilcoxon W	3667,500
Z	-,874
Asymp. Sig. (2-tailed)	,382

a. Grouping Variable: Šola

Mann-Whitneyev U-test je bil izveden, da bi se ugotovile razlike v odgovorih učencev glede tega ali učenci krivijo za svoje težave v šoli druge, glede na šolo, ki jo učenci obiskujejo. Razporeditev odgovorov med skupinama je dokaj podobna, kar nam je pokazal že vizualni pregled. Na podlagi izvedenega Mann-Whitneyevega testa lahko rečem, da ne obstajajo statistično pomembne razlike v odgovorih, med skupinama ($U = 1.522,50$, $z = -0,874$, $p = 0,382$).

Razlike med šolama niso bile statistično pomembne, tako, da sem **hipotezo H3**: Dijaki, ki obiskujejo Srednjo poklicno in tehniško šolo, za svoje težave krivijo druge bolj kot tisti dijaki, ki obiskujejo Ekonomsko šolo, **zavrnila**.

H4: Predpostavljam, da se tisti, ki storijo vse kar prijatelji pričakujejo od njih, tudi takrat, ko se s tem ne strinjajo, ne cenijo dovolj.

Pri preučevanju povezanosti med spremenljivkama sem uporabila program kontingenčne tabele ali χ^2 , ki ga po Kropivnik in drugi (2006: 49) uporabljamo ko želimo preveriti povezanost med dvema nominalnima ali ordinalnima spremenljivkama. Za kontingenčne tabele nadalje velja, da

so le te večrazsežnostne frekvenčne porazdelitve, ki omogočajo sklepanje o povezanosti navadno dveh spremenljivk.

Pri preverjanju hipoteze H4, sem uporabila spremenljivki:

- Odvisna spremenljivka – 'Vedno storim vse kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam'.
- Neodvisna spremenljivka – 'Ne cenim se dovolj'.

Spremenljivki sta imeli prvotno štiri možne kategorije (sploh ne drži, delno ne drži, delno drži in popolnoma drži), ki sem jo s pomočjo funkcije recode preoblikovala v dva razreda oz. kategoriji. V prvi razred sem vključila spremenljivki (sploh ne drži in delno ne drži) in ga poimenovala ne drži. V drugi razred, pa sem vključila odgovora (delno drži in popolnoma drži) in ga poimenovala drži.

Tabela 6: Kontingenčna tabela povezanosti med zadovoljstvom z razumljivostjo informacij in izobrazbo anketiranih

Vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam. * Ne cenim se dovolj. Crosstabulation

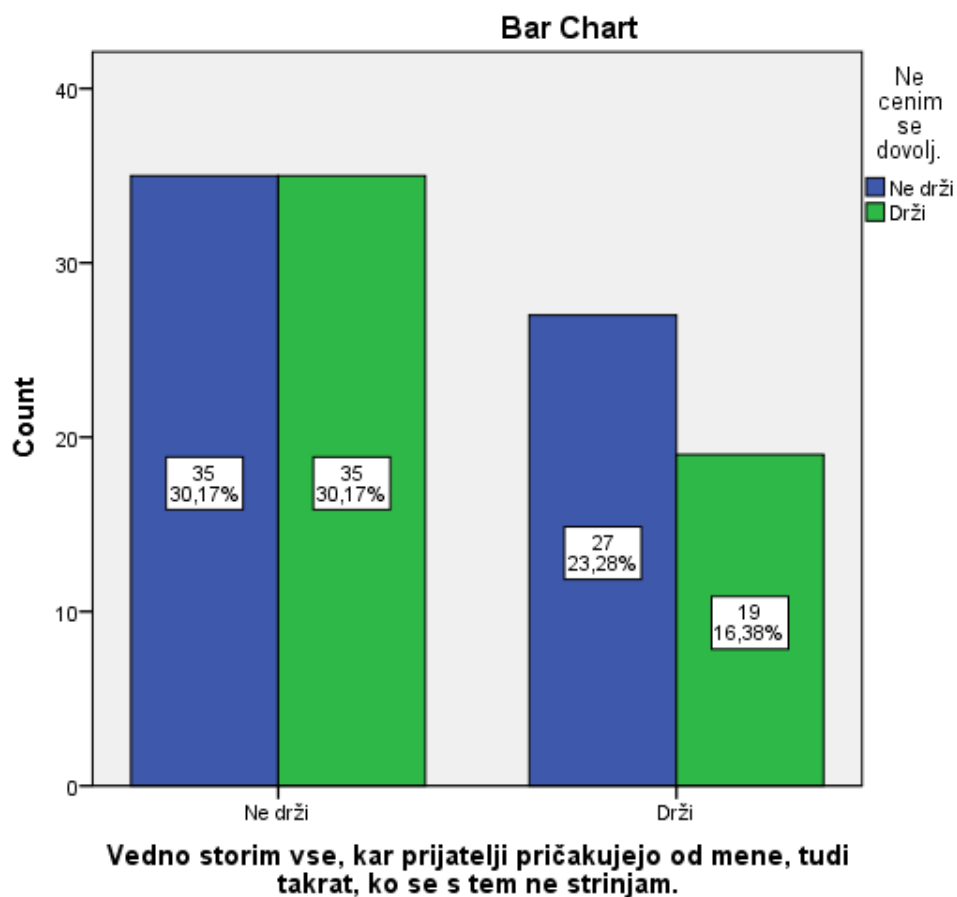
			Ne cenim se dovolj.		Total
			Ne drži	Drži	
Vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam.	Ne drži	Count	35	35	70
		% of Total	30,2%	30,2%	60,3%
	Drži	Count	27	19	46
		% of Total	23,3%	16,4%	39,7%
Total	Count	62	54	116	
	% of Total	53,4%	46,6%	100,0%	

Iz tabele 6 izhaja, da so učenci, ki so mnenja, da storijo vse kar prijatelji pričakujejo od njih, tudi takrat ko se o tem ne strinjajo, odgovorili z 16,4 %, da za njih drži, da se ne cenijo dovolj. V večji meri z 23,3 % so odgovorili, da za njih ne drži. Za tiste učence, ki pa so odgovorili, da za njih ne drži, da vedno storijo vse kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem

ne strinjam, pa je pri vprašanih učencih enakega mnenja, da to da se ne cenijo dovolj za njih bodisi drži, ali pa ne drži.

Navedeno sem prikazala tudi grafično.

Graf 15: Stolpični graf povezanosti med spremenljivkami 'vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam' in 'ne cenim se dovolj'

Sledi prikaz hi kvadrat testa.

Tabela 7: χ^2 test med spremenljivkama »vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam« in »ne cenim se dovolj«

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,844 ^a	1	,358		
Continuity Correction ^b	,530	1	,466		
Likelihood Ratio	,846	1	,358		
Fisher's Exact Test				,447	,233
Linear-by-Linear Association	,836	1	,360		
N of Valid Cases	116				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,41.

b. Computed only for a 2x2 table

Iz rezultata izhaja (tabela 7), da je signifikanca pri Pearsonovem χ^2 testu znašala 0,358, kar pomeni, da je $p > 0,05$ in povezanost med spremenljivkama, tako ni statistično značilna in rezultat ne more veljati za celotno populacijo.

Na podlagi izvedenega hi kvadrat testa sem tako hipotezo **H4**: Predpostavljam, da tisti, ki storijo vse kar prijatelji pričakujejo od njih, tudi takrat, ko se s tem ne strinjajo, ne cenijo dovolj, **zavrnila, saj povezanost med spremenljivkama, ni statistično pomembna.**

5 SKLEPI

Dejstvo je, da je obdobje mladostništva prepleteno s številnimi kompleksnimi izzivi, katerih se mladostnik loti na bolj ali manj uspešen način. Samopodoba je pomembno izhodišče vsakega mladostnika, katero se kaže kot odsev notranjih občutkov. Glede na to, da obstajajo številni dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje samopodobe, sem bila mnenja, da bo samopodoba anketiranih dijakov bolj nizka.

Pri veliki večini dijakov se je izkazalo, da imajo dober odnos s svojimi starši, ki je ključnega pomena za njihov osebnosti razvoj, razvoj v odraslo osebo. Kljub dobrim rezultatom, pa bode v oči manjši del odstotka, ki kaže na tiste dijake, ki se s svojimi starši ne razumejo v tolikšni meri, kot bi si želeli. Vsak mladostnik potrebuje starše, saj brez njihove podpore in pomoči, je mladostnik bolj ali manj prepuščen samemu sebi, kar pa lahko nanj pusti usodne posledice.

Glede odnosa z vrstniki lahko sklepamo, da se večina dijakov z njimi razume. Vendar pa je ob tem potrebno opozoriti na podatek, ki je pokazal, da je večina že na lastni koži izkusila norčevanje in posmehovanje, kar je resen problem, saj se je ta z razvojem tehnologije, znatno povečal.

Da so dijaki zadovoljni in uspešni v šoli ima pri tem tudi veliko vrednost pohvala učitelja.

Pri izgledu svojega lastnega videza so bili dijaki malo manj prepričani vase. Rezultati so bili razdvojeni. Na eni strani imamo dijake, ki so zadovoljni s svojim videzom, na drugi strani pa dijake, ki niso preveč zadovoljni. Rezultate bi lahko vsak pričakoval, saj je na splošno znano, da je obdobje mladostništva prežeto z željami po »idealnem« in »popolnem« telesu.

V Sloveniji velja, da je Prekmurje najmanj razvita regija, kar bi naj kazalo tudi na slabše dohodke gospodinjstev, vendar se s trditvijo ne morem povsem strinjati. Kljub industrijsko slabši razvitosti (v primerjavi z ostalo Slovenijo), so anketirani dijaki dobro poskrbljeni.

Je pa zanimivo, da dijaki nimajo občutka, da bi nanj vplivali mediji. Vendar se mi zdi, da je vpliv medijev prisoten predvsem na nezavedni ravni, saj se z njimi srečujemo na vsakodnevni bazi.

Konec koncev so dijaki na splošno sami s seboj zadovoljni, vendar kljub temu velikokrat prilagajajo svoje vedenje tako, da bi bili podobni ljudem okoli sebe, a se ob tem ne bojijo izraziti svojega lastnega mnenja.

6 PREDLOGI

- Pomembno bi bilo izvajati nadaljnje raziskave na področju samopodobe mladostnikov in se osredotočiti na manjše raziskovalne segmente, kateri pa doprinesejo k boljšemu osebnostnemu razvoju.
- Rezultate raziskave bi bilo zanimivo predstaviti na šolah (v obliki seminarja), kjer sem izvedla raziskavo.
- Zanimivo bi bilo izvesti raziskavo, v katero bi bili vključeni še starši mladostnikov.
- Učencem bi bilo potrebno predstaviti pomembnost sprejemanja in spoštovanja drugih ter medsebojnega povezovanja.

7 LITERATURA IN VIRI

- Bajzek, J., Bitenc, M., Hvalič, S., Lokar, A., Ramovš, J., Strniša, Š. 2003. *Zrcalo odraščanja: mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih otrocih*. Radovljica: Didakta.
- Barle, A., Počkar, M., Pluško, A., Popit, T., Novak-Fajfar, B. 1997. *Sociologija – gradivo za srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bastič, M. 2006. *Metode raziskovanja*. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomska poslovna fakulteta.
- Beardsworth, A., Keil, T. 1997. *Sociology on the menu*. London & New York: Routledge.
- Bečaj, J. 2001. Razrednik in šolska kultura. *Sodobna pedagogika*, 52 (1), 118-129.
- Bečaj, J. 2005. Radi bi imeli strpne in solidarne učence, silimo pa jih v tekmovalnost in individualizem. *Vzgoja in izobraževanje*, 36 (6), 16-22.
- Bergant, M. 1970. *Teme iz pedagoške sociologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bergant, M. 1994. *Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja*. Ljubljana: Znanstveni Inštitut Filozofske fakultete.
- Braconnier, A. 2001. *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let*. Tržič: Učila.
- Brumen, B. 1999. Razmišljanje o socialnih identitetah. *AWOL: Časopis za socialne študije*, 5 (1-2), 70-77.
- Cash, T. F. 1997. *The body image workbook*. Oakland: New Harbinger Publications.
- Crossley, N. 1996. *Intersubjectivity*. London: Routledge.
- Čačinovič Vogrinčič, G. 1998. *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Devjak, T., Berčnik, S., Plestenjak, M. 2008. *Alternativni vzgojni koncepti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Featherstone, M. 1991. The Body in Consumer Culture. V: *The Body. Social Proces and Cultural Theory*. Sage Publication, London, 170-196.

- Ferbar, K. 2012. *Dejavniki samopodobe mladih*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Fenwick, E., Smith, A. 1997. *Adolescenca: priročnik preživetja za starše in mladostnike*. Ljubljana: Kres.
- Garner, D. M. 1997. The 1997 Body image survey results. *Psychology Today*, 30 (1), 30-44.
- Goldman, R. 1992. *Reading Ads Socially*. London: Routledge.
- Grogan, S. 1999. *Body image. Understanding body dissatisfaction in men, women and children*. London & New York: Routledge.
- Hribar, V. 2008. O empatiji in intersubjektivnosti. *Revija za socialno delo*, 40 (1/2), 11-15.
- Horvat, L., Magajna, L. 1989. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Humphreys, T. 2002. *Otrok in samozavest: kako doseči in utrditi samospoštovanje že v mladih letih*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Juriševič, M. 1999. Samopodoba in/ali učna uspešnost. *Psihološka obzorja*, 1, 23-41.
- Južnič, S. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kernberg, O. F. 1983. *Borderline-Stoerungen und patthologischer Narzissmus*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Kobal Grum, D. 1997. Primerjalna analiza individualne in socialne identitete srednješolcev. *Sodobna pedagogika*, 48 (1), 52-63.
- Kobal Grum, D. 2001. *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Kobal Grum, D. 2003. *Bivanja samopodobe*. Ljubljana: i2.
- Kompare, A., Stražišar, M., Vec, T., Dogša, I., Jaušovec, N. 2001. *Psihologija – spoznanja in dileme*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kropivnik, S., Kogovšek, T., Gnidovec, M. 2006. *Analiza podatkov s SPSS-om 12.0. Predavanje in vaje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kovačev, A. N. 1996. Identiteta med individualizacijo in kolektivizacijo. *Psihološka obzorja*, 5/3, 49-67.

- Kovačev, A. N. 1997. *Individualna in kolektivna identiteta*. Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo.
- Košak, A. 2010. Vpliv revščine in socialne izključenosti na izobraževanje otrok. V: Leskošek, V., Petrović Jesenovec, B. (ur.), *Od revščine in socialne izključenosti k enakosti, socialni pravičnosti in solidarnosti: Zbornik povzetkov: 4. kongres socialnega dela, 21.-23. aprila 2010, Brdo pri Kranju*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (23).
- Kroflič, R. 1997. *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kuhar, M. 2002. O telesni samopodobi mladih. *Socialna pedagogika (Ljubljana)*, 6 (3), 255-277.
- Kuhar, M. 2004. *V imeni lepote: družbena konstrukcija telesne samopodobe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za socialno psihologijo.
- Kuhar, M. 2007. Prosti čas mladih v 21. stoletju. *Socialna pedagogika (Ljubljana)*, 11 (4), 453-471.
- Lamovec, T. 1994a. *Psihodiagnostika osebnosti 2*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni Inštitut Filozofske fakultete.
- Lamovec, T. 1994b. V: (ur.) Lamovec, T. *Samospoštovanje*. 61-73. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, pedagoška fakulteta.
- Mauss, M. 1985. *A category of the human mind: The notion of person; The notion of self*. V: Carrithers. *The category of the person*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mead Herbert, Mead. 1934. *Mind, Self and Society*. Chicago: Chicago University Press.
- Mead, M. 1963. Socialization and Enculturation. *Current Anthropology*, 4(2), 184-188.
- Merleau-Ponty, M. 1984. *Struktura ponašanja*. Beograd: Nolit.
- Mumel, Damijan. 1993. Dejavniki nastajanja in oblikovanja samopodobe. *Educa*, 3 (1-2), 21-34.
- Musek, J. 1993. *Osebnost pod drobnogledom*. Maribor: Obzorja.
- Musek Lešnik, K., Lešnik Musek, P. 2010. *Samozavedanje, samovrednotenje, pozitivna samopodoba (6 do 8 let): priročnik za prvo triletje OŠ*. Brezovica pri Ljubljani: IPSOS.

- Nastran Ule, M. 2000. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Olivardia, R. 2002. Body Image Obsession in Men. *Healthy Weight Journal*, 16(4), 59-64.
- Peklaj, C., Pečjak, S. 2015. *Psihosocialni odnosi v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Petzold, H. 1991. *Integrative therapie – Modelle, theorien für eine Schulenübergreifende psychotherapie 1. Klinische Philosophie*. Paderborn: Jungfermann Verlag.
- Poštrak, M. 1994. V znamenju trojstev. *Revija za socialno delo*, 33 (4), 325-342.
- Poštrak, M. 2002. Subjekt in intersubjektivnost. *Revija za socialno delo*, 41 (5), 249-267.
- Puhar, H. 1985. *Ali smo starši res odgovorili?* Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Satir, V. 1995. *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Simić, S. 2010. Posledice revščine pri otrocih. V: Leskošek, V., Petrović Jesenovec, B. (ur.), *Od revščine in socialne izključenosti k enakosti, socialni pravičnosti in solidarnosti: Zbornik povzetkov: 4. kongres socialnega dela, 21.-23. aprila 2010, Brdo pri Kranju*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (24).
- Šuster Erjavec, H., Južnik Rotar, L. 2012. *Analiza podatkov s SPSS*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
- Toličič, I., Zorman, L. 1977. *Okolje in uspešnost učencev: vpliv socialnoekonomskih in demografskih dejavnikov na šolski uspeh in osebne lastnosti otrok*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Turk Niskac, B. 2013. Vprašanja socializacije v antropološki teoriji. V: Naterer, A. (ur.), *Socializacija in socialne formacije*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Tušak, M., Faganel. 2004. *Jaz – športnik, samopodoba in identiteta športnikov*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

- Valas, H. 2001. *Learned helplessness and psychological Adjustment: effects of age, gender and academic achievement*. Prevezeto 15.7.2015, iz <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313830020042689>
- Valas, H. 2001. *Learned helplessness and psychological adjustment II: effects of learning disabilities and low achievement*. Prevezeto: 15.7.2012, iz <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313830120052705#preview>
- Vec, T. 2007. Teorije socialne identitete in samokategorizacije. *Psihološka obzorja*, 16 (1), 75-89.
- Youngs, B. B. 2000. *Šest temeljnih prvin samopodobe: kako jih razvijamo pri otrocih in učencih: priročnik za vzgojitelje in učitelje v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Educy.
- Zaletel-Černoš, P. 2002. *Pomen samopodobe, vrednot in medosebnih odnosov v športnem plesu: doktorska disertacija*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Zalokar Divjak, Z. 2008. *Otroci, mladostniki, starši*. Krško: Gora.
- Zupančič, M. 1993. Razvojne naloge mladostnika in institucionalno izobraževanje. *Psihološka obzorja*, 2 (3-4), 207-213.
- Žlebnik, L. 1978. *Obča zgodovina pedagogike*. Ljubljana: DZS.
- Žorž, B. 2005. *S pravimi vprašanji do rešitve vzgojnih zadreg*. Koper: Ognjišče.
- Žibert, S. 2011. *Vpliv samopodobe na osebnost in učno uspešnost*. Nova Gorica: Melior, Educa.

PRILOGE

Pozdravljeni!

Sem Larisa Deutsch, študentka Fakultete za socialno delo. V okviru diplomske naloge, delam raziskavo, s katero bi rada ugotovila kakšen vpliv ima socializacija na oblikovanje samopodobe. Vprašalnik je anonimen!

Tukaj so trditve oštevilčene od 1 do 4, kjer številka 1 pomeni, da trditev zate sploh ne drži, in številka 4 pomeni, da trditev zate popolnoma drži.

	Sploh ne drži			Popolnoma drži
Ko sem v težavah, mi starši pomagajo.	1	2	3	4
Moje dosežke starši pohvalijo.	1	2	3	4
S starši se veliko pogovarjam.	1	2	3	4
Svoje starše nikoli ne razočaram.	1	2	3	4
S starši preživim veliko skupnega časa.	1	2	3	4
Imam občutek, da me starši imajo radi.	1	2	3	4
Starši me pogosto vprašajo, kako je bilo v šoli.	1	2	3	4
	Sploh ne drži			Popolnoma drži
Z vrstniki se dobro razumem.	1	2	3	4
Bojim se odziva oz. reakcije drugih ljudi.	1	2	3	4
Nikoli me ne skrbi, kaj si drugi mislijo.	1	2	3	4
Sem zabaven in znam nasmejati družbo.	1	2	3	4
Imam veliko prijateljev.	1	2	3	4
Vrstniki so se mi že posmehovali ali se norčevali iz mene.	1	2	3	4
Vedno storim vse, kar prijatelji pričakujejo od mene, tudi takrat, ko se s tem ne strinjam.	1	2	3	4
Znam prisluhniti drugim.	1	2	3	4
	Sploh ne drži			Popolnoma drži
Sem dober učenec.	1	2	3	4
Imam dobre ocene.	1	2	3	4
Sem siguren, da sem dober v šoli.	1	2	3	4
Učno snov si hitro zapomnim.	1	2	3	4
Za nič si ne prizadevam, saj pričakujem, da bom zamočil.	1	2	3	4
Za svoje težave v šoli krivim druge.	1	2	3	4
Rad rešujem določene šolske naloge, saj mi predstavljajo izziv.	1	2	3	4
Imam občutek, da učiteljica premalokrat pohvali moje delo.	1	2	3	4
Šolske obveznosti se mi zdijo prezahtevne.	1	2	3	4
Sem pomemben član našega razreda.	1	2	3	4
	Sploh ne drži			Popolnoma drži
Mislim, da me drugi vidijo kot fizično privlačnega.	1	2	3	4
Obremenjen sem s svojo težo.	1	2	3	4
V svoji koži se dobro počutim.	1	2	3	4
Lep sem.	1	2	3	4
Ne cenim se dovolj.	1	2	3	4
Na splošno sem zadovoljen s svojim telesom.	1	2	3	4

	Sploh ne drži		Popolnoma drži	
Dohodek družine ne zadošča za udobno življenje.	1	2	3	4
Zagotovljene imam vse potrebščine za pouk.	1	2	3	4
Ne morem si vedno privoščiti novih oblačil.	1	2	3	4
Ne sledim modnim trendom.	1	2	3	4
Ne glede na stroške lahko obiskujem vse obšolske dejavnosti.	1	2	3	4
Včasih me je sram, ker nimam toliko denarja kot ostali.	1	2	3	4

	Sploh ne drži		Popolnoma drži	
Mediji vplivajo na mojo odločitev o spreminjanju zunanjega videza.	1	2	3	4
Rad bi izgledal tako kot osebe iz revije ali s televizije.	1	2	3	4
V reklamah dobim ideje za svoje nakupe.	1	2	3	4
Menim da mediji prikazujejo in določajo ideale lepote.	1	2	3	4
Mediji name nimajo vpliva.	1	2	3	4
Mediji mi dajejo navdih.	1	2	3	4

	Sploh ne drži		Popolnoma drži	
Zelo sem zadovoljen s seboj.	1	2	3	4
Nisem plah.	1	2	3	4
Do sebe imam pozitiven odnos.	1	2	3	4
Sem zelo nadarjen.	1	2	3	4
Želim si, da bi bil bolj spreten pri svojih aktivnostih.	1	2	3	4
Pri mnogih stvareh se zelo dobro izkažem.	1	2	3	4
Težko dosežem stvari, ki so zame pomembne.	1	2	3	4
Pri stvareh, ki jih delam, sem zelo učinkovit.	1	2	3	4
Sem bister.	1	2	3	4
Sem ponosen na sebe.	1	2	3	4
Večina ljudi me vidi kot ljubečo in prijazno osebo.	1	2	3	4
Način svojega vedenja prilagajam tako, da bi bil bolj podoben ljudem okoli sebe.	1	2	3	4
Ne bojim se izraziti lastnega mnenja, tudi če je v nasprotju z mnenjem večine ljudi.	1	2	3	4
Sem pozitiven in samozavesten.	1	2	3	4

Spol: M Ž

Starost: _____

Zahvaljujem se za Vaše sodelovanje!

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Larisa Deutsch**, študent/-ka prvostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06110135, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

»Vpliv socializacije na oblikovanje osebnosti mladostnika«

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 10.8.2015

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 10.8.2015

Podpis avtorja/-ice